

જેમના મન વચન અને કાયાના યોગ શ્રેષ્ઠ સામ્યરૂપી આગમના તરગોમા તન્ના હતા અને જેઓ શ્રેષ્ઠ જૈનાગમોના પ્રકાશનમા સદા પ્રવૃત્ત રહેતા હતા, યોગ અને અયોગ (યોગાયોગ)ના વિવેકમા નિપુણ હતા, ગાંભીર્યયુક્તના ગૌંવચી યુક્ત હતા, આગમોદ્ધારકની શ્રેષ્ઠ પદ્ધતીથી વિભૂષિત હતા, જેઓએ આ દુષમ (કટિન) કાળમા પોતાનામા મય મહાનાદ રાખ્તે સત્ય સિદ્ધ કર્યો હતો એવા સાપ્રત સમયમા અર્ધપદ્માન્તે નિર્વાણ પામનાર પરમ પૂજ્ય આગમોદ્ધારક આચાર્ય-દેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીન્દરજી મહારાજ અદિતીય હતા.

તેઓશ્રી તો જગત્પ્રસિદ્ધ છે. જેઓ જૈનવાદ મયનો ઉત્કર્ષ સાધવામા અને મિદ્ધ કરવા માટે સતત પરિશ્રમ કરનારા, વિવિધ વિષયોને અંગે નાની મોટી અનેક કૃતિઓ રચનાગ, પૂર્વાચાર્યોની પ્રૌઢકૃતિઓના પકન-પાકન અને સ પાત્રતા કાર્યોના તરલીન ગહેનારા, જૈન જનતાના પ્રાણ-નરૂપ આગમોના સંગ્રહાર્થે ભાગ્નભરમા સુપ્રસિદ્ધ મિદ્ધક્ષેત્રમા અને સૂર્યપુરમા ત્રમણ ભગવાન મહાવીર પરમાત્માના સામનમા ૨૫૦૦ વર્ષમા નહિ અનેત એવા શ્રી વર્દ્ધમાનજૈનઆગમમંદિર તથા શ્રી વર્દ્ધમાન-જૈનતામ્રપત્રાગમમંદિર યધાની, તેમા જૈનાગમોને રિસોતરીણ અને તાત્રપત્રારૂઢ કરાવીને સ્થાપના કરાવનાગ મહા વિભૂતિ હતા જે આગમ શ્રી જિતેશ્વરભગવાનની વાળી ડ આ કલિકાળમા પણ જિતેશ્વર ભગવાનના વિગ્દકાળમા આગમ તારક છે, સ સારસમુદ્ર તરવામા આગમ નાવ-સમાન છે સુદેવ મુનુરુ અને મુધર્મ એ તત્ત્વમયી રતનચીની અખડ આરાધના માટે આગમ આવશ્યક છે આ આગમો વણા પૂર્વકાળમા કુકસ્ય રહેતા હતા, રાક્ષિનાલી ગીતાર્થ આચાર્યદેવો અને સમર્થ વિદ્વાન મુનિરો તે વખતે એવુ સામર્થ્ય ધરાવતા હતા ત્યારપછી કાળની વિપમતાને લીધે પૂર્વવત રિયતિ ન ગહેવાવી તે સમયે સમયના વળણ ગીતાર્થ પૂ. દેવર્દ્ધિગણિ-ક્ષમાશ્રમણે આગમોને લિપિગદ્ધ કર્યા તે આગમો તાડપત્રો તથા હસ્તલિખિત પ્રતોમા સેકડો વર્ષ સુધી જગવાયા,

તીર્થયાત્રાના છઠ્ઠી પાળતા ભવ્ય સંઘો

વિ સ ૧૯૬૫ મુખધી અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ મૂરતનિવામી સ્વ૦
સંઘવી અભેચદ સ્વરૂપચદ તગ્ધી

વિ સં ૧૯૭૧ પાટણથી બીલડીઆણ.

વિ મ ૧૯૭૬ મૂરતવી પાલીતાણા (સિદ્ધાચલ) મૂરત નિવામી સ્વ૦
સંઘવી હવણચંદ નવલચદ તગ્ધી.

વિ સં ૧૯૯૪ જામનગરથી રૈવતગિરિ તથા સિદ્ધાચલગિરિ
જામનગરનિવાસી સ્વ સંઘવી પોપટલાલ ધારમીભાઈ
તથા સ્વ સંઘવી ચુનીલાલ લક્ષ્મીચંદભાઈ તગ્ધી.

આ મહાપુરુષે હવનના ભોગે તીર્થોનાં રક્ષણ કર્યાં હતાં તે—

- ૧ સમેતશિખરજી મહાતીર્થ ઉપર જંગલા થતા બંધ કન્યા
- ૨ અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથમાં દિગંબરેના કેસમા સત્યવાદી અને
વિજયી થયા
- ૩ ઉદેપુર-કેશરીઆણમાં ધ્વજાદ્ય મુજનાયકજીના મંદિર ઉપર ચડાવ્યો
અને તપાગચ્છીય જેન મ્હેનાખર મુર્તિપૂજકનુ જ આ તીર્થ છે,
તે સાબિત કર્યું.

તીર્થોદ્ધાર કન્યા—

૧ માંડવગઢ મહાતીર્થ ૨ ભોપાલર મહાતીર્થ, ૩. માલવપ્રદેશમા
ધર્મનો પ્રચાર અને ઘણા જ જિનમંદિરોના ઉર્જોદ્ધાર કન્યા

પૂજ્યશ્રીએ ગજાઓને પણ પ્રતિષ્ઠા આપી હતા.

માલવપ્રદેશના રૈવાનાનગર દિલીપસિદ્ધજી મહાગજાને પ્રતિષ્ઠા
કરી હવદાનો પુરો વગરજો અને બીજા બે ગજાઓ (સુનેહીઆ
અને પચેના)ને પણ પ્રતિષ્ઠા કરેલ જેન જ જેનજ સ્થાન ઉપર થતા

દ્રવ્ય સહાયકોની નામાવલી

નાગપુર નિવાસી ધર્મપ્રેમી સેવાભાવી શાહ પ્રેમચંદ મગનલાલના ધર્મપત્ની હીરાબેન તરફથી

સૂરત નિવાસી સ્વ શેઠ બાલુભાઈ ઉત્તમચંદ કાપડીઆ તથા તેમના એ ધર્મપત્ની ગુલાબબેન બાલુભાઈ ઉત્તમચંદના સ્મરણાર્થે બી નગીનચંદની દ્વારા તરફથી

વિદુષી સાધ્વી શ્રી મૃગેન્દ્રશ્રીજી મહારાજના સુશિષ્યા મનીષાશ્રીજી મહારાજની શુભ પ્રેરણાથી શેઠ શાંતિચંદ ભગુભાઈ કાટાવાળા તથા તેમના ધર્મપત્ની મંજુલાબેન તથા સુપુત્રી મીના તરફથી.

સૂરત નિવાસી શેઠ મગનલાલ દલીચંદ તરફથી

૫ પૂ આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના અતેવાસી શિષ્યરત્ન તપસ્વી મુનિશ્રી દીપસાગરજી મહારાજના ઉપદેશથી મોરબીનિવાસી (હાલ આકોલા) શેઠ કાલિલાલ દેવચંદ મહેતાની સુપુત્રી અ સૌ કનકલતાબેન કલકતામા કરેલ વર્ષોત્તપની પૂર્ણાહુતિ (પારણાદિન સ ૨૦૨૯ ના વૈશાખ સુદિ ૩ રવિવાર) નિમિત્તે મહેતા કાલિલાલ દેવચંદ તરફથી ગુરુભક્તિ નિમિત્તે

૫ પૂ આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના અતેવાસી શિષ્યરત્ન તપસ્વી મુનિશ્રી દીપસાગરજી મહારાજના ઉપદેશથી રાજકોટવાળા (હાલ ત્રિગાપુર) શેઠ ચંદુલાલ જ્ઞાનજીભાઈ દોશી તથા તેમના ધર્મપત્ની અ સૌ જ્ઞાતાબેન તથા તેમના પિ મૃગેન્દ્રચંદ વિગેરેએ ૧ સ્મૃતશિષ્યરત્ન તીર્થની બાગ કરેલ તેની વાદગીરી જ્ઞાનભક્તિ નિમિત્તે

વિષય

ધર્મકથાની જરૂરિયાત
 નવપદ્મની આરાધનાનું સામર્થ્ય
 નવપદ્મમાં આખા શાસનનો સમાવેશ
 દ્વાદશાંગી અર્થથી શાશ્વતી પણ શબ્દથી નહિ
 નવકારમંત્ર અર્થથી તેમ શબ્દથી પણ શાશ્વતો છે
 આરાધનામાં આખા ક્યારે ગણાય ?
 માયા અધ્યાત્મીની સ્થિતિ કેવી હોય ?
 મમકિત ક્યારે યાય ?
 દિગ્દી દરવાજો એટલે શું ?
 દર્શન પ્રથમ અને જ્ઞાન પછી કેમ ?
 જ્ઞાન-દાન કોને કહેવાય ?
 અજ્ઞાન કોને કહેવાય ?
 છા-અછવાદિ તત્ત્વો સાત કે નવ ?
 જ્ઞાન સીખાના જે પ્રકાર
 જ્ઞાન મિલય અને મિત્રાદીના દષ્ટાન્તે

વ્યાખ્યાન ૯ (પૃ ૬૦-૧૦૪)

નદિનિદિ એ માત્ર આનુભૂતિ રજા
 નવપદ્મની આરાધનાનું મરુ જગ મરુ ?
 નવપદ્મ. જ જ જાને જોવાનું પરીણ
 આરાધનું વિષય
 દર્શન ન, અર્થ અને નવ
 જે પદ્મના નવ પદ્મો દિગ્દીપ્ત
 અજ્ઞાન કે નવ અર્થ. ૨૬
 નવ પદ્મ નવ પદ્મો દિગ્દીપ્ત

વિષયાનુક્રમ

વિષય

વ્યાખ્યાન ૧ (પ ૧-૧૨)

દાન, શીલ, તપ અને ભાવરૂપ ધર્મ
કયા તપથી નિર્જરા થાય ?
ભાવની સહચારિતાની જરૂર
શક્તિ પ્રમાણે વર્તનરૂપ ભાવ એ ધર્મનો પાયો
ધર્મનો પાયો મગ્નબૂત ક્યારે બને ?
ભાવની ઉત્પત્તિનું ખીજ કયું ?
કયા મનને ભાવરૂપ વેલો ઉપજે ?
દેવ, ગુરુ અને ધર્મની માન્યતા
તત્ત્વત્રયી લાભદાયી ક્યારે થાય ?
જૈનદર્શનની વિશિષ્ટતા
દેવ, ગુરુ અને ધર્મની પરીક્ષા જરૂર [૧]
એ તો આભને ધીગકુ દેવા જેવી વાત !
' અન્દિત ' પદ, ' સિદ્ધ ' પદ અને ' સાધુ ' પદ
છતરોની માન્યતા અને આરાધના
માન્યતા સરખી છતાં રરક કેમ ?
ધર્મ થાય છે એમ ક્યારે મનાય ?
શાશ્વતી અને અશાશ્વતી ઓળીઓ
જૈનોના ધર્મના તહેવારો
' નવપદ 'નું આરાધન

વ્યાખ્યાન ૨ (પ ૧૩-૨૪)

ત્રણ પ્રકારે બોધ પામનારા હોય
નવપદની આરાધના તો નાટે ?
દેવના બે જોડ—અન્દિત અને સિદ્ધ

વિષય

૫૭૬

જાનો જાનને શા માટે માને છે ?	૯૫
જાન અને ચારિત્ર વચ્ચે બેદ	૯૫
મરુદેવા માતાનું દૃષ્ટાન્ત વિરલ	૯૬
અનના દ્રવ્ય-ચારિત્રો વિના ભાવ-ચારિત્ર આવે નહિ	૯૭
આત્માનો દિસાળ રાખો છો કે ?	૯૭
આત્માને માટે ચાર પાનાની ચોપડીની જરૂર	૯૮
ચારિત્ર એ શી ચીજ ?	૯૮
અશુભ ક્રિયાના ત્યાગની પ્રથમ જરૂર	૯૯
પચ્ચક્ષુખાણુ કુરે તે જ બચે	૯૯
યાવજીવનના પચ્ચક્ષુખાણુ	૧૦૦
મોહ ને આરબ [૧૧]	૧૦૦
દૈનશાસનમા વિરતિની જરૂર શી ?	૧૦૧
વાસ્તવિક ચારિત્રનું સ્વરૂપ	૧૦૧
ચારિત્રના બે સ્વરૂપ	૧૦૨
ચારિત્ર યાવજીવન પાળવાની ચીજ	૧૦૩
કર્મના દમ માટે કુવમા આવે ને ચારિત્ર	૧૦૩
આપેલા કર્મની નિર્જંગ માટે તપ	૧૦૪

વ્યાખ્યાન ૬૦ (૧૦૫-૧૧૬)

ભાગ્યો દૈન છેાણ ?	૧૦૫
દૈનધર્મ કે દર્શનનો મુદ્દો	૧૦૫
દૈનના કુવમાં પદ્મ નરહટ	૧૦૬
‘જાતિદા કુવેકુ માત’	૧૦૬
કર્મ સુવેવાનું ભાધન સિદ્ધિ	૧૦૮
નિદાનકુવેવાનો પ્રભાવ	૧૦૮
નિદાન દાન વગરના કુવેવાનું કુવેવા	૧૦૮

વિષય

આત્મામા રહેલી અનંત ચતુષ્ટયી
કાળનુ જોર સિદ્ધતા ગુણો પર નથી

વ્યાખ્યાન ૪ (૫ ૩૬-૪૪)

તત્ત્વસિક અને કથાગસિક શ્રોતાઓ
જૈનોના અને ઇતરોના દેવો વચ્ચે ફરક
પ્રભુ મહાવીરની અદ્ભુત સમતા [૫]
શ્રેષ્ઠ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ બાદ પરાર્થ-ઉચ્ચ તીર્થ કરો
જગતમા ત્રણ પ્રકારની સત્તા
આચાર્યો એ તીર્થ કરોના પ્રતિનિધિ છે
તીર્થ કરો અર્થ કહે, ગણધરો સૂત્રો રચે
મિત્રાડીને દૂધ લગાવવાનું ન હોય [૬]
આચાર્યને રાખવાના પાત્ર ધ્યેય
તીર્થ કરના સાચા પ્રતિનિધિનું સ્વરૂપ
ગદડી-નોય [૭]
આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુનો ઉપકાર

વ્યાખ્યાન ૫ (૫ ૪૫-૫૪)

ખે પ્રકારના શ્રોતાઓની પિછાણ
નવપદને સિદ્ધચક્ર કેમ કહેવાય છે ?
નવપદની આગધના એટલે સર્વની આરાધના
જગતમા આરાધવાલાયક માત્ર ત્રણ સ્ત્રીને
ગુરુવર્ગ સા માટે
તીર્થ કરની વિવિધતાવી આપણી પાઉંદહ !
ગુરુતરની આગખ
'જિણવણ્ણસં તસ' નો જ ઉપદેશ
ગુરુતરમા ત્રણ ગુણ વિજ્ઞાન કેમ ?

વિષય

જૈનો માટે જ જ માસે પ્રવેશક પરીક્ષા
 નવપદની બે અઠ્ઠાઈઓ સાથેતી છે
 જૈનધર્મમાં ચારિત્ર અને તપસ્યા
 માન્યતા થયા પછી વર્તન માટે સખ્યાતી ચોકી
 સર્વથા ત્યાગ ક્યારે થાય ? [૧૨]
 તપ-પદની વિશિષ્ટતા
 કર્મક્ષય માટે તીર્થ કરોને પણ તપની જરૂર
 રોગો કર્મના ઉદયથી, તપસ્યા કર્મક્ષય માટે
 બુદ્ધે તપસ્યા કેમ તથા દીધી ?
 પાપના ક્ષય માટે તપસ્યાની જરૂર
 મુર્ખ માથે તપસ્યાની તુલના
 તપગ્યાથી સગ્ગતમાં મગ્ગત કર્મોનો ક્ષય
 નવપદની આરાધના કરી કલ્યાણની માગા વરો

વિષય

વ્યાખ્યાન ૭ (૫ ૬૬-૭૬)

નવપદનો મદિમા જણાવવાની જરૂર
 લગ્ય કેવલીને દેવ તરીકે કેમ ન લીધા ?
 અરિદ તના પ્રતાપે સિદ્ધપત્ની પ્રાપ્તિ
 ગુરુતત્ત્વ માનવાની જરૂરનું કારણ
 નવકારમંત્રમા નવપદ કેમ નહિ ?
 ગુણપ્રાપ્તિના ધ્યેયથી ગુણની આરાધના
 નવકારમા પણ સમ્યગ્દર્શનાદિની આરાધનાની પ્રેરણા
 દહીં મગાવનાર શેઠ [૯]
 સર્વ પાપનો નાશ કરનાર કોણ ?
 પર પર ફળ અને અનંતર ફળ
 આરાધના કરે તેનો જ ઉદ્ધાર
 ખરો નમસ્કાર કયો ?
 પર પર ફળ ક્યારે મેળવી શકાય ?
 જૈનશાસનમા હિમાનદારીનું પ્રથમ સ્થાન
 મિથ્યાદર્શનને માનવા કોઈ તૈયાર નથી
 સમ્યગ્દર્શન એ શી ચીજ ?
 સમ્યગ્દર્શનની નિવિધ વ્યાખ્યા
 ત્રણ પ્રકારે સમ્યક્ત્વ [૧૦]
 સમ્યગ્દર્શનરૂપ દીપક સ્વાવલખી છે

વ્યાખ્યાન ૮ (૫ ૭૬-૮૬)

રત્નપ્રધાન અને તત્ત્વપ્રધાન પ્રાતાઓ
 ચાર પ્રકારની વ્યાખ્યા
 નમસ્કાર વિશેષણ વિગેષ્યને જણાવી જ દે
 દેવો કોને નમસ્કાર કરે છે ?

णमोऽन्धु णं नमणस्स भगवओ महावीरस्स
णमो आगमोद्धारयाणं

शाश्वती ओणीनां तात्त्विक व्याख्याने

व्याख्यानकार :

परमपूज्य आगमोद्धारक-आचार्यदेव-

श्रीआनन्दसागरसूरीश्वरः महागज

व्याख्यात १ : सूत्रिका

“अरिं सिद्धायगिया उल्लाया नाणो अ नम्मत्तं ।
नाणं चरणं च तवो ह्य पयनवगं मुणेयव्वं ॥ ”

(सिरिसित्थियान्दकहा गा० २३)

દાનનું ધર્મપણુ ક્યારે ? ભાવથી સહચરિત હોય ત્યારે. તેમ શીલ, તપમા પણ ભાવની સહચારિતા હોવી જોઈએ આપણા ઘરમાં કેઈ પણ દાન આપે તે સર્વ કંઠથી દારા આપે છે આથી તમારા કસ્તા કંઠથીને વધારે ધર્મ ખરો ને ? કહો કે તેને દાન શું, તેનાથી શો ફાયદો એ વગેરે કંઈપણ બતતની ગમ તેને નથી દાન એટલે જેવું એ અર્થથી તો તેણે પણ આશુ પણ તેને કેઈ બતનો વિચાર નથી. તે જડ છે એટલે પુણ્યનો લેશ કે નિર્જરાનો જાતો તેને આવતો નથી આથી પરિણતિ હોય તો જ ધર્મનો પાથો રચી શકે તમે જે વખત હો, એવડાવો, અરે બીજાને વહોરાવવા માટે કહો ત્યાં દાનની પરિણતિ આવી હોય તો ધર્મ છે હવે શીલને અગે કાઢીએ તો એકેન્દ્રિયથી ચતુરિન્દ્રિય મુધીના જીવાને તેને અગે અતિચારે ન લાગે, કારણ તે ભોગવટો કરતાં નથી પણ તેને નિર્જરા થતી નથી કારણ કે તેને એ સંબંધી વિચાર જ નથી

ક્યા તપથી નિર્જરા થાય ?—તપ અગે વિચારીએ તો ૩૩ હજાર વર્ષે સર્વાર્થસિદ્ધતા હેવાનાં આડાં કરે તમારા આ શાસનમા છ માનથી અધિક તપરચા નથી, તો જબરા કાણુ ? કાંઈ કે તીર્થ કંઈ કરના તે હેવો વધી બધ ઋણભદ્રેવજી એક વખત વર્ષા તપ કર્યું આ તો નિયમિત ૩૩ હજાર વર્ષે આડાં કે અને તેથી કેટલી નિર્જરા થાય ? કેટલો તપ ગાળાય ? અને તેથી તેઓને જલસી કમંડાય થવો જોઈએ ને ? વાત ખરી, પણ આગળ ભાવનાની વાત કરી છે તમારાની પાળ ગંધ કરી નહિ અને આ બી ને આળી ને બુદ્ધી દાય પછી તે તમારામાંથી કેટલી વાત કરીએ પાળી કહેએ તો તે આળી ઊંડીને અને તે જ કીને સર્વાર્થસિદ્ધતા હેવો કે બીજા પણુ તેમાં, ખરીમ કે એક હજાર હજાર વર્ષે આડાં દેવાવાના હોય પણ તેઓ ગંધ

કરવાવાળા નથી તેમને સ્વર મુદ્દલ નથી તેમને કૃર્મક્ષયના મુદ્દાથી આદારનું રોકાણ નથી. આદારનું રોકાણ તો ભવસ્વભાવથી છે જેમ જનવર ચોવીસ કલાકે એક વખત જ પાણી પીએ તો તે તપની બુદ્ધિએ નહિ પણ ભવસ્વભાવે જ કહે છે ઘોડીઓ, ઘોરા, બળદ, ગાય કે ભેંસ વગેરે સર્વ જનવરો એક જ વખત દિનમાં પાણી પીએ તો તે સર્વે ચોવીસ કલાકના અનશનનો લાભ પામતા નથી કાગળ કે ભવસ્વભાવે તેઓ તે પ્રમાણે પાણી લે છે તેમ તેઓ ભવસ્વભાવે આદારનું રોકાણ કહે છે પણ કૃર્મક્ષયના નિર્માતે તેમના આદારનું રોકાણ નથી તેથી તેમને નિર્જીવ પણ પ્રતી નથી

ભાવની ગૃહઆગ્નિની જરૂર—હવે મનુષ્યનો સ્વાભાવિક આદાર જે વખતનો છે જેણે આજે એક વખત આદાર છોડ્યો, ભાવની કાલે જે વખતનો અને તે પછી એક વખત એટલે ચતુર્થભક્ત ચતુર્થભક્ત, પાંડભક્ત અને અષ્ટમભક્ત અહીં ચતુર્થનો અર્થ આજ, પાંડનો અર્થ છ નથી કૃર્મો પણ ‘ચતુર્થમ-સપ્તર્થમ્ ભક્તિં ત્યજ્યતે’ એટલે ગયા ભક્ત સુધીનું ભોજન ત્યાગ કરાય તે ચતુર્થભક્ત-ઉપવાસ અહીં મનુષ્યનો સ્વાભાવિક આદાર જે વખતનો જે માટે આવી રીતની ગણતરી કરાય છે હવે જ્યોત્સના કૃર્મદય માટે જ આદારને રોકે ત્યારે તે તપસ્યા કૃર્મની નિર્જીવ કહે અને કૃર્મનો દય કૃર્મ રોકે આદાર-વિગદના ત્યાગ માટે પશુ-નિની ભાવના પ્રતિત્યારે જ કૃર્મનો દય ધાય તેમ જાન, સીલ તપ એ દેહમાં ભાવ અસ્થિતિ ભેદે એ

શક્તિ પ્રમાણે વર્તનરૂપ ભાવ એ કૃર્મનો પાથો—તે જ પ્રમાણે ભાવ પણ પાનની શક્તિ પ્રમાણે જાન, સીલ અને તપ રોકે તો જ તે ભાવકૃર્મનો પાથો પાની રોકે કહેતો છે, પણ છે જાન લાભ ન લે તો તે ભાવ ન કહેવાય શક્તિ પ્રમાણે જાન

તો કુસ્તું જોઈએ શક્તિ હોવા છતાં દાન ન કરે અને ભાવ
જતાવે તો તે ભાવના લખી મમજી, આથી ભાવની જોડે દાન,
શીલ, તપની પણ જરૂર છે આ ઉપરથી મમજીએ કે-એકકું દાન,
શીલ, તપ કે ભાવ ધર્મ રૂપ બનતું નથી પણ એ બંનેની
મહુઆરિના જોઈએ

ધર્મનો પાયો મજબૂત કયારે બને ?—હવે શક્તિના અભાવે
દાન ન દેનારો તે લાભની શ્રેણિને મેળવનારો થઈ શકે. શક્તિ
પ્રમાણે દાનાદિક થાય તો ભાવની માથે તે પાયો મજબૂત બને
શક્તિ અને સંયોગ છતાં ભાવ ન થાય તો તે ધર્મનો પાયો ન
બને શક્તિના અભાવે, સંયોગના અભાવે કે વિચિત્રતાએ દાનાદિ
ન કરી શકે તો પણ ભાવથી ધર્મનો પાયો બની શકે.

ભાવની ઉત્પત્તિનું બીજ કયું ?—હવે તે ભાવની ઉત્પત્તિનું
બીજ કયું ? આ જીવ અને તે વખત મંજીપણ, મનુષ્યપણ
પામ્યો તે અગે શાસ્ત્રકારોએ જણાવ્યું કે—આ જગતમાં કોઈ
એવો જીવ નથી કે જે આપણી માથે ભાઈ-બેન, માતા-પિતા,
મિત્ર-ગત્રુ આદિના મળધપણામા ન આવ્યો હોય અર્થાત
નર્વજીવોની માથે મળધો આ જીવ અને તેવાર મેળવી ચૂક્યો
છે હવે આટલા મળધો મેળવ્યા તે વખતે જીવ મંજી થયેલો
ને ? અને તેથી મનપાળો બને ને ? આ મળધો મનુષ્યપણા
વિના મંજી ન શકે તેથી અને તે વખત મનુષ્યપણં અને મન
પ્રસ્વા છતાં ભાવના કેમ પડે નહિ ? કારણ કે ભાવનો બાપ
મન છે મન વર્ગવેશ વગ્ગન થય, કારણ કે તે અને તે વખત
મનના છતાં જ વડપ વેદો ન પ્રગમ્યો

મન અને ભાવરૂપ વેદો કયારે ?—હવે કયા મનને
વડપ વેદ કયારે ? તે મન કેવ, ગુરુ અને ધર્મના આદ્ય

નમા ન આવે તેને ભાવના વશનો વેલો ન આવે આ ત્રણ તત્ત્વોના સળધમા આવ્યા વિના મનમા ભાવનો અકુર ઉદ્ભવતો નથી આથી અનતીવાર મન મળવા છતાં તે નકામું ગયું. કારણ કે તેમા દેવ, ગુરુ, કે ધર્મનો સળધ મનને મળ્યો નથી ભાવનાની શ્રેણી બાણુવાનુ સ્થાન આ તત્ત્વત્રયી છે તેથી તે મળી નથી અને તેથી મન કારા ભાવનાની શ્રેણિ પ્રગટ ન થઈ શાસ્ત્ર-કારા કહે છે કે તે ત્રણ તો ઘણાને મળ્યા છે

દેવ, ગુરુ અને ધર્મની માન્યતા—જેઓ આર્થ ક્ષેત્રમાં-દેશમા જન્મ્યા જેઓ આસ્તિક તરીકે પોતાને કહેવડાવે તેઓ પોતાના મનને દેવ, ગુરુ અને ધર્મ સાથે બેઠવાવાળા હોય છે અર્થ મતવાળા પરમેશ્વરને, ગુરુને અને ધર્મને માનવાવાળા હોય છે એક પણ મત ભગવાનની કે પરમેશ્વરની માન્યતા વિનાનો નથી તેમજ કોઈ પણ દર્શનકાર કે મત ગુરુની માન્યતા વિનાનો નથી પછી ભલે તે ગુરુ કૃષ્ણ, પાદરી, બેગી કે બાવા હોય પણ તેને માનવાવાળા તો જે જ જગતના અર્થ દર્શનો અને મંત્રા દેવની માથે મનને લગાડનારા તેમજ ગુરુની સાથે મનને લગાડનારા છે એટલું જ નહિ પણ ધર્મની માથે દોષ્ટિ ચિત્ત મગધિત નથી અર્થ મંત્રા ધર્મને આદરવા લાયક માને છે તેને નકામો ગણવા કોઈ તૈયાર નથી અર્થ આસ્તિકા ધર્મને માનવા અને આદરવા તૈયાર છે પણ કોઈ મતવાળો દેવ ગુરુ અને ધર્મને નકામો ગણવા કે ન માનવા તૈયાર નથી કહે એવો કોઈ મત છે કે—આ તત્ત્વત્રયીને ન માનતા હોય : અર્થત અર્થ કોઈ આ તત્ત્વત્રયીને માનવા તૈયાર છે

તત્ત્વત્રયી લાભદાયી ક્યાંક ક્યાંક હોય ? હવે આ દેવ ગુરુ અને ધર્મ નો રૂપ તત્ત્વત્રયી નો તે રૂપ ક્યાં છે તે સ્પષ્ટ છે કે કોઈ પણ માનવ માથે દેવની નહીં પણ તેને હું બોલું તેની હોય તે

સુખ તો ન જ આપે જેમ કે ખસ, તને ખણવાથી કશિકુસુખ ઉપજે પરંતુ પછી કુઝ થાય હવે જે સુખકારી નથી તેને સુખકારી માની લઈએ તેટલા માત્રથી સુખ ન મળે. પરિણામ કે ભાવ તો એમ છે ને ? એટલા માત્રથી સુખ ન મળે. દવા કરવાના પરિણામથી કંઈ જીવને આરામ મળતો નથી સ્પષ્ટપણે મન આરોગ્ય માટે દવા લે છતાં મનનું ધાર્યું થતું હોય તો દેવ, ગુરુ અને ધર્મ પણ મનના માનેલા બની જાય અને ઔષધ પણ મનનું ધાર્યું મળી જાય તો બીજું જોઈએ શું ? પણ આપણે જગતમાં દેખીએ છીએ કે આરોગ્યના કારણે આરોગ્ય ઉદ્ભવે તેમ દેવ ધારી લઈએ તેટલા માત્રથી દેવની આરાધનાનો ફાયદો ન મળે, પણ મંપત્તિ આવવાનો રસ્તો હોયો જોઈએ. અને તે માટે પ્રયાત કરવો જોઈએ. તેમ અહીં સાચા દેવ, ગુરુ અને ધર્મ હોવા જોઈએ અને માયા દેવ, ગુરુ અને ધર્મ તરીકે તેમની આરાધના કરાય તો કંઈ મળે આથી તમે જગતના આસ્તિકાથી એક પગથિયુ આગળ વધ્યા

જેન દર્શનની વિશિષ્ટતા—પરીક્ષા કરનાર હમેશાં મોટા હોય એટલે પાતુ ન શીખ્યો હોય તે એલ એલ બીની પરીક્ષા લેવા ત્યારે તો ગાંડો ગાનુાય, તેમ અહીં પરમેશ્વરની પરીક્ષા કરવાની ત્યાં આપણામાં ન જ હોય આથી છે તે જ માનવા અને તેમની જ આરાધના કરવી તેમ ગુરુપણે જે મનાય છે તે ગુરુ કંઈ છે તેની પરીક્ષા કરવાની હોય નહિ આમ કહી છતાં જો નિષ્કર્ષની પરીક્ષાને પડકારીયા છે, એટલે એમને પરીક્ષામાં હારવવાની એમ આશયે ગાંડે કુટાવવાનું કાગળ પાતવે છે પણ જનના મનને તે પાતવતું નથી એટલે વગર પરીક્ષાએ દેવ ગુરુ અને ધર્મનું મનન કરનારને પાતવતું નથી જેન-

ધર્મમાં તો ફેવ માનો તે પણ તેના લક્ષણની પરીક્ષા કરીને જ માનવાના, ગુરુને પણ તેના લક્ષણની પરીક્ષા કરીને માનવાના. તેમ ધર્મને માનો તે પણ તેના લક્ષણોની પરીક્ષા કરીને માનવાનાં એ સ્વિનિ છે. હવે જે એકઠો ન બાંજું તે એલ એલ બીની પરીક્ષા લે ખરો? નાનનો આગેવાન સ્થાપવો હાથ તો તેની પરીક્ષા કરવાની ને? પ્રજાના આગેવાનની પાળુ પરીક્ષા કરાય પછી જ તેની સ્થાપના થાય.

દેવ. ગુરુ અને ધર્મની પરીક્ષા જરૂર—અરે, આપણું વકીલાતની પરીક્ષામા પાસ થયા ન હોઈએ તો પણ કેમ મારે ક્યો વકીલ સારો એમ શા મારે તપાસીએ છીએ? અહીં શુ વકીલથી કે બેરિસ્ટરથી તમે મોટા છો? કહો કે આપણું કાયદા નરિ બળેલા હોવા છતાં આપણને કાયદામા બાહોશ એવી જ બ્યક્તિ જોઈએ અને એની તપાસ કરવી જોઈએ તેમ દેવ. ગુરુ અને ધર્મને આપણે માનીએ છીએ તે આપણા આત્માના ઉદ્ધાર માટે અને તેટલા ખાતર એમની પરીક્ષા કરવી જોઈએ. હવે કેવું છુતવા મારે, રોકેલા વકીલની ગફલતથી હજાર એ હજાર રૂપિયા લાય પણ જે દેવ, ગુરુ અને ધર્મને આપણે આપણા આત્મા એવીએ તેમા જો આપણે ફેલિ પડીએ તો આત્માના ઉદ્ધારની વાત કયા ગંદ? કહો કે અહીં તો આત્માની નર્વ પૂરું પોઈ જાવવાનું થાય ને? અહીં જેના આગેવાનના (જાણના) વકીલને કે ર નિપાય છે તેનું કાનું કે જે કે જાણના કેમના નિવેરે, આપણે અને આપણે છુતીએ તેમ જાણ આત્માના ઉદ્ધાર માટે તન્નરથીને માનીએ પછી તે હકીકતે છે કે જે તે તેના તરફથી જ જોઈએ અને તરફથી પાસ થઈને તે ન દેવ, ગુરુ અને ધર્મને માની કાનું ન માનું ન જાણી કેઈ વકીલને નેકરું નથી કે જે છુતવા ને તેને ને તે ને અહીં

તત્ત્વત્રયીને આત્માના ઉદ્ધાર માટે જ મનાય અને તેથી દેવ, ગુરુ અને ધર્મને માનવો હોય તો તેની પરીક્ષા પણ કરવી જોઈએ.

એ તો આલસને થીંગડું દેવા જેવી વાત !—હવે આલસને થીંગડું દેવું એ વાત કરવી ઘણી મહેત્તી પણ થીંગડું દેવું તે ઘણું મુશ્કેલ છે દેવની પરીક્ષા માટે તમે કહો છો પણ ભૂતકાળમાં અનંતા તીર્થકરો થયા, વર્તમાનમાં થાય છે અને ભવિષ્યમાં થશે, તેમ ગુરુમાં પણ અનંતા થયા, થાય છે અને થશે, તે સર્વની પરીક્ષા કરવી શી રીતે ? એટલું જ નહિ પણ ધર્મ એ પરિણામને આધીન છે અને તેના બેડો અસંખ્યાતા છે, ધર્મના યોગ અસંખ્યાતા છે તો તેની પરીક્ષા કરવી શી રીતે ? આ તો તમે ભમાવવાનો વિચાર બતાવ્યો જેમ કોઈને તાવ આપ્યો અને વેંડને કુલ્યું વેંડે દવામાં ગેવનાગનો મળિયું લાવી પાણીમાં નાળીને પીવાનું કહ્યું આ વાત કહેવી ઘણી મહેત્તી અને મુશ્કેલ માથે જરૂરી અને મફત છે છતાં અશક્ય હોઈ આદરવા-હાયક ન બને, તેમ અહીં અતીતના તીર્થકરોનું, વર્તમાન તેમજ ભવિષ્યના તીર્થકરોનું સ્વરૂપ તપાસવું તેમજ ગુરુઓની પરીક્ષા કરવી તેમજ ધર્મના પરિણામ એટલે આત્માના અસંખ્યાતા અભ્યવસાયો તપાસવા તે ઘણી મુશ્કેલીની વાત છે, જેમ મર્ષના મળિયામાંથી શક્ય નથી, તેમ અહીં અનંત કાળના દેવ, ગુરુ અને ધર્મના અસંખ્યાતા પરિણામની પરીક્ષા મહાશક્તિ તેમ નથી એ અધ્યતન મુદ્દેવાદિ તરીકે માનવાની જરૂર છતાં તે અશક્ય હોઈ મર્ષ ન શકીએ એવી શક્યતા જવાબમાં આપવાનું કે 'અનંતમય' જગતના એનાની કે હીંગની, જગતના માણિકની દેવે દેવે મન મેનને પરીક્ષા નથી કરતા પણ તેનાં તકાળુ કારણે તે પરીક્ષા કરીએ છીએ એનાનો કમ મેનને ભૂત,

સર્વ ગુરુ તરીકે મનાય સ્વરૂપમાં દાખલ થયા એટલે સર્વમાન્ય આ ઉપરથી સુગુરુને સુગુરુ તરીકેની પરીક્ષા કરી માનવામાં આવે તો જ આત્માનો ઉદ્ધાર થાય.

ઇતરોની માન્યતા અને આરાધના-ઇતરો પોતાના દેવ, ગુરુ કે ધર્મને સારી રીતે માનીને આરાધે છે પણ કુદેવ, કુગુરુ કે કુધર્મ તરીકે ધારતા કે માનતા નથી અને તેઓ એમ કબૂલ પણ ન કરે કે અમે કુદેવને સુદેવ માનીએ છીએ આથી સર્વ દર્શનકારો પોતપોતાના દેવ, ગુરુ અને ધર્મને સુદેવ તરીકે માને છે કોઈ પણ કુદેવને માનીને ન જાણીને સુદેવ તરીકે માનતો જ નથી તેમ ગુરુ અને ધર્મમાં પણ સમજવું

માન્યતા સરખી છતાં ફરક કેમ ? હવે સર્વની માન્યતા સરખી છતાં ફરક શી રીતે ? જો તમે 'નવપદ'માં આવો તો ફરક ચોકષો માલમ પડશે 'અરિહંત' અને 'સિદ્ધ' પદની અવસ્થામાં આવેલા કોઈ પણ હોય તે સુદેવ તરીકે, તેમ 'આચાર્ય', 'ઉપાધ્યાય' કે 'માધુ' પદની અવસ્થામાં આવેલા કોઈ પણ હોય તે જ સુગુરુ કહી શકાય

ધર્મ થાય છે એમ ક્યારે મનાય ?-હવે ધર્મની વાત લઈએ દુનિયાના દરેક જીવ પ્રવૃત્તિ સ્વાર્થ પૂરતી જ કરે છે ધર્મ કરે છે, ધર્મ થયો, થયો કે થાય છે એવા વિચાર ક્યારે સમજાય ? સમજાવું દર્શન, જ્ઞાન, યાગ્નિક અને તપને અગે તમારા વિચારો થતા હોય તો તમારે માનવું કે હું કંઈક ધર્મમાં છું, અને તેમાં આગળ વધું, તેને મેળવવા પ્રયત્ન કર્યો હોય તો જ ધર્મમાં છું એમ મનાય કદાચ આત્મા એમ કહે કે હું આ ચાર પદાર્થોમાંથી કોઈના નથી તો માનવું કે આપણું નીચા છીએ, એ સરખી અનુભવનામાંથી કોઈમાં પણ આત્મા ગયો તો મુધર્મ નવ મા આપણે આત્મા ગયેલા છે

શાશ્વતી અને અશાશ્વતી ઓળીઓ-આ ઉપરથી 'નવપદ' ની વાત જાણવી 'નવપદ'માંથી પ્રથમના જે પદ નિવાયમા દેવ તરીકે માનવા લાગ્યો તો મુદ્દેવ તરીકે માનવામા ભૂલ કરી તેમ પછીના ત્રણ પદ સિવાયના ગુરુને માનવા તયાર થાયો તો મુગુરુ તરીકે માનવાની ભૂલ કરી એટલી અને આત્મા માયની ઓળી શાશ્વતી કાઢી અને બાકીની અશાશ્વતી કાઢી બાવીસ તીર્થેકરના વખતમા સ્વવંછરી નિયમિત ન હોય તેથી તે અઠ્ઠાઈ અશાશ્વતી છે આદીયા ઓળીઓવાળી જે અઠ્ઠાઈઓ છે તે શાશ્વતી છે એટલે દેવ ગુરુ અને ધર્મ માન્યા સિવાય કોઈ પણ કાળે કોઈ પણ શામનને ચાલતું નથી આમાત્રી આદિ, બાવીસ તીર્થેકરના વાસમા ન કહે તો પણ ચાલે, પણ તત્ત્વત્રયી તો સર્વ કાળે સહુને માનવી પડે તેમા પ્રથમના જે દિન દેવ તરીકે આરાધવા માટે, પછીના ત્રણ ગુરુની આગધના માટે અને છેવટના ચાર ધર્મને આરાધવા માટે નિયમિત થયેલા છે

જેનોના ધર્મના તહેવારો-તેવે ધર્મમા ધર્મના તહેવારો તે મુદ્દેવાદિ કે મુગુરુના ચાલણનમા જતા નથી મુદ્દેવ, મુગુરુ અને સુધર્મના ચાલણનને નિયમિત કુનાર કોઈ પણ ધર્મના તહેવાર હોય તો તે જેન ધર્મના જ છે કોઈ પણ જેન તહેવાર માત્રમાત્ર ૧૫ કુનાર સિવાયના છે જ નહિ જેનપર્યે, તહેવારો તે ત્રણને માટે જ છે અને આગધના પણ તે ત્રણને માટે જ છે કોઈ જેવને આજે, કોઈ ગુનને આજે તેમ સિવાયની જગત મહાપીઠને આજે જાતયજ્ઞની જાતને આજે રોડી રીતે રોકેલે વતુને આગધવાલાપદ નિર્વેશ નિયમિત હોય છે આ 'નવપદ'મા દેવતા ને, વિભાજ, ગુરુના નવ વિભાજ અને ધર્મના આત્મ વિભાજ છે આ સિવાય નવ વિભાજ છે જ નહિ દેવ, ગુરુ અને ધર્મના કુલ માત્ર નવ જેન તરીકે તે માત્ર નવ દિવસે મ

તેની આરાધના કેવી રીતે કરવી અને તે કેવા મહિમાવાળું છે તે અગ્રે જણાવાશે.

નવપદનું આરાધન

एषहिं नवपपहिं सिद्धं सिरिसिद्धचक्रमाउत्तो ।

आराहंतो संतो सिरिसिरिवालुब्ध लहइ सुहं ॥ ६५ ॥

આ અગિયત વગેરે નવપદો વડે કરીને બનેલા શ્રી ‘સિદ્ધ-
ચક્ર’ની ઉપયોગપૂર્વક આરાધના કરતાં થોડા મહારાજ ‘શ્રીપાદ’ની
જેમ મુખને પામે છે માટે હે છવ’ તું નવપદમય શ્રીસિદ્ધચક્રનું
આરાધન કર

(સિરિસિરિવાલકહા)

વ્યાખ્યાન ૨ : ‘અરિહંત’પદ

“તત્થડદ્ધાસસોમધિસુદ્ધે વિસુદ્ધનામણમણ ।

પયહિયત્તે તત્થસુરગ્ગણ ઘાણદ્ધ નિઘંપિ ॥ ૨ ॥”

(નિરિસિરિપાલકદા ગા૦ ૨૪)

ત્રણ પ્રકારે યોધ પામનારા જીવો—શાસ્ત્રકાર મહારાજ
શ્રીમાન્ રત્નગોખરમૂરિજી મહારાજ શ્રીપાલચન્દ્રિની ધ્યના દુષ્ટના
અથવા આગળ જણાવી ગયા કે—આ સ્વાચારમા યોધ પામનારા જીવો
ત્રણ પ્રકારના છે કેટલાકે પ્રભુના શાસ્ત્રને સ્મરજીને યોધ પામે
તેઓને હેતુ-યુક્તિની જરૂર નહીં તથા તેઓ જાની છુદ્ડપના
વચન ઉપર સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા મળે છે અને તેમને કોઈ જાતનો સ્વાર્થ
નથી, આટલા માટે તે જાનીઓ આપણને સન્માર્ગના ઉપદેશ
કે છે તેથી તેમનું કહેવું માનવું જોઈએ એવું માનનારા પ્રભુ-
સંમિત કહેવાય. સર્વ જીવો એકબીજા પારસ્પરિક રીતે નધા
વેળો આજ્ઞા પ્રધાન દુર્ગી માર્ગને ન અનુસરના હાય તેવાઓને
માટે જીને માર્ગ મિત્રસંમિત છે ભાષિયે મિત્રને હેતુ-યુક્તિથી
વાતને નમતવધી પરે તે પછીથી તેની પાને સ્વાર્થ કહેવાય
અને નિરંધને લાપક પદાર્થના ત્યાગ કુઠાવાય આવી રીતે તે
પ્રકારના જીવો આજ્ઞા કરના નધના તેમ સમાચરે છે કે
‘મા’ હવે તે કિંવાનતા તે જીવો નિર્મલિષ્ટ કાળકારણ તે
હેતુ-યુક્તિથી કે આજ્ઞાથી ન અનુસરે પણ તેઓ કુઠાવા સ્વાર્થ
ને મળે નથી તેમ જીવોને વગર કે જે તે જેવું સ્નેહન કરે
વે તેમ કહે છે તેમ જીવોને વગર કે જે તે જેવું સ્નેહન કરે
વગર જે હરવાલાયક સ્વાર્થને કે હરવાલાયક રીતે કે જે
અને આજ્ઞાલાયક સ્વાર્થને કે હરવાલાયક રીતે કે જે

મિત કહેવાય આમાં સૌથી ઓછો વર્ગ તે આજ્ઞાવાળો, બીજો હેતુ-
ચુક્તિવાળો અને સૌથી વધારે વર્ગ તે દૃષ્ટાન્તને માનવાવાળો છે

નવપદની આરાધના શા માટે?—હવે અહીં ‘નવપદ’ની
વાતમાં તત્ત્વત્રયી છે દેવ, ગુરુ અને ધર્મ સર્વ દર્શનોમાં માનવામાં
આવે છે દેવ, ગુરુ અને ધર્મને માનવા શા માટે? અને તેનાથી તે
કાર્ય થાય છે કે કેમ? આ બાબત આપણે વિચારીએ દરેક આસ્તિક
મતવાળાને કબૂલ કરવું પડશે કે દેવ, ગુરુ અને ધર્મને માનવા
તે આત્મકૃત્યાણને માટે જ છે તે વિના વિશિષ્ટ કોઈ બીજા
તત્ત્વ નથી દુનિયાદારીથી પદાર્થ મળે તેમાં લાભ-નુકસાન આદિ
થયા કરે છે પણ આત્માનું કાર્ય દુનિયાદારીથી બનતું નથી,
માટે તે કાર્ય દેવ, ગુરુ અને ધર્મથી બને તેટલા માટે જ
‘નવપદ’ની આરાધના છે

દેવના બે ભેદ—અરિહંત અને સિદ્ધ—હવે દેવની અંદર બે
ભેદ છે એક અરિહંત અને બીજો સિદ્ધ. અરિહંત મહારાજ
માનવાનું કારણ શું? નિરંજન, નિરાકાર, જ્યોતિ-સ્વરૂપ સિદ્ધને
માનીએ ‘ધર્માધર્મો વિના નાંગં’ એટલે ધર્મ અધર્મ આદિ
જેને નથી તેવા જેને અંગ ન હોય, શરીર ન હોય. શરીર ન
હોય એટલે મુખ પણ ન હોય તો પછી જોડવાનું કે શાસ્ત્રનું
કથન કયાથી બની શકે? અરિહંતને દેવના ભેદમાં ન લઈએ
અને ‘સિદ્ધ’ને જ માનીએ તો શાસ્ત્ર કલ્પિત જ કહેવાય; કારણ
કે નિરંજન, નિરાકાર માનવાથી શરીર, મુખ, કથન, શાસ્ત્રાદિની
પ્રવૃત્તિ જ ન મળે. હવે સર્વજ્ઞપણા વિના સર્વ પદાર્થોનું જ્ઞાન
અને તેનું સ્વરૂપ આદિ જાણાય જ નહિ ‘અરિહંત’ને દેવ માન-
વામાં ન આવે અને ‘સિદ્ધ’ને માનીએ તો ઉપદેશ કે ધર્મ ગ્રંથ
જ નહિ. અર્થાત્ દેવના બે ભેદ—એક શરીરધારી તે ‘અરિહંત દેવ,’
નિરંજન, નિરાકાર તે ‘સિદ્ધ’ એટલે શરીર વિનાના.

અરિહંતનું સ્થાન પ્રથમ કેમ ?—હવે જાનેને જુદી રીતે માનો છે તો સિદ્ધ મહારાજ અધિક ગુણવાળા, હિંદી પાયરીવાળા એમ કહેવું જોઈએ ‘સિદ્ધિગદ નામધેયં ટાણં’ । સિદ્ધની સ્થિતિને પામનારા—એ સ્થિતિ ઉત્તમ ગણવી જોઈએ નવપદના નવપદ- । નમો અરિહંતાણંની જગોપર ‘નમો સિદ્ધાણં’ બોલવું જોઈએ ન્યૂન ગુણવાળાને પ્રથમ સ્થાન કેમ ? ‘અરિહંત’ એમો ગુણવાળા છે વળી ‘સિદ્ધ’ અધિક ગુણ કે ન પૂર્ણ ગુણવાળા છતાં પાછા કેમ ? વાત ખરી, પણ જગ સમજો કે ‘સિદ્ધ’ની ઉત્પત્તિ અરિહંતથી કે અરિહંતની ઉત્પત્તિ સિદ્ધથી ? સિદ્ધ થયેલા કોઈ અરિહંત પ્રવાના નથી પણ અરિહંતમાથી સિદ્ધ બનવાના હવે સિદ્ધ કોણે માર્ગમાં આલવાથી અરિહંત બનવાનું કે અરિહંતના કોઈને માર્ગ સિદ્ધ બનાવે ? તે વિચારો અરિહંત મહારાજ જ સિદ્ધ થવાના માર્ગ બતાવી શકે નેથી અરિહંત મહારાજને પ્રથમ પદે લેવાય છે હવે તે પ્રથમ પદે હોય તો માર્ગની આશયના કુદીને સિદ્ધપાત્ર મેળવી શકાય તો અરિહંત ન હોય તો મોઢમાર્ગ બતાવનાર, તેનો આજ્ઞ કે મેળવવું વગેરે બની શકે જ નહિ મોઢે સિદ્ધ થવાની જરૂર છે કોઈ હોય તો તે અરિહંત મહારાજ જ છે સિદ્ધનો માર્ગ સિદ્ધ પ્રવાનું કે સિદ્ધિ પામવાનું મૂળ અરિહંત જ છે અપરી અરિહંત મહારાજ ન્યૂન ગુણવાળા ચાર ધાતીના દસ કુનારા હોવા છતાં તેમની ઠાંગ જ મોઢની ઉત્પત્તિ-સ્થિતિ મેળવવાનું તેમણે મોઢે જ અરિહંત પ્રાપ્ત પદે છે હવે સિદ્ધ મહારાજ તે કોઈ વ્યવસાયની રીત જ નથી તે નિવૃત્ત, નિરુદ્ધ તેમ જ અતીન્દ્રિય વિપદાહુ છે તેમનો વિષય સ્વર્ગ, રત્ન, અધર્મ જેવું અસ્તિત્વ નથી, તે તે સિદ્ધ છે તે જાનવું મોઢે અધર્મ કે કોઈ કેવડ અરિહંત મહારાજની વાતોની પ્રતિષ્ઠા ઠાંગ, ન સિદ્ધિ, બતાવે છે તો અરિહંતની વાતો ન હોય તો સિદ્ધિ, સ્વર્ગ જ નહિ અરિહંતની પ્રતિષ્ઠાએ સિદ્ધિની પ્રતિષ્ઠા

કુસોટીના ચોકખાપણાએ સોનાની ચોકખાઈ માત્રુમ પડે છે કુસોટી વિના એ ન બને, તેમ અહીં અરિહુત વિના મિદ્ધને માનવાનું કોઈ કારણ જ નથી. માટે પ્રથમ પદે ‘અરિહુત’ રાખ્યા

છાડવામાં મોજ એ કહ્યના કોની ?-હવે ચાવીસીમાં જેમ ઓથી પ્રથમ ધર્મની જાહેરાત કે પ્રવૃત્તિ થાય ત્યારે પ્રથમ સ્થિતિ કોની ? કહો કે અરિહુતની જેમકે-દાખલા તરીકે ઋષભદેવજી થયા તે વખતે દશા શી ? ૧૮ કોડકોડ સાગરોપમનું અધારું દશ કોડકોડ પડ્યોપમો જરાબર એક સાગરોપમ, તેવા અઢાર કોડકોડી સાગરોપમ મુધી અધારું ત્યા મુધી કોઈને મોક્ષમાર્ગ જણાય જ નહિ જેમ ઘરે ગાય હોય તે ચરે, ઘાસ ખાય, દૂધ આપે, આયુષ્ય પુરું થયે મરણ પામે તેનું જીવન કેવળ ભારપૂર્વકનું હોય છે તેવી રીતે પૂર્વ કાળમાં મોટાં મોટા જીવનો આડ્યાં જતા હતાં આર્યરક્ષિતસૂરિજીના સમયમાં ૨૦૦-૨૫૦ વર્ષના આયુષ્યવાળા મનુષ્યો હતા તેથી અધિક વર્ષવાળા મનુષ્યો તે ભરતના ન ગભવે જેમ વિચારવું પડ્યું ત્રણ પડ્યોપમ મુધીની જિદ્દગી જાય ત્યા મુધી જીવન તે જાનવર જેવું ગાળાય એટલે ખાતું, પીતું, હંચું, દંચું, ચાવી સ્થિતિ અઢાર કોડકોડ સાગરોપમ મુધી ગાલી આ સમયે હવે મોટાનો માર્ગ સમજાવવો તે કેવી રીતે બને ? જો કે પ્રભુ ભવાતચ્ચી ત્રણ જાનવાળા છે તે વાત જુદી છે પણ આપણે તો અહીં આમાન્યપણે વિચારીએ કે મનુષ્યાની મોજ છે પણ જાડવામાં મોજ છે એ કહ્યના આવે ક્યારી ? કાગળ કે મનુષ્યાની ને જતો પવન અટક કોડકોડ સાગરોપમથી આડ્યો હતા અહીં પ્રભુ ભવાતચ્ચી જાન હવે આડ્યા હતા તેથી છાડવામાં ધર્મ, કૃષિ, નિવૃત્તિ મોજ અને મોજ છે, આવે ઉપદેશ તેમણે આપ્યો અને તેથી મોક્ષમાર્ગ પડે તો આડ્યો કહ્યમૂલમાં તીથિકર ન થતેને કહેને મોક્ષમાર્ગ ન જાડ્યો-અંતઃકુલમિ અને પર્યાય-

થશે, તેમ આચાર્યમાં પણ પાંચ આચારાદિને પાળે, મૂત્રાર્થને બાળે એવા આચાર્યને નમસ્કાર કરે ત્યાં પણ ‘અરિહંત’ પદની અનુવૃત્તિ લેવાની એટલે અરિહંતના શાસનમાં કહેલા આચારને પાળવાવાળા આચાર્યને નમસ્કાર. તેથી ઇતર દર્શનકારોના આચાર્યને નમસ્કાર ન થાય હવે ‘ઉપાધ્યાયને નમસ્કાર હો’ ત્યાં સર્વને થાય પણ આહી ‘નમો અરિહંતાણં ઉવજ્જાયાણં’ એટલે અરિહંતના શામનમાં દ્વાદશાંગીને ભણાવનારા ઉપાધ્યાયને નમસ્કાર કરુ છું, તેથી ઇતરોના ઉપાધ્યાયને નમસ્કાર ન જ આવે તેમ આધુ ભગવતમાં નમસ્કાર એટલે સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન ને ચારિત્ર દ્વારા આરાધના કરનારા સાધુને નમસ્કાર હો સર્વમાં અરિહંત પદની અનુવૃત્તિ લેવાય તો જ ઇતરોની વ્યાવૃત્તિ ણને છે અરિહંત પદ લાવવાથી ઇતરોના ‘સિદ્ધાદિ’ પદો આવી શકતાં નથી તેથી સર્વથી પ્રથમ નળરે આરાધ્ય કેઈ હોય તો તે અરિહંત મહાગત છે, અને તેમના દ્વારા આગળના પદોની વ્યવસ્થા રહેલી છે

‘અરિહંત’ પદનું એવું રહણ—હવે ઇતરો પોતાના દર્શનને સમ્યગ્દર્શન જ માને છે કેઈ મિથ્યા માનવા તૈયાર નથી, તેમ આપણું પણ તેમ માનીએ ત્યાં સાચું શું? ત્યાં અરિહંત મહાગતનું જે દર્શન તેને નમસ્કાર તેમ જ્ઞાનમાં પણ જ્ઞાનને સર્વ કોઈ માને છે. સર્વ કોઈ પોતાનું જ્ઞાન માચું માને છે ત્યાં ‘નમો જ્ઞાણમ્મ’ કહેવાથી ઇતરના જ્ઞાનને નમસ્કાર થયો ને? ‘અરિહંતાણં’ પદની અનુવૃત્તિથી અરિહંત મહાગતના શામન ન થઈ જે જ્ઞાન તેને નમસ્કાર હો તેમ ચારિત્રમાં પણ મમત્ત્વું કેટલું નવું દર્શનકારો મત, વર્તન, યમ, નિયમને માને છે તેથી અરિહંતને નમસ્કાર કરવાથી સર્વ આવે પણ અરિહંતના શામનમાં જ તેમના કહેવું ચારિત્ર લેાય તેને જ નમસ્કાર, આથી ઊંચાનો નમસ્કાર નમ નપમા પણ મમત્ત્વું એટલે કે અરિહંતના

શ્રીપાલમહારાજ અને નમો અરિહંતાણુ [૩] શ્રીપાલને અગે દરિયામા વહાણો ચાલી રહ્યા છે સાત મુખવાળા મગરમચ્છને નામે કૌતુક ઊભુ થાય છે ત્યા શ્રીપાલને દેખવા બોલાવાય છે. અહી નીચે દરિયો, ઉપર આકાશ છે. ત્યા સાત મુખવાળા મગરમચ્છ જોવો છવનની તૃણાવાળા મનુષ્યને એની શી અસર થાય ? એના મોમાથી શુ નીકળે ? આવા વખતે જે મુખમાંથી 'નમો અરિહંતાણુ' પદ નીકળ્યું હશે ત્યાં પદની કિંમત નથી ગણવાની પણ તે આત્મામાં સસ્કાર કેવા જન્મ્યા છે, તે ધ્યાનમાં લેવાનું છે. નીચે દરિયો અને ઉપર આભ છે, છતાં આવા સસ્કાર કેમ ટક્યા ? આપણે તો માતાપિતાને ઓળખ્યાં નથી અરે તેમને મર્યા દશ વરસ થયા હોય છતા નદીમાં પૂર વધારે આવે અને આપણે ત્યાં હોઈએ તો 'ઓ બાપ દે ! ઓ મા દે !' એવા શબ્દો વિપત્તિ વખતે નીકળે ત્યા એ માઆપને આભારી નથી પણ સસ્કારને આભારી છે બાહ્યવચમા માતાપિતા મરણને શરણ થયા હોય તો પણ તે બોલાય, તેનું કારણ પણ નંસ્કાર જ છે અહીં ક્ષાટક પરથી પડી દરિયામા જવાય છે ત્યા 'નમો અરિહંતાણુ' મોમાથી નીકળે તે બનાવટથી નથી બોલાનું બીજા મમયે તો બનાવટી બોલાય પણ અહીં મરણનો મમય છે તેથી ત્યાં બનાવટી ન બોલાય

આપણું 'નમો અરિહંતાણુ' દેરાસર કે ઉપાશ્રય પૂરતું—
જુએ આજના દિન માટે જ આ 'અરિહંત' પદ આગધવા માટે છે એમ નહિ, પણ આદિ તેવી તેવી મંપત્તિના મમયે એ 'નમો અરિહંતાણુ' પદ એટલું બધું રોગગ્રોહ થવું જોઈએ કે તે ક્ષાત્તિ પણ વીરગત્તુ જોઈએ નહિ. છાંક વખતે પણ પેલા દેવ રીતે 'નમો અરિહંતાણુ' પદ આવ્યું આપણે તો આગળી પદે કે ત્યાં અન્નના નામે કે 'ઓ બાપ દે ! અને ઓ મા દે !' ની

પદ ખાસ જણાવ્યું. આખા સંસ્કારમા તે પદ રહેવું જોઈએ અને તેથી સંસ્કારની જળરજ્જત સ્થિતિ હોય તેથી તે જ પદ બોલી શકાય. આવી રીતે ‘અરિહંત’ના ગુણ કે સ્વરૂપ જાણ્યા વિના તેમની આરાધનાનું ફળ મેળવી શકીએ નહિ. કલ્પવૃક્ષને જેવા સ્વરૂપે આરાધીએ તેવું ફળ એ આપે જેવી બુદ્ધિએ તેવું આરાધન તેવું ફળ પ્રાપ્ત કરાય. અહીં ‘અરિહંત’ના ગુણો અને ગુણોની ક્રિમત જાણ્યા વિના તેવું ફળ મળી શકે જ નહિ.

અરિહંતના ગુણો કયા?—હવે ‘અરિહંત’ના ગુણો કયા? ‘અટ્ટારસદોસચિમુક્તે’ । આપણે દેવને માનીએ છીએ શા માટે? પરમેશ્વરને જેનો માને અને ઇતરો માને તેમાં ફેર શો? ઇતર જે માને છે તે આપવાની દૃષ્ટિએ પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, ખાચડી, છોકરાં, ઘરખાર, ધન-માલ સર્વ ઇશ્વર આપે છે. માટે જેનેતરો તેને દેવ માને છે એટલે પરમેશ્વર તે ધરાક્રતા શેક છે જગતના સર્વે જીવો ધરાક છે અને ઇશ્વર તે શેક છે, આવી રીતે ઇશ્વરને માને જેનદર્શનની એવી માન્યતા નથી તે તો દેવને એક જ સ્વરૂપે માને છે જીવ અનાદિ કાળથી રખડ્યા તે શાને લીધે? ક્રોધ, માન, માયા અને લોભને લીધે હવે પરમેશ્વરને માનવા શા માટે? તે ક્રોધાદિથી રહિત હોય તેથી જેના વચનમા કે ઉપદેશમા ક્રોધાદિ આરતું પાપાત્મ કે રહેવાનું સ્થાન ન હોય તેવા અરિહંતને આપણે માનીએ છીએ. હવે મર્વ કેવળીઓમાં અટ્ટારે હોય નથી, પછી તે ગાધર-કેવળી, આમાન્ય-કેવળી કે તીર્થંકર-કેવળી હોય હવે જ્યાં અટ્ટાર હોયતું અટ્ટારપાત્ર હોય ત્યાં તીર્થંકરપાત્ર હોય એમ નથી પણ જ્યાં જ્યાં તીર્થંકર-પાત્ર ત્યાં જ્યાં અટ્ટાર હોયતું અટ્ટારપાત્ર છે. ‘તટ્ટામ્મ વિવળટ્ટા નમામિ દેવાદિદેવં મં’—એટલે અટ્ટારે હોય તીર્થ કરેને ન હોય તે દુનિયા અટ્ટારે હોયમા જુદી છે તેનાથી આ અટ્ટાર છે જ.

ગણાય છતા તેઓ જીવન જીવવા માગે છે, પણ સાથે એ નિશ્ચય કરે છે કે મર્યા પછી કિમત થશે તેમ અહીં અરિહંત પરમાત્માને માટે તેમના લક્ષ્યોએ કિમત આંકી છે એમ નહિ, માટે અરિહંત પરમાત્માને આઠ પ્રાતિહાર્ય સર્વ કાળ માટે હોય જ છે ઇત્યે માયાવી પ્રાતિહાર્ય માને છે ઇંદ્રોને, દેવને, રાજાને, મુનિઓને અરિહંત પૂજ્ય તરીકે થયા છે અને તેથી જ પ્રાતિહાર્ય એટલે પહેરેગીર જેમ ચોવીસ કલાક રહે તેમ તેઓ પણ રહે જ છે તેથી ઇંદ્રાદિક દ્વારા ને પ્રાતિહાર્યો દ્વારા જે અરિહંત પૂજાયેલા છે તેમને માટે કરવું શું ? ઓળી કરતા પ્રથમ દિને દહેરામાં તેમજ નવકારવાળી ગણતાં માત્ર તે પદ ગણ્યું તેમ જ નહિ પણ તે ગણવાથી એવા સંસ્કાર ઉત્પન્ન કરો કે તેના સંસ્કાર-તેનુ ધ્યાન હુ મેશાંને માટે સંસ્કાર રૂપે નાખો. આવી રીતે ‘અરિહંત’-પદ જણાવ્યું હોયે ‘સિદ્ધ’પદ કયું, કેવું, તેના ગુણો શા, તેનાથી શા ફાયદા વગેરે અમે જણાવાયે.

મુગર-ખાડ વિનાની લેવા તૈયાર હોતો નથી તેમ અહીં પણ શ્રીપાલના અસ્તિત્વમાં પ્રતિદ્વિ, ચિદ્વિ, આલેખી, મત્તા, ચમત્કાર આદિ સર્વ જણાવવામાં આવ્યું છે પણ શાસ્ત્રકારનું તત્ત્વ તેમાં નથી તત્ત્વ શામાં છે ? જેમ ચારે બાજુ ગોળ લગાડીને એળિયો અપાય તેમાં ગોળથી તત્ત્વ નથી પણ એળિયો આપવાથી છે, તેમ અહીં અસ્તિત્વમાં સર્વ ખીના જણાવાય, પરંતુ શાસ્ત્રકારનું તત્ત્વ તેમાં નથી પણ માત્ર ‘નવપદ’ના આરાધનમાં છે

નવપદની આરાધનાનું ધ્યેય—જેમ છોકરાને પરણાવવા ખીજે ગામ જવાય તેમાં ગાડી, પોલીસપાર્ટી, માણસોને લેગા કુગવાય, વાળં વગડાવાય એ સર્વમાં તત્ત્વ કન્યા લાવવાનું છે હવે ત્યાં જો કન્યાને ભૂલો અગર વરને ખોલો તો પછી તે જાનની કિમત શી ? તેમ અહીં શ્રીપાલના અસ્તિત્વમાં ધ્યેય માત્ર ‘નવપદ’ની આરાધનાનું છે. વર્તમાનમાં શ્રીપાલનો રાસ વાગે ત્યાં ત્રણ ખંડ માલગવામાં જવ્યામાં જરાયે બાકી ન રહે, છતાં એવા ખંડ વખતે માત્ર દમ ડોકરા અને દમ ડોકરી રહે, કારણ કે ત્યાં કન્યા ખોવાઈ જાય છે. હવે તેમ અહીં વર ખોવાઈ જાય તો શું થાય ?

જે પ્રકારના શ્રોતા—આ શ્રીહરિભટ્ટસૂરિજી શ્રોતા જે પ્રકારના જાણીએ છે તેમાં એક તત્ત્વના શ્રોતા અને બીજા કથાના શ્રોતા એકે તત્ત્વ ઉપરથી દરેક વસ્તુનો ખ્યાલ રાખે, હિય-ઉપાદેયનો ખ્યાલ કરે એવા શ્રોતા અને માત્ર કથા માલગવામાં જ લીન હિય એવા શ્રોતા—આમ જે પ્રકારના શ્રોતા હોય છે નાના બધ્યાને કથા માલગાવવાનું પ્રયત્ન કરે ? એને કોઈ આવે કે રમ આવે, તેમ તત્ત્વ ગાયે મનસુખ નથી પાતી તેમ કથાના રમવાળા કે તાલેને તો દુનિયાની કથા કે શ્રીપાલની કથા તે બંને મરખી છે પણ જે તત્ત્વના શ્રોતા છે તે તો આસ્વાસાયક પદાર્થોના તત્ત્વની કઈ તેને આસ્વાસે નેચાડ થાય

સાસરે જાય નહિ અને ગાડીને શિખામણુ દે' તેવી સ્થિતિ જ છે ને ? એટલે પોતાને આત્માની સ્વતંત્રતા કુરવી નથી અને જડજીવનની ખોટી સ્વતંત્રતા રાખવી છે કાયાના કાષ્ઠપિંજર વિનાની સ્વતંત્રતા લેવાનો વિચાર મનમાયે નથી આવ્યો.

લવ્ય તરીકેની છાપ ક્યારે મળે ? શાસ્ત્રકારને જે વર્ગ પાડવા પડ્યા એક લવ્ય એટલે લાયક એટલે મોક્ષનો ઉમેદવાર, શાસનનો કે ધર્મનો ઉમેદવાર, જે કાષ્ઠપિંજરથી આત્માને સ્વતંત્ર કરવા માગે તે. આવાને શાસન લવ્યની છાપ આપે છે આત્માની સંપૂર્ણ ઋદ્ધિસિદ્ધિ મળેલી રહે, કોઈની દરમ્યાનગીરી ન રહે એવી સ્વતંત્રતા મેળવનારા જ લવ્યની છાપને યોગ્ય છે અહીં લવ્ય છાપ માટે ફી દેવાતી નથી ધર્મની છાપ માટે ફી લેવાય નહિ, પણ પરિણતિ હોય તો જ છાપ મળે પછી તમે સમક્રિતી હો કે ઇતર હો મુદેવને મુદેવ માનો કે કુદેવને દેવ માનો તેની ફિકર અહીં નથી પણ તમે અહીં કાયાના કાષ્ઠપિંજરમાંથી આત્મા સ્વતંત્રતા મેળવે એ ધારણાવાળા થયા હો કે નહિ ? વળી આત્માના અનંત જ્ઞાનાદિ ચતુષ્કમા કોઈની દરમ્યાનગીરી ન રહે એવું ધ્યેય હોય તો જ તમને લવ્ય તરીકેની છાપ મળી શકે યોગ્ય થયા વિના પરાણે યોગ્ય કહેવડાવવાથી યોગ્યતા આવી જતી નથી હવે જો આ યોગ્યતા હોય તો જ ખરી લવ્યતાની છાપ મળે બંદકની ગોળી પોતાના ભાગમાંથી નીકળે તો વાંધો નહિ કારણ ત્યાં મારો આત્મા પુરાયેલા નથી પણ જ્યાં મારા શરીરના અવયવો છે તે ભાગમાંથી નીકળે તો મને ઈજા થાય આવા કાયાના કાષ્ઠપિંજરમાં હું પુરાયેલા છું તેના રક્તને મારું રક્તજી, તેના સાગપણાએ મારું સાગપણું, મનસુખ કે હું ગુણમગીરીમાં છું

કાયાની ગુણમગીરી—પૂર્વ કાળમાં ગુણમો હતો તેમજ દેહદેવતા દેવતાના જડ આવ્યા તો નાકરને માત્રિક શેડ હતો

તેથી માલિકી તેની જ ગણાતી તેમ પચ્ચવમા ગુણ દેખાતુ ન
કરી આવેલ તેથી યથા, કદિ, કુટુંબ આદિ મેળવ્યા તે તેના
માલિક દાવાદાદા થાય બીજો ન બને આથી ગુલામગીરી નહિ
તે બીજુ શુ ? પચ્ચવથી વાતીને આપણુ પહે છે તેથી દ્રાવ્યાની
પરતંત્રતા છે અને તેથી તેમથી નીકળી આત્માના ન પ્રાપ્ત થઈ
જે અનન જ્ઞાનાદિ ચતુષ્ટ છે તેની પ્રાપ્તિ કરવી તેજીએ ત્યાં
આત્મામાં તે ગુણો નિષ્કારણ છે છતાં એક શબ્દ માત્ર સાંભળવામાં
આત્મા ઓતેન્દ્રિયની મદદ ન લેાય તે કહ્યું નભળાય જ નહિ.
તેમ બીજી દ્રિષ્ટિએ પણ સમજવું.

કેવલધર્મનો જન્મ શા માટે ?—જ્ઞાન, રસન એ આ માત્ર
ગુણો માલિકપણું છે પણ મેળ તુલેદાર, મગર હાથે હાથમાં
મેનેજમેન્ટ કર્યા વગર, આથી નીતની ગુલામગીરી કેવલજ્ઞાન
કળદ ન કરે આત્મા પોતાની સ્વતંત્રતા સર્વ જગત્ને સર્વ. અને
તે મેનેજમેન્ટ બને તે જ દુષ્ટન દુષ્ટ વાચણી ગાતર આત્માની
રસ પ્રવૃત્તિના દ્રિષ્ટિએથી સ્વપના લીધી વહન પહે છેતરે જાત
રસનાદિ વહિના માલિક તમે, પણ હાથે ત્યાં મેનેજમેન્ટ કરે

આરાધ્યતા શામાં ? મોક્ષમાર્ગ ણતાવે તેમાં એમની ઉત્તમતા, આરાધ્યતા અને તેથી કાયાના પિન્નરમાથી છૂટકારો મેળવી મિદ્ધિ-ગતિને પામી શકાય હવે આત્માની સ્વતંત્ર ઋદ્ધિ મળતી ન હોય, કાયાની હરમ્યાનગીરી જતી ન હોય તો અગિડુંતની ઉત્તમતા શ્લે નહિ, માટે બીજે પદે ‘મિદ્ધ’ માન્યા તેમા સ્વતંત્રતા છે, કાયાની હરમ્યાનગીરી નથી, માટે તે માન્ય ગણાય છે

જૈનધર્મમાં જ નિરંજન, નિરાકારની આરાધના—હવે ઇતરો સર્વાંશે માનવા તૈયાર નથી, પણ અંશે ય માનવા તૈયાર છે ? કૃષ્ણજી તો ઈશ્વરનો અશ છે ત્યા અશમાત્ર કયા રહ્યો ? વ્યાપારીમા વ્યાજે મૂડી મરે તેમ અહીં ઓકે અંશે લેવા જતા આખા પરમેશ્વર ગોચર. મહાદેવ, બ્રહ્મા, કૃષ્ણ, રામ આદિ સર્વના ગીતો ગાયા તે સર્વ ઈશ્વરના અંશે છે. સર્વાંશે ઈશ્વર તમાગ મને છે નહિ અને તે રૂપે આરાધના પણ નથી આવી કહો કે મહિનની આરાધનામા રાગ્યા નિરંજન, નિરાકારને તો માનવા નથી સીતા, રામ, લક્ષ્મણ, કૃષ્ણજી, મહાદેવજી એ સર્વમાથી કેઈ નિરંજન, નિરાકાર નથી હવે નિરંજન નિરાકારનું ક્યેય ગણનારા જો કોઈ લાય તો આ જોનો છે બીજા કોઈ પણ શામનમા કે ધર્મમા નિરંજન નિરાકારની આરાધના છે જ નહિ નામદાગ જ નિરંજન નિરાકારની આરાધના બને પણ પ્રતિમા દાગ તે ન બની શકે, તેથી અગિડુંતના આરે નિરંજના વાજળી ગણાય છે મિદ્ધના જે જુએ તે પૂર્વ કાળમા મચારી હતા ત્યારે દ્રવ્ય-મિદ્ધ કોવાય એમ તેમના નિરંજના ગણાવ્યા અન્યમતમા શેલ્લા કર્મ વગેરે મિદ્ધો, અગાર્યો, ઉપાધ્યાયોને તેમા ગણાવ્યા છે. કેવળ ‘અરિડુંત’ પર જ એવું છે કે જોનો બીજો નિરંજના કયાંય નહિ. એટલા મોટું જ કદ્દ છે કે ‘નામજિજ્ઞા જિજ્ઞાસા દવર્જાજિજ્ઞા પુણ જિજિદવટિમાત્રો’ જિન એવું નામ તે જિન નામ, તથા તેમની

મિત્રોની સ્થાપના-મૂર્તિ કહી શકાય. અહીં પ્રભુની મૂર્તિના જે જ આકાર માનો છે. જેમનાં, ઊંડતા, સૂતા, ચાલતાં વગેરે ઘણા આકાર છે અને મહાવીરના તપનો આકાર, ઉત્કૃષ્ટ જેમવાનો આકાર વગેરે હતા છતાં પર્યાક્રમન તથા કાયોત્સર્ગ એમ જે જ કેમ? અતીત, અનાગત કાળના કોઈ પણ કાળના તીર્થ કર મોક્ષ પામે ત્યારે જે જ આકારે-પદ્માસને કે કાયોત્સર્ગે એથી મૂર્તિનો આકાર જે જ ભેદે જણાવ્યો છે. તીર્થ કર મોક્ષે જાય તે જે જ આકારે, બીજા આકાર હોઈ શકે જ નહિ હવે સમવસરણ તે આપણુ મુખ્ય ધ્યેય છતાં તે આકારે મૂર્તિ નહિ તે વખતે પ્રભુ પાદપીઠ ઉપર પગ સ્થાપન કરી દેશના આપે છતાં તે આકાર નહિ, કારણ કે અરિહંતપણામાં સિદ્ધશાનું ધ્યેય રાખી આરાધના કરવામા આવે છે. તેથી 'મિદ્' પદ પૂજનીય હોય તેમાં નવાઈ શી ?

બધાની સિદ્ધપણાની દશા એકસરખી-હવે સામાન્ય નિયમ છે કે બાજરી દશ વળન વવાય અને લાળાય છતાં આગળ જતા બાજરી તે બાજરી, તેમ ઘઉં કે જુવારમાં પાણુ મમજવું. તેમ અહીં જેઓ મોટા સ્વરૂપે છે તેઓ તીર્થ કર થાય તે સિદ્ધપણે ગદેવા બેઠે એ અહીં સિદ્ધપણાની દશા એકસરખી સર્વ એકરૂપ છે જેમ ગજ અને રકમા ફેર, નોકરચાકર કે ગેડમાં ફેર, પાણુ ચિતામા તે ગધા મરખા જ મરી જવામાં, મોતમાં તે ગધા મરખા જ. જગતમા ગધા તાગ્નમ્યતાના ભેદે છતાં ચિતામાં તે એકરૂપમા જ છે, તેમ મોક્ષગતિમા જવાને માટે સિદ્ધપણને માટે ગધા એકરૂપ છે અરિહંતાદિમાં કુદા જુદા ભેદો ન ગણ્યા કે મગધ. અંગ. કોગળ આદિ દેશ વિશેષે ભેદ ગણ્યા નથી, તેમ અવગાનના કે વર્ગવિશેષે ભેદ ગણ્યા નથી તે પછી સિદ્ધમાં વર્ગ. ૧૫ ભેદ કરીને કામ શું ? એવું કાગળ એ જ છે કે સિદ્ધ થવા પછે જાણે જેવી સી-નીચી દશા તે, સ્વતંત્ર ગેય પામેલ કે

પત્ની ગાથ પામેલ છે પણ ત્યાં મિત્રમાં નો મધ્ય મળ્યા કંઈ
નહિ અને મિત્ર ઇતી વખતે એકથો થાય કે અમુકથો થાય નો
પણ અધિકૃતા કે ન્યૂનતા છે જ નહિ આ વાગ્યવચન મારે જ
પરં બેઠે મિત્રો કદા મિત્રિત્રિમા આવી આનંદનુદયી
મિત્રનગી અર્થને લેય પરં બેઠાથી પાડે પાડે કપ તે પણ
મિત્ર ઇતી વખતે અર્થ નળા પાણીમાંથી તુલક નીકળે તે
પાણી કે હલક કટ નીકળી આવ્ય લેય પાડે પાડે નો મધ્ય
તુલક એકનરળા જળા મારે તેથી તાન્યકારી તુલક
આવેલ લેય નો પાડે લેમા કંઈ ન લેતે તેમ અટકી તે
પરં બેઠામાંથી પાડે પાડે મિત્રિત્રિમા અર્થને લેય પાડે
કે નહિ તેથી પરં બેઠે તે પ્રિય નળા અર્થને લેય

આત્મામાં એકલી અનંતચતુષ્થી-હવે તે બને શાથી ? કારણકે કાર્યની બિંદુ થાય પણ વચમાં આડખીલી ન હોય તો જ કાર્યની બિંદુ થાય અગ્નિનું કામ બાળવાનું પણ પાણીમાં નાખે તો તે ન જ બાળે અગ્નિને સ્વભાવ બાળવાનો છે. સગડાનો સ્વભાવ બાળવાનો છે છતાં વચમાં આડખીલીરૂપ પાણી આવે તો તે બાળવા ને નહિ, તેમ આદી આત્માના અનંત ગુણો છે, તેની પાસે છે. ઉપયોગમાં હોવાના છે પણ વચમાં કુર્મની આડખીલી છે તેથી પાસે એકલા ગુણોનો પણ ઉપયોગ આત્મા કુર્મ શકતો નથી ઘર તમારું છે તેમાં મુધારો કુર્મો હોય તો મ્યુનિમિપાલિટીની આડખીલી ટાળ્યા વિના મુધારો ન કરી શકે. તેમ આદી આત્મામાં કુર્મ તે આડખીલી છે અનંત ચતુષ્થી આત્મામાં નહીં તેના કુળજમાં, તેની માલિકીમાં છે દુનિયામાં પણ કુળજે અને માલિકી એ એ જ ગણે વપરાય છે આદી બને છતાં કુર્મની આડખીલી છે આદી અનંત ગુણો હોવા છતાં કુર્મનું લાકડું છે તેથી એકલે કે અજીરડ કુર્મોના બંધનથી છૂટે ત્યાં આત્માના ગુણોને બાળવા તોયાર થાય

કારણકે જેમ શિન્દના મુખ પર નથી-હવે તે કુર્મબંધન એ શાથી ? તુલસીના કાકડમાંથી લીધે તો ન ગણાય શિન્દના મુખે પ્રયા ? તે આર છે જગતમાં કાળ અર્થના ભક્ષક છે ‘મર્ચાં મરકઃ કાઠ.’ બીકી કુચે પકી આર જિવન બાદ તે અંગણના એવી નથી પણ તે આ આર; તેમ ગણમાં કાળ પકી એ બિંદુ કે મુખ જ વચ આવે તે ગણમાં કાળ નો પણ કાળ ભક્ષક બને આદી તે કાળ ગણ કુર્મનું, મુખ, વીનગણનાદિ ઉપર કાળનું જે

નથી કાળ ન્યૂનતા કુદી ન કોઈ એવી આઠ મીઠે મિત્રને મળે
 છે તે મર્ષકાળે એક નાળી મંવાયાળી છે તેથી ન નમ ને
 મેળ છે આવી તેના જ મન નાળી તેમનું મન દેને અને
 નાળી જ નીને પદે 'જિદ મળ્યા છે આ મેળવવાના મેળ
 મળ્યા મળીએ અને નિજન નિજાન નિજાન મેળ
 મેળના મળાવ્યા છતાં એ વાત 'યાનના મળવાળી' અદ્ય, ને
 વાત પાત્ર મેળવાના મેળવવાના નહિ, તેમ આવી આવી
 મેળ નાન પાત્ર મેળવવાના અસર નહિ ને મેળ મેળ મેળ
 મેળના મેળમે તે મેળ મળવાના મેળ મેળ તે મેળ મેળ
 મેળ મેળ અને મેળ મેળ તે મેળ મેળ મેળ મેળ મેળ
 મેળમેળ અને મેળમેળ

વ્યાખ્યાન ૪ : ‘આચાર્ય’—૫૬

‘ પંચાયારવિત્તે વિસુદ્ધસિદ્ધંતદેસણુજ્જુત્તે ।

પરઉચચારિક્કપરે નિચ્ચ જ્ઞાણહ સ્થરિવરે ॥ ગા૦ ૨૬ ॥ ”

(સિરિસિરિવાલકહા)

તત્ત્વરસિક અને કથારસિક શ્રોતાઓ-શાસ્ત્રકાર મહારાજ શ્રીમાન્ જ્ઞાનશેખરસૂરિજી મહારાજ લખ્યોના ઉપકારને માટે શ્રીપાલચારિત્રની રચના કરના થકા આગળ જણાવી ગયા કે શ્રોતાઓ બે પ્રકારના પણ હોય છે એટલે એક પરમ શુદ્ધવા ધર્મવાનાર ચાને ‘તત્ત્વરસિક’ અને બીજા ‘રમપ્રધાનગુણવાળા’ હોય છે. જેમ લગ્નની અદર વાજ, ઘોડા, મહેમાન આદિ તરફ નજર ન કરતાં માત્ર કન્યા તરફ જ ધ્યાન અપાય, તેમ અહીં કલ્પિ, અમૃત્તિ મળી હોય, દેવતાઈ ચમત્કાર મળ્યા હોય છતાં આગધના દેવી થઈ તે તરફ લક્ષ્ય આપે તે ‘તત્ત્વરસિક’. તેમ ન હોય તો ‘કથારસિક’ કહેવાય. વળી જેમ નાના ગરબાઓને મોજ માટે કે મુવાડવા માટે કથા સંભળાવીએ, અરે જ્ઞાનમહાજ્ઞાનશો પણ અવા માટે કથા સાંભળે તે તત્ત્વ જાણવા માટે નથી હોતી, તેમ અહીં શ્રોતાઓ પણ બે પ્રકારના છે. તેમાં તત્ત્વરસિક શ્રોતાઓને ઉદ્દેશીને જ્ઞાનાભ્ય કે અહીં પા. કલ્પિ, અમૃત્તિ, ચમત્કાર આદિ દ્વારે દેવતાઈ જગા પાડીએ તો ‘નવપદ’માં ગોચુ જોઈએ આ અગ્નિ કોઈવ નો ઉદ્દેશ માત્ર ‘નવપદ’ની આગધનાની પુષ્ટિનો જ છે તેથી તે તરફ લક્ષ્ય અપાયુ જોઈએ અને તે તત્ત્વરસિક શ્રોતા પરમ શુદ્ધવાળા હોય છે.

જેનોના અને ઇતરોના દેવો વચ્ચે કુચ્છ-હવે દેવતત્ત્વ
 નિર્મૂલિ થયું અર્થ કાઈ આસ્તિક દેવ, ગુરુ અને ધર્મને માનવાવાળો
 હોય છે એકલા જેના માને છે તેમ નથી ઇતરો પાત્ર માને જ
 છે, તો પછી તમામના વિજિઘ્ણતા કુર્ષ? તમે ક્યાં 'આશિર્વત'
 અને 'નિહ' એ બંને જ દેવ ગણા લ્યો છો ઇતરો અમતાનીને
 લીલાને નામે પાત્ર દેવ માને, લીલામા પડ્યા કુર્ષને દેવ
 મનાવે તેવા પડ્યા જેનોનાં કુર્ષવા પડતા નથી ઘરમારી બાંપે
 રીખાને બે પેના આગેયા અને તેની ચીજ લાગી તેમને બાંપે
 તેની ભવિષ્યમા તે તાનેશ્વરી ઘણે ઓમ કું વળી ઘરમારી
 પિતાના બે પનાથી આવન લાગીને પોતે ખાત્ર અને મીત્રતા
 ભાવાની હાજરા માંબે એવા પુત્ર ભાવિના અનામ ની મનાને
 એમ કહે અરી બાનેમા રોખાની લીલા કે તે ભવિષ્યમા
 ભગવાની તેમ કે તેવી લીલાએના જેનમતના મનારી નથી
 અરી તો ત્યમના હથે કોઈ રોય અગત્ય નથી મને રોય
 મનાના રોય પદ અગત્ય રોય તેને જ મનાને અગત્ય નથી
 પાત્રોના રોય પદ અને અગત્યના રોય પદ તમારે રોય પદ

શ્વરને નિરંજન નિરાકાર માને તેને ગુરુની જરૂર શી ? જેઓ પરમેશ્વરને શરીરધારી માને છે તેમને ગુરુની જરૂર શી ? વાત સાચી પણ દેવતત્ત્વમાં શરીરધારી દેવ માનેલા છે. અહીં એક વાત ધ્યાનમાં રાખવી કે આખી અવસર્પિણી કે ઉત્સર્પિણીમાં શરીરધારી દેવ તો માત્ર ચોવીસ જ હોય, વધારે ન હોય. કોઈના બનાવ્યાથી તે બનતા નથી, લોકોના કહેવાથી બનતા નથી. પણ જેમણે અનેક ભવેથી લોકના હિતને માટે પરિશ્રમ વેચ્યો હોય, વળી જેઓ દુનિયાથી ઊલટા વર્ત્યા છે એટલે દુનિયા ક્રોધ, માન, માયા અને લોભના રાચીમાચી રહી છે, ત્યારે આ દેવ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભથી સર્વથા રહિત છે સગમ દેવતા સરળો ઉપસર્ગ કરનારો છ છ માસ સુધી વિવિધ ઉપસર્ગો કરે, શારીરિક બાધાને કરનાર, ખોરાક કે આબરૂની પણ બાધા કરનાર મહાવીર મહારાજની આબરૂ ઉપર ધક્કો મારવા તૈયાર થયો છતાં અહીં પ્રભુ વીરની સમતા ટેટલી ? અહીં આપણી પાછળ માણસ ચાર દિન પડે તો હાલ ગગડી નય, ત્યાં પ્રભુની આબરૂને ધક્કો મારવા મંગમ શું શું કરે છે ? છોકરાઓ ગામમાં નય છે અને દુકાનદારોની દુકાનો તરફ નજર કરે ત્યારે માલિકો પૂછે કે દુકાન તરફ કેમ જુઓ છો તો તેઓ જવાબ આપે કે-અમારો માલિક માત્ર ચોરી કરવા આવે ત્યારે અમે આગળથી ખગર આપીએ છીએ અહીં વેચિયત્તાથી મર્વ વસ્તુ ઉત્પન્ન કરી શકાય છે આવી રીતે મંગમ દેવતા અનેક પ્રકાર ઉપસર્ગ કરે છે છતાં પ્રભુ મહાવીરના ક્રોધ તો અગમત્ર પણ પ્રગટનો નથી વળી જેઓ અનંત ગતિના ધર્મી હોવા છતાં ત્યાંથી થયા પછી ગોવાગિયાના હાથેના રાજ પાડ્ય હતા એમના મનમાં જરાપણ માન-મર્વ ઉપસર્ગ નથી એટલે જેઓ માનને મારી નાખે છે એવા આ દેવ છે.

ઉપર જ જગતનો ઉદ્ધાર સમાયેલો છે. જો તે સત્તા વ્યવસ્થિત વહીવટ ચલાવે તો જ જગતનો ઉદ્ધાર થાય. તેમ અહીં જૈન શાસનનો વહીવટ આચાર્ય લગવતો ચલાવે છે તેથી જગતના છંદોનો ઉદ્ધાર થાય છે.

“કહ્યાવિ જિજ્ઞાસિદા પત્તા અચરામરં પહં દાડં ।

આચરિર્ણિ પવચણં ધારિજ્ઞિદ સંપયં મયલં ॥”

(ઉપદેશમાલા ગા૦ ૧૨)

જ્યારે જિનેશ્વરોનું આયુષ્ય પૂરું થતુ હોય ત્યારે જગતના છંદોના ઉદ્ધારનું કાર્ય રણડતું રહે તે તેમને ન શોભે તેથી તે કાર્ય તે રીતે આગળ ચાલુ રહે તે માટે તેમણે શું કયું ? પોતાના વિના કેમ ચલાવાય ? આથી પ્રતિનિધિ ઠારા ચલાવે છે એટલે આચાર્યો તે તીર્થ કરોના પ્રતિનિધિઓ છે અને તેઓ મર્વ શાસનનો વહીવટ ચલાવે

આચાર્યો એ તીર્થ કરોના પ્રતિનિધિ છે—હવે પ્રથમ પહેલે તીર્થ કરો દેશના આપે અને બીજે પહેલે ગણધરો દેશના આપે અહીં નવીન શુ કરવાનું હતું કે ગણધરો બીજે પહેલે દેશના આપવા લાગ્યા ? કોણ કે તીર્થ કરો જેવા તરવો કહે તેવા જ ગણધરો કહે. તાસ્તમ્યના ન રોં તેટલા માટે પોતાની કુળકુમાર તેઓ પ્રતિનિધિનું સ્થાપન કરે છે તેથી જાણુવ્યુ કે આચાર્ય તે આચાર્ય નથી પણ ત તીર્થ કરોના પ્રતિનિધિ છે જેમકે અહીંનો વાસ્તવિક જો હોય તેને સન્યાસિયેક વળતે મહત્તમ મર્વ માન મળે છે, કારણ કે તે મહત્તમ પ્રતિનિધિ છે હવે મોગસાર્થમાં જે પ્રતિનિધિઓ થયા કે પ્રાન્તના મગજો થયા તેમને પ્રાન્તે મગજ માટે કે પાયા પગ તે તો મહત્તમ થઈ ગયા, તેનું મર્વ ન ચલે અહીં તો જિનેશ્વર મહામહત્તમ જ મંત્રવ્ય.

બસ છે એટલે કે તત્ત્વમયના શ્રોતાઓને નોંધ પૂરી પાડનારા અને ભવિષ્યના ભવ્યોને પણ તે પૂરી પાડનારા આચાર્યો છે.

ખિલાડીને દૂધ ભળાવવાનું ન હોય [૬]—હવે એક બીજી વાત ધ્યાનમાં લો કે ‘ખિલાડીને દૂધ ભળાવવાનું ન હોય’ તેમાં પરિણામ એ આવે કે છોકરાઓ દૂધ દેખતા ન પામે. તેમ અહીં જિનેશ્વરની ડાયરી કે નોંધપોથીને સલાખનારા આચાર્યો ખરા તેઓ તેમના ઉપદેશનો પ્રચાર કરે શાસન ચલાવે, તેના પ્રતિનિધિ ગણાય છતાં ખિલાડા જેવા તો તે ન જ હોવા જોઈએ

આચાર્યને રાખવાનાં પાંચ ધ્યેય—હવે આચાર્ય પાંચ ધ્યેય રાખવા જોઈએ. ‘પંચાચારપવિત્તે’ એટલે જ્ઞાનનો આઠ પ્રકારનો આચાર બતાવ્યો છે તેમાં વૃદ્ધિ થાય તેવી રીતનો દેશ્વર કરે, દર્શનાચારના આઠ પ્રકારના આચારોને ધ્યેયમાં રાખી તેના ઉત્તેજન માટે દેશ્વર કરી શકે જેમ વાઈસરોય રાજ્યના ધ્યેયને આગળ રાખી દેશ્વર કરી શકે છે, પણ ‘તેને જવા દો’ એમ તો નથી જ કુળતા તેમ અહીં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના મુદ્દાને ધ્યાનમાં રાખી તેમાં દેશ્વર કરી શકે છે, પણ પ્રથમ આગળ એટલે પ્રતિજ્ઞા લેવડાવે પછી જ પ્રવૃત્તિ કરવાની છૂટ આપે છે જ્ઞાન, દર્શન કે ચારિત્રના જે જે સિવાજે કે ધ્યેય, તેમ જ વીર્યાચા ના જે જે સિવાજે કે ધ્યેય હોય તે પોતાનામાં એટલું બધું વસારે હોય જોઈએ કે તે જ્ઞાન પોતાના આત્મા પવિત્ર થઈ ગયે હોય તેના આત્મા ? આચાર્યોના શાસ્ત્રી ? પંચાચાર જ્ઞાન.

તીર્થક્રમના ગાથા પ્રતિનિધિનું સ્વરૂપ—જે શું તેઓ કે ક્રમ પણ આચાર્યને જ પ્રવર્તવે કે ? ના જે દેશના વર્માન, વૈદ્યક મંત્રાનું હોય પણ અસ્તિત્વ ન હોય તે દેશનું દેશનું ન હોય ન હોય તેમ અહીં પણ અસ્તિત્વ પવિત્રતા આપે

શીઘ્ર ગતિવાળો હોય છતાં તેનું દ્યેય તો ઘોડેસ્વાર ઉપર જ હોય, તેમ અહીં તમે શાસનમાં રહેલા હો, જ્ઞાનાદિની આરાધના કરી કર્મક્ષય કરવા માગતા હો તો તમારે તો આચાર્ય શું કહે છે તેનું ધ્યાન કરવું જોઈએ. આવી રીતે વહીવટ કરનારા કે સત્તા રાખનાર એવા આચાર્યો છે. તેમને મદદગાર કે અધિકારી તરીકે કોઈ જોઈએ તો તે ઉપાધ્યાય. જે સાધુ છે તે લશ્કરી છે. તે કઈ રીતે ઉપકાર કરે છે, તે વગેરે અધિકાર અંગે જણાવાશે.

નવપદને સિદ્ધચક્ર કેમ કહેવાય છે?—હવે ‘નવપદ’ને ‘સિદ્ધચક્ર’ શા માટે કહે છે? મસ્તકે રહેલા સિદ્ધો છે અને નવે પદોની આગધના સિદ્ધદશાને મેળવવા માટે છે આ કારણથી ‘નવપદના મુદ્દાચક્ર-ચક્રને સિદ્ધચક્ર કહીએ છીએ હવે તેનો મહિમા શા માટે? દરેક તહેવાર એકેક અથો આરાધાય છે દેવને અથો વીરનો જન્મ, આદિનાથનો જન્મ, પાર્શ્વનાથકૃત્યાણક, તેમ જ્ઞાનમા જ્ઞાનપાથમાદિ, એમ વિવિધ તહેવારો તે સર્વ મોક્ષમાર્ગની આરાધના માટેના છે પણ તે એકેક જુદા જુદા અગને આગધનારા છે, એટલે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર કે તપની આગધનાવાળા છે ત્યારે આ ‘સિદ્ધચક્ર’માં સર્વનો સમાવેશ છે. તેમા એવી એકે વસ્તુ નથી રહેતી કે જે આ ‘સિદ્ધચક્ર’માં ન આવતી હોય અહીં તો દેવ, ગુરુ કે જ્ઞાનાદિની આરાધનાનો વિષય તેની બહાર જતો નથી જગતમાં આ નવ મિવાય કોઈ વસ્તુ આરાધ્ય જ નથી કદાચ કોઈ કહે કે ‘વીમસ્થાનક’ આરાધ્ય નહિ? તે પણ આરાધ્ય છે છતાં તેનું વર્ગીકરણ કરીએ તો તે ‘નવપદ’ની બહાર નથી જ જગતને ધર્મમાં જોડવા માટે, તેનો દિગ્દાર કરવા માટે એ ‘વીમસ્થાનક’ જરૂરી છે અને તે રમમરૂપ છે, પણ ક્ષેપ તો છેવટે આ નવમા આવવાનું છે એટલે ‘નવપદ’ વિના કોઈ ચીજ આરાધવાલાયક છે જ નહિ આરાધ્ય તે ‘નવપદ’ જ છે.

નવપદની આગધના એટલે મર્વની આગધના—અગિત, સિદ્ધ, અચર્ય, ઉપાધ્યાય, માધુ, દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ એ નવ જ આરાધ્ય છે દરેક તહેવાર કે નિધિમાં આગધનાનો મુદ્દા આરાધ્ય તો તે આ નવમા જ એ આવશે આથી ‘નવપદ’ની આગધના એટલે મર્વની આગધના આ ઉપરથી દરેક આગધના કરી દેવાની નથી એમ કોઈ વાચન પ્રત્યેક

કે બિહુને માને પણ મોક્ષમાર્ગે પ્રવર્તેલા ત્રણને જ ગુરુ માને, એથા કોઈને નહિ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને માધુ એ મિવાય એથો કોઈ નહિ

ગુરુવર્ગ શામાટે?—હવે ગુરુવર્ગ શા માટે? અશ્વિંત અને સિદ્ધ જન્મે સંપૂર્ણ ટ્રોથે પહોંચેલા અને તે ટ્રોથને જાણનારો આપણો જીવ જાની શકે તે માટે જેમ અદ્રમા રત્ન તો છે પણ તે જોયા જ કરવાનું કારણકે ત્યાં પહોંચવાનો રસ્તો નથી; તેમ અશ્વિંત, સિદ્ધના ગુણો જાણીએ, દેખીએ પણ તે પામવાનો રસ્તો તે તો ગુરુને આપીને છે. એટલે તે ગુરુઓ તે ‘મિદ્ધિ’પદ પામવાને માર્ગે આડી રહેલા છે તેથી તેમની પાંચેથી તે જાણી શકીએ અને અમદામા પણ મુદ્રી શકીએ આવેા ગુરુતત્ત્વનો પ્રભાવ છે પોતે આંતરે અને જીતને મોત્યમાર્ગે જનારે અશ્વિંત મહાગચન દ્રામ માત્ર શાગન સ્થાપવાનું અને તે સ્થાપે તે વખતે પોતે એ પ્રાર્થના ગુણવાળા નેથી આસવાન, કારણકે અલ્પારે તે સિદ્ધ થયેલા છે, તેથી હવે એ સિદ્ધના માર્ગે આંતરે અને તેથી તે મેળવવું શક્ય છે આવી તેની પ્રામિતી ખાતરી થાય એટલે આપણે ઉપન ક્રીડે અને તે મેળવીએ તેવા ભાવેા ગુરુ જ ઉત્પન્ન કરનારા છે

તોયે જની વિગિટનાથી આપણી પીરેલું!—જીજી વાત એ છે - તોયે જમા ઓળી એક્ટિ વિગિટના છે કે જેમ પુણ્ય-શાળી મનુષ્યને નેવતા ક્રિદિ મળે અને વગર કુદરતેા મન્દાર્થે અગત્ય કોઈ એ જેમ કોઈ નજમાનીન કર્મ અગ કાર્ય અને તેને દરમ જનીન તેની નેવલી નિશન મળે, તે ભાવેા જીતથી ન જવાય એકે વડે તેજ વિતામની મળે અર્થા અક્રિયન રીતે ન જમા નિ નરની પ્રતિ થાય તે ભાવેા જીતથી ન જવાય.

તલાટીની કે મુખીની કરે તો મરવું જ પડે વહીવટ કે વ્યવસ્થા જે કાંઈ તલાટી કરે તે રાજા-મહારાજાના નામે. તેમ અહીં ગુરુ ધર્મ આપે, ઉપદેશ આપે, તત્ત્વ કહે તે સર્વ તીર્થંકરનાં કહેલા એટલે ‘જિજ્ઞવણત્તં તત્તં’ એલે પોતાના ઘરનું કાંઈ ન જોડે. પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુથી જે ઉપકાર થાય તેવો ઉપકાર તીર્થંકરે કર્યો નથી આમ કાઠી તીર્થંકર કે શાસ્ત્રને ઓળવવા તૈયાર થાય તે અહીં જૈનશાસનમાં નભે એમ નથી, કારણ કે ગુરુ તે જ માનવાના છે કે જે જિજ્ઞવણત્તં તત્તં ના વાક્યને કહેનારા હોય જે ગુરુને જિનેશ્વરના આધારે ચાલવાનું છે તે ગુરુ પોતાને અધિક ખતાવે તો તે ગુરુને મંદથી બહાર કરવા જ પડે ‘પ્રત્યક્ષ ગુરુને મમાગમ જ ઉપકાર કરનાર છે, આતું જે લોકોના મનમાં કમે નહિ તે લોકોને સમ્યક્ત્વ જ નથી, આમ કરીને લોકોને દેવ તરફ અરુચિ કરાવે છે.’ અહીં આચાર્ય, ઉપાધ્યાય કે સાધુ તે ત્રણે જગણ જિનેશ્વરના તત્ત્વને આગળ કરે ત્યારે જ માન્ય અને

ગુરુતત્ત્વમાં ત્રણ જુદા વિભાગ કેમ?—હવે ગુરુતત્ત્વ કહેવાથી આવે છતાં ત્રણ જુદા કેમ? રમોઈ એક શબ્દ છતાં તેની સાથે તેર વાના ભેદોએ, તેમ અહીં શામનની સ્થાપનાની વ્યવસ્થામાં વ્યવસ્થાપક, શિક્ષક વર્ગ અને અને મહત્ત્વાર એમ ત્રણની જરૂર તો ખરી મહત્ત્વાર, શિક્ષણ કે વ્યવસ્થા વિના શામન આવે જ નહિ તેથી આચાર્યનું કામ વ્યવસ્થાનું, ઉપાધ્યાયનું કામ શિક્ષણ આપવાનું અને દરેક રીતે મહત્ત્વાર બનવાનું કાર્ય આતું છે જે સ્વેચ્છા વગર ન હોય તો એક પાત્ર આવી શકે તેમ નથી હવે અહીં કહેવું ભેદોએ કે વ્યવસ્થાપક આચાર્ય, શિક્ષકના ઉપાધ્યાય, મહત્ત્વાર સાધુ તે ત્રણ. જરૂર છે સૌનના વિના કામ આવે જ નહિ ગઈ કાલે અમુક કામે જ પૂર્વ ગણા હવે ઉપાધ્યાયને અંગે વિચારીએ.

જોડાયેલા ત્યાં 'નિયુક્ત' પદ શા માટે ? કરે પદ કેમ નહિ ? 'સવ તુમ્હારા મગર હુકમ તો હમારા' ઉપાધ્યાયજી કહે સર્વ, પણ જોખમદારી તો સર્વ આચાર્યના નામે જ હોય. વ્યવસ્થા કે ચિંતા સર્વ આચાર્યની અનુજ્ઞાએ જ ઉપાધ્યાય કરે ગચ્છની કે શાસનની સભાળની અંદર આચાર્યદ્વારા જ ઉપાધ્યાય જોડાયેલા હોય.

ઉપાધ્યાયજી કેવા હોય?—વળી ઉપાધ્યાય કેવા હોય તે વર્ણવતાં કહે છે કે તપાસ રાખવા પૂરતી જ એમની ફરજ નથી પણ જેમ માતા છોકરાની સર્વ જાતની ખબર રાખે, જો કે માત્ર શરીરની જ પણ તે ભણ્યો ગણ્યો કે નહિ તેની તેને ચિંતા ન હોય, કારણ કે પાતાનામાં હોય તો તે રાખે ને ? પણ માતા શિક્ષણ વિનાની હોય તેથી તે વિચાર ન આવે આગુઘડ માતાઓ પણ બગ્યાંઓના શરીરની ચિંતા કરે તેમ અહીં ઉપાધ્યાયજી ન કરે પણ તેઓ મૃત્ર અને અર્થ બંને ભણાવવામાં તૈયાર રહે કાળે કાળે ક્રમ ભણવું, શું ભણાવવું, કેમ ભણાવું નથી એ વગેરેની તેઓ તપાસ રાખે એટલા માટે શાસ્ત્રમાં કહ્યું કે પાત્રને એટલે પર્યાયથી યુક્ત અને યોગ્ય એવાને જો ન ભણાવે તો આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયને પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે આ ઉપરથી સમજાવે કે તેઓ શિક્ષણના મર્યાપતી છે તેવી સર્વને ભણાવવામાં ઉત્તમવાળા અને તપાસ રાખવાવાળા તે 'પાટકપ્રવેશ' પામે છે.

એક શાસ્ત્ર અને તેનું નિર્ગમન—અહીં એક શાસ્ત્ર શ્રેયે કે ઉપાધ્યાયનો એક સત્ર દેવાનો છે, અર્થનો એક નથી અર્થનાના તો આચાર્ય પામે છે, છતાં સત્ર અને અર્થ બંને કેમ લીધા ? વળી પત્રી દેના એક વાત વધ્યમાં એ લેા કે દેટલીક વખત માર્ગ અને ઉપાધ્યાય બંને એક જ પામે છે તેથી હાજીંગમૂત્રમાં 'દા યતિયત્ત્વજ્ઞાય' એમ કહી દેટલવન લીધું છે, ત્યાં ખુલાસો

જૈન ઓટલે સાચો આસ્તિક—હવે તે 'નવપદો' કયા કે જેમાં આખું દ્યેય મૂકાયુ છે ? દરેક આસ્તિક મતવાળો ત્રણ તત્ત્વ તો જરૂર માનશે. દેવ, ગુરુ અને ધર્મ. કોઈ પણ મતવાળો તે ત્રણની માન્યતા વિનાનો હોય જ નહિ. હવે જૈન એ સાચો આસ્તિક છે. તે સાચો કેમ ? જીવન આસ્તિકો પરભવ, પુણ્ય, પાપ, સ્વર્ગ અને નરક માને ઓટલે આસ્તિક બને પણ જૈન મતના હિમાળે છ વસ્તુને માને તો જ સાચો આસ્તિક બને (૧) પ્રથમ જીવ છે એમ માને તેમાં પરપોટા જેવો જીવ માને તેનો કંઈ અર્થ નહિ પણ પાછો (૨) તે નિત્ય છે, પંચભૂત માત્ર નથી. જીવ અનિત્ય હોતો નથી, થશે પણ નહિ હવે તે નિત્ય અગર વિદ્યમાન છતાં આકાશ જેવો હોય, કારણ કે આકાશમાં ચાહે તેટલી ગરમી કે ઠંડી લાગવા છતાં તે પાતળું થતું નથી તેમ ઠંડું થતું નથી જેમ બાહ્ય પદાર્થોની અમર આકાશ ઉપર નથી તેવી રીતે આત્મા ઉપર કોઈ પણ જાતની અમર નથી, એમ માને તો આસ્તિક નથી પણ સર્વ સંયોગોમા જ્યાં જોડાય, માધનોને મેળવે તે સર્વની અમર તેને થાય તેથી (૩) પ્રતિજ્ઞાએ કુર્મને કરવાવાળો જીવ હોય છે. જન દૃષ્ટિએ આસ્તિકનું ત્રીજું પગથિયું એ થયું કે દરેક ક્ષણે કુર્મનું બધાનું થાય ઓટલે કાયિક, માનસિક અને વાચિક એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપાર તેને હોય. વળી શાસ્ત્રકાર જ્ઞાનકાંડે છે કે તેને બાહ્ય કાયિકાદિ વ્યાપાર ન હોય તે પણ તે કુર્મબંધનત્વનો છે જેમને વિગ્રહગતિમાં છ શક્તિમાની એક પનું શક્તિ કે પ્રવૃત્તિ નથી છતાં પણ તેના કુર્મબંધ થાય જ છે એ પોતે જ્ઞાનકાંડે જીએ કે દેવકુંડલી કહેલા મનુષ્ય જેની જ્યાં જ્યાં તેનું શરીર રહે તે પાંચ મગજ તે કંવુ હોય છે, તેમ ચારી આત્મા પનું વિગ્રહગતિમાં પણ કુર્મબંધ કહે છે હવે કુર્મ ન બાંધે તે તેને કેટલે અંગેથી જ અયોગી કેટલે કેમ ? જીવ જગાએ જાય તેને અમરની અને માનસના એમ બે ભેદ જીવના પાયા,

તેમા અયોગીના જે લેદ છે-એક ચૌદમા ગુણસ્થાનકવાળા અને ખીજા નિદ્ર માત્ર તે જે જ કર્મબંધનથી બચેલા છે હવે કર્મબંધ થાય છે એ માન્યતાથી આસ્તિકના ત્રીજે પગથિયે આવ્યા.

સાચા આસ્તિકની માન્યતા—હવે મરે લશ્કર છતાં તુકશાન રાજાને, તેમ મુનીમ હુંટાય છતાં ખોટ તો શેકને જ હોય, હુંટાયેલાને ખોટ નહિ તેમ અહીં પણ કર્મબંધન તો માની લઈ એ પણ રૂઢાય જેવું શરીર બાધ્યુ હોય છતાં મરણ સમયે તે શરીરને છોડી ચાલ્યા ગયા એટલે આત્માને કંઈ ન કરે તેવું નથી અહીં તો (૪) બાધેલાં કુર્મો પરલવમાં પણ ભોગવવાં પડે, ભોગવ્યા વિના ચાલે નહિ. ભોગવવામા ન આવે તેમ બને નહિ આ ચોથું પગથિયું ત્યાં મુખી તો અલવ્ય જીવ પણ આવે તે જીવને માને, નિત્ય માને, કર્મબંધ તથા કુર્મનો ભોગવટો માને પણ આગળનાં જે પગથિયાં અલવ્ય માને નહિ જીવ હમેશાં કુર્મ બાધે છે અને ભોગવે છે. અનાદિથી બાધે છે અને અનાદિ મુખી ભોગવટો ગ્રહેશે પાનુ છૂટકારો નહિ થાય એમ અલવ્ય માને. ત્યારે (૫) આસ્તિકો તો કુર્મના ભોગવટા સથે તેનો છૂટકારો પણ છે એટલે મોક્ષ નામની પાંચમી ચીજ કે પગથિયાને તેઓ માને છે હવે મોક્ષ માનવા છતાં ત્યાં જવાનો રસ્તો ન હોય તો શુ ? આવી જિનેન્દરે (૬) મોક્ષના ઉપાયો જણાવ્યા છે તે માનવા અને તેને અમલમા મૂકવા પ્રયત્ન કરવો તે આસ્તિકનાતુ છું પગથિયું છે હવે પોતાને આસ્તિક મનાવવા સહુ કોઈ તૈયાર છે, પણ ઉપર જણાવેલી છ વસ્તુને ત્યારે માને ત્યારે જ તે સચો આસ્તિક બની શકે. આવી રીતથી જૈન માન્યતા છે તે દૃષ્ટિએ ધગેલા આસ્તિક દેવ ગુરુ અને ધર્મ એ ત્રણ તત્ત્વને માને તેમા આશ્ચર્ય શું ? હવે જેઓ છઠ્ઠા પગથિયે આવ્યા નથી તેવા આસ્તિક દેવ, ગુરુ અને ધર્મને માને તો પાંચી સચા આસ્તિકો ને જેનો તે માને તેમાં નવાઈ નથી

અરિહંતો અને સિદ્ધો જ મુદેવ—દરેક આસ્તિકને ત્રણ તત્ત્વની માન્યતા માટે પૃથ્વીએ તો સહુ કોઈ હા લણવા તૈયાર છે, પણ કયા દેવ માનવા એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં તે આડાઅવળા ભાગવા માંડે છે કોઈ બ્રહ્મા, કોઈ વિષ્ણુ, કોઈ મહાદેવ, કોઈ સદાશિવ, તો કોઈ હનુમાન આદિને માનવા તૈયાર થાય તે માટે અહીં કહે છે કે સાચા આસ્તિકોને દેવત્ત્વ તો માનવું છે, પણ કયા દેવને માનવા તે સમજવાનું છે દેવત્ત્વમાં બે ભેદ છે. તેને માનો તો જ સાચા આસ્તિક—એક અરિહંત અને બીજા સિદ્ધ તે બે વિના કોઈ દેવ તરીકે માનવાલાયક જ નથી ‘અરિહંત’ પદ ઉપર રહેલા જીવો તેમજ ‘સિદ્ધ’ પદ ઉપર રહેલા જીવોને જ દેવ તરીકે મનાય, તે જ મુદેવ ગણી શકાય

તીર્થંકરોને ન માનીએ તેમાં શું?—આ વાત જ્યારે લક્ષ્યમાં લેશું ત્યારે નક્કી થશે કે તીર્થંકરોને ન માનીએ તેમાં શું? કદાચ નિંદા ન કરીએ જો આમ હોય તો તમે મુદેવને મુદેવ તરીકે માનવાવાળા નથી ‘અરિહંત’ મહારાજને માનવા એ ક્ષરજડપ છે છતાં ન માનીએ તે ભૂલને પાત્ર છે ઓકળી થઈને એનાં એનાં ન કાંડે તે પણ એક ગુનો ભલે પિત્તળ ન કાંડે પણ એનાં ન કાંડે તો પણ ગુનેગાર તેમ આગી ‘અરિહંત’ તથા અષ્ટ કર્મનો કાય દરી ‘સિદ્ધ’ પદને પામેલાને ન માનીએ તો જેનું જ નિંદા, કાચુ કે જેનું એ કામ છે કે મુદેવને મુદેવ તરીકે માનવા આગી બનેને દેવ તરીકે માનવા જ જોઈએ. હંતેના ભલે દેવ તરીકે માનવામાં મતભેદ હોય પણ જેનોને મતભેદ છે જ નહિ, જેનોના પેટાવિભાગોને પૃથ્વીએ તો અરિહંત કે સિદ્ધને દેવત્ત્વ તરીકે માનવામાં વિવાદ જ નથી અહીં એક વાત એવું જાણવી છે કે જે માનને માનુ છું પણ મનને મનુ મને મનુ નથી એનો અર્થ શું? મન માટે મનુ,

તે મારો મુરખી પણ તેનો હુકમ અમાન્ય આમ બોલવું તે સમજીને કોઈ દિન શોભે નહિ, તેમ અરિહંત મહારાજને સુદેવ તરીકે માનવાવાળા જે છે તે જો તેમને સાચા રૂપે માને તો તમનાં વચ્ચનોને માન્યા સિવાય આલી શકે જ નહિ

શેઠને માને પણ તેની સહી ન માને તે કેવા ગણાય ?—હવે તેમને સાચારૂપે મનવાવાળા કેવી રીતે બને ? જે જિનેશ્વરોનાં વચ્ચનોને ગણધરોએ સૂત્રરૂપે ગૂંથ્યા છે એટલે તેમને અથના અનતર-આગમવાળા અને સૂત્રના પરંપરાગમવાળા જેઓ માને તેઓ જ ખરેખર તીર્થંકરને માનવાવાળા છે જેઓ તીર્થંકરની પરપરાએ આવેલા શાસ્ત્રોને માનવા તૈયાર ન થાય તે શેઠને માને પણ તેમની સહીને ન માને તેવા ગણાય

૧૯૧૮ ના યુદ્ધમાં જર્મનીએ સુલેહ કેમ કરી ?—હવે દેવતત્ત્વ માનનારને શુરુતત્ત્વ માનવાની જરૂર છે તેટલા માટે શુરુતત્ત્વ કહ્યું તેમાં ત્રણ પ્રકાર આગળ જેમ જણાવ્યું કે રાજ્યમાં વ્યવસ્થા કરનાર, શિક્ષણ આપનાર અને મદદગાર એમ ત્રણ વસ્તુ જોઈએ. તેમ દેશને અંગે પણ ત્રણ વસ્તુ જોઈએ જ છે. તેમ આર્થી શાસનને અંગે ત્રણ વર્ગ જોઈએ તે ત્રણ વ્યક્તિ વિના શાસન આલી શકે નહિ હવે વ્યવસ્થા કરનાર કોણ ? આચાર્ય. શિક્ષણ દેનાર વર્ગ કોણ ? ઉપાધ્યાય છતાં પણ ખાવાનું દેકાણું ન હોય. જોઈતા પ્રમાણમાં વસ્ત્રો ન હોય તો શું ? પોલેંડ અને બેલ્જિયમ સરખા દેશોમાં લડનારને ખાસડાની ખામી હતી કેડ કેડ મુખીના પાણીમાં ગડીને જ્યાં લડવાનું હોય ત્યાં પાણીના ખારમાં ઘરીર બચે કેમ ? માટે સાધન-સામગ્રી જોઈએ હવે સામગ્રીથી વ્યવસ્થા થાય, શિક્ષણ પ્રચાર પણ થાય. એગાળીસસો અંદારની લડાઈમાં જર્મનીએ કટી દીધું કે અમારા જર્મનોનું લોહી ઠંડું થયું નથી, તેઓ લડવા તૈયાર છે પણ સુદેવ દેશમાં

દુષ્ટાળને લીધે સાધન ન આવી શક્યુ, તેથી બીજા દેશે કૂટી ગયા અને તેના મિત્રો તેને રણાંગણમાં મૂકી ચાલ્યા ગયા, તેથી જ સુલેહ કરવી પડી અહીં રાજકથા નથી માંડવાની પણ મદદગારરૂપ જે માધન-સામગ્રી તે જો સારી ન હોય તો કુર્ષ સ્થિતિ આવી પડે છે તે જરાક વિચારો. સાધન-સામગ્રીના અભાવે, મિત્રરાજ્યોના વિશ્વાસઘાતને લીધે તેણે સુલેહ કરી. હાલ પણ મિત્રરાજ્યોની સલાહ એ જ છે કે તેને કોઈ પણ રીતે ઘેરો જેથી તેને મહાત કરી શકાશે માધન-સામગ્રી આવતી અટકાવો તેમ અહીં આચાર્ય વ્યવસ્થા કરતા હોય, ઉપાધ્યાયો શિક્ષણ આપતા હોય છતાં માધુ જે મદદગારરૂપ તે મદદ ન આપે તો શામનની વ્યવસ્થા કેવી રીતે થાય? જેમ આચાર્ય, ઉપાધ્યાયનું શાસનમાં સ્થાન છે તેવું જ અહીં માધુનું પણ સ્થાન છે.

ગુ' મગ ને મોતી બંને સરખાં?—અહીં કોઈ કહેશે કે જંતશામનમાં મગ ને મોતી બંને સરખાં મળે છે, તે જાણી આચાર્ય થાય છે, કારણ કે જે ઘાતી કુર્મોનો કાય કરી થયેલા અગ્નિદુતો અને અટ કુર્મોનો કાય કરી 'મિદ્'પદને વરેલા મિદ્ધો, તેમજ આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયો તે કયા અને માત્ર આક પ્રવચનની માતાના જ્ઞાનવાળા આ માધુ કયા? તે બંનેની સરખામણી કેમ લાઈ શકે? કારણ કે માધુ મહાગજના જ્ઞાનને અંગે દેખીએ તો હામકેકાગ નરિ, જ્યારે કેવળજ્ઞાન વિના મિદ્ધો ન મનાય તેમ આચાર્ય, ઉપાધ્યાયમાં ગીતાર્થપણનો ગુણ લાય અને તેથી તે મનય 'શામનઃ સર્વેષાં' એ અહીં નિયમ નથી અહીં માધુને તો માત્ર આ પ્રવચનમાતાનું જ જ્ઞાન છે, એવાને તમે ક્યાં મૂક્યા? દેવની જેદ, અગ્નિ ત મિદ્ધાદિની નજીબાનીમાં મૂક્યા, કેમકે તેને તમે પવ્યવસ્ત્રોમાં મૂક્યા છે ને? અગ્નિનાદિ ચારને તેને પદને કી કી રીતે કીએ તેમ આ માધુને પણ તેમાં ગણીએ

છીએ અહીં મોતી અને મગની કિંમત સરખી ગણેા તે કેમ મનાય ? એક વાત સમજી લેા કે સાધન-સામગ્રી તે તેના બાપની જ-સાધુની છે

સાધુને શા માટે નમીએ ?—કોઈએ પ્રશ્ન કર્યો કે સાધુમાં એવું શું છે કે તેમને નમીએ ? કારણ કે તેમને વસ્ત્ર, પાત્ર, આહાર પાણી, શયન, વસતિ, ડોકટરો આદિ સર્વ અમે લાવી આપીએ છીએ છતાં નમન કેમ ? તો કહે છે કે મોક્ષમાર્ગે જતા તારો મદદગાર કોણ ? દુકાનમા મદદગાર ભાગીદાર, ઘરમાં કુટુંબ, પોળમા પોળના લોકો, પણ કર્મક્ષય કરવા માગે, આત્માનો ઉદ્ધાર કરવા માગે તો ત્યાં તારો મદદગાર કોણ ? સાધુ દુનિયા આખી લોભે લુટાઈ રહી મારે શું ? કોઈ પણ મનુષ્ય કોઈને પણ મદદ કરવા તૈયાર થાય ત્યારે માને કે મારે શું ? નિસ્વાર્થ સેવા કરવા જગતમા કોઈ તેયર નથી પણ આળળા જેવું મીઠું છે માતા-પિતા, ભાઈ-બેન, ભાણેજ, ભત્રીજાને અગે તપાસે તો સર્વ જગે નિસ્વાર્થ સેવામાં મીઠું જ છે તેમ અહીં આગળ જગતના જીવોને મોક્ષમાર્ગે, સન્માર્ગે, ધર્મમાર્ગે જોડવાથી સાધુઓને મળવાનું શું ? તેના આત્માનું જે જ્ઞાન તેનો અંશ પણ સાધુને મળવાનો નથી સમ્યજ્ઞાન કે દ્વાયિક સમ્યક્ત્વ યાવત્ મોક્ષપ્રાપ્તિ થાય તો પણ તેનો અંશ માત્ર સાધુને ભાગ તરીકે મળવાનો નથી દુનિયામા જશ. કીર્તિને પણ સ્થાન હોય પણ અહીં તો તે પણ નથી, કાચુ કે જગતના કાર્યો જાહેરરૂપે હોય તેથી યશકીર્તિ મેલવે અહીં તો કાર્યની જાહેરાત જ નથી પછી કીર્તિની જાહેરાત તો હોય જ સ્વાથી ? આથી નિસ્વાર્થપણે શાસ્ત્રનની સેવા કરનાર વર્ગ ને કોઈ હોય તો આ સાધુ-વર્ગ જ છે.

સાધુની નિસ્વાર્થ પ્રતિજ્ઞા—જેણે પોતાના આખા કુટુંબને જલાંજલિ દઈ દીધી એન્નિરે. એન્નિરે ન તો મારે કુટુંબની, મિત્રકુળની કે વ્યવહારની દરકાર કરવી. મને દરકાર એટલી કે

કોઈ જીવ સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન કે ચારિત્ર પામે તેને મહદગાર થવું. વળી શાસ્ત્રકારે માંદાની માવજતમાં-વિનયમાં પ્રવૃત્તિ નથી કરતો તેને પ્રાયશ્ચિત્ત જણાવ્યું છે. સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર એ ત્રણના કામો તો ફરજિયાત કરવાનાં કહ્યાં. આ વાત ઉપરથી ખ્યાલ આવશે કે ‘કરેમિ મંતે ! સામાદયં’ એ વાક્યમાં પ્રથમ પ્રતિજ્ઞા કરે છે કે રત્નત્રયીને અગે જે કાર્યો વૃદ્ધિનાં હોય તે મારે ફરજિયાત રૂપે કરવાં સાધુ આવી નિઃસ્વાર્થ પ્રતિજ્ઞા કરે છે, કબૂલાત આપે છે, એટલું જ નહિ પણ ત્યાં સુધી નિયમ બાંધ્યો કે નુ આમાં સેવક તરીકે દાખલ થયો એમ ક્યારે ગણાય ? ‘મિલ્લાણ પઢિવજ્જહ’ આથી લગવાનું મહાવીર ગોતમને જણાવે છે કે મને માનનાર કોણ ? જે માંદા સાધુની માવજત કરનારો હોય તે અહીં માંદાની માવજત કેમ ? તો કહે છે કે માંદાની માવજત સર્વથા નિઃસ્વાર્થ બુદ્ધિથી કરતો હોય છે, તેવો જે દોષ તે જ મારા શાસનમા સેવક તરીકે દાખલ થયો છે. જે માવજત કરનારો ન હોય તે સેવક જ નથી, એટલું જ નહિ પણ શાસનમા થે નથી.

ધર્મકાર્યમાં મહદગારરૂપ સાધુવર્ગ—હવે સાધુને નમીએ શા મળે ? તો કહે છે કે ‘અમહાયે મહાયત્તં’ ત્યાં સુધી ધર્મનું કામ નહિ ઉપાદીશ ત્યાં સુધી દુનિયાદારીનાં સર્વ કામમાં મહદગાર મળશે. પણ ધર્મકાર્યમાં-આમાયિક, પૌષધ કે ચારિત્ર વગેરેના મહદગાર એક જોતું નથી કાગળ ત્યા સ્વાર્થને કટકો લાગે છે, સ્વર્થ આડો આવે છે તેથી મહદગાર કાઢી રહેતા નથી. ધર્મ-કાર્યના મહદગાર રૂપ તો નેત્રી વર્ગ હોય તો તે સાધુ જ છે જગત નમને અગે પણ મળાય ન કરે તેવા કૃત્યાનુના રત્નામાં મહદગાર મળી શકે છે, તેથી પશ્ચાત્તેભાવીમા તેમને નમસ્કાર મળતો જ નહીં.

પંચપરમેષ્ઠીમાં સાધુને કેમ દાખલ કર્યા ?—આ સર્વ વાત સાલગીને કોઈ કહેશે કે અમને તો તમે પરાધીન બનાવ્યા, કારણ કે સહાયકની દરકાર રાખીને તેમને નમસ્કાર કરવાનો ને ? મૃગલાઓ કેની મદદ ઉપર નીકળે છે ? કેના મદદ ઉપર વનવાસ કરે છે ? તે કોઈની મદદ ઉપર કંઈ પણ કરતા નથી. તેમ સાધુઓએ મૃગચરિયા જેવા થવું જોઈએ. અહીં સાધુઓ મૃગચરિયા જેવા ગણાય છતાં તેને સહાય કરનાર વર્ગ તરીકે જણાવે છે. તેથી તો પાણી ફેંચ્યું આવી પ્રશ્નપરપરા કરનારે એક વાત ધ્યાનમાં ગળવી જોઈએ કે સજ્જન સન્માનની ઇચ્છા ન કરે પણ આપણે તેને સન્માન દેવા તૈયાર થવું કે નહિ ? જો કે સજ્જનની શોભા એવી ઇચ્છા ન કરવામા છે અને જગતની શોભા એમને સન્માન દેવામા છે. તેમ સાધુ બને તે સહાયની દરકાર રાખીને ન બને પણ સહાયકોએ તો સહાયતા કરવાની જ છે સાધુના આચાર, વિચાર કે રિવાજને શિખવવામા મદદરૂપ તે સાધુઓ જ છે, કારણ કે ન્યા રાજા, પ્રધાનાદિ આચારને ગ્રહણ કરવાવાળા હોય તેમને શિખવે કોણ ? અહીં કોઈ કહેશે કે ઉપાધ્યાયજી કે આચાર્યજી શિખવશે તો કહે છે કે સારા અધ્યક્ષને વાચવાનું શિક્ષણ મળેલ છે પણ તેની ક્રિયા અમારા હાથમાં આવી નથી તેવી રીતે ઉપાધ્યાયજી શાસ્ત્રીય શિક્ષણ આપે. આચાર્યવિચાર જણાવે પણ ક્રિયાનું શીખવવું તે તો સાધુ મહાગજના હાથમા જ છે ધર્મના મંત્રી મારે. તેનાં વિદ્યાને ટાળવા મારે છુવને મદદની જરૂર છે, તે મદદ પૂરી પાડનાર સાધુ મહાત્મા જ છે. તેથી તેમને પંચ-પરમેષ્ઠીમાં દાખલ કર્યા છે.

‘સત્યસાધન’ પદ કેમ ?—અહિં તાદિ ચાર પદોમાં બહુ-વચનની સર્વ લીધા પણ પાંચમા ‘સાધુ’ પદમા સર્વ દેવા મારે ‘સત્યસાધન’ એમ કહી સર્વ સત્યને ઉદ્દેશ્ય કર્યો છે જેઓ

ગૃહસમારનો ત્યાગ કરી સાધુ બન્યા છે, તેમનો અહીં ઉદ્દેશ કયો છે. ‘અગાગઓ અણગારિઅં વચ્ચદ્વ’માં સર્વ સાધુનો સમાવેશ કરાય છે. આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, અરિહંત અને સિદ્ધની જેમ સાધુમાં સર્વ ગુણ તપાસવા જઈશ નહિ. ત્યાં તો માત્ર સંસાર છોડીને સાધુ બનેલા છે કે કેમ એ જોઈ તેમને નમસ્કાર કરવાનું ન ભૂલતો. આથી તેમને પચપરમેષ્ઠીમાં દાખલ કર્યા છે

પાંચમા પદમાં ક્યા સાધુ આવે?—હવે પદર કર્મભૂમિમાં રહેલા સર્વ આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો કર્મભૂમિની બહાર નથી છતાં સાધુમા તેમ કહેવાય છે તે, તે પદની વ્યાપકતા માટે છે એટલે કોઈ પણ સાધુ અકર્મભૂમિમા સાધુતાને માધવાત્રાણો ન હોય તેથી અહીં જે કર્મભૂમિમાં સાધુ છે તે સર્વ પરમેષ્ઠી-પદમા આગધવા લાયક છે જેવા નિર્ગથ સાધુઓ છે તેવા ભગ્ડા-ભગત, તે પણ સાધુમા આવશે ને? તો કહે છે કે તીથ કરના વચનનં અનુસારે આસનારા જે હોય તે તે સર્વ તે પાચમા પદમાં આવશે

સાધુની વિશિષ્ટ ઓળખાણ—હવે દરેક પોતાને એમ કહે કે હું તીથ કરના વચન ઉપર જ અવલંબી રહ્યો છું, પણ જેમ તેમ લખવાય ગયા તે થ છે તેની તેવાઓ પ્રભુ ઉપર જ પગ મૂકવા વળાંક થ છે દિગમ્યમે જિનેશ્વરના વચનને વ્યુદ્ધે માને છતાં તે વચનને અનુસરીને આવવાનું માને છે જગતમા દીવાને અગવાળે વચવાને ગિવાજ હોય છે છતાં એવવાઈ ગયેલા દીવાને અગવાળે મરે વચવુ એવુ ગાટુ બાલવુ તે જાને જોભે? કુએટી વિના મેનની પરીકા ન હોય પણ વગર કુએટીએ એતાની પરીકા કરી બતાવવી એમ આવવુ તે દુનિયાતરીથી પણ ગાટુ છે તેમ અગે શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા, મન્યતા, પ્રવર્તન આદિ જે ગુણના અનુસારે કરી રહિયુ તે સર્વ આ ઉપરથી કોઈ એમ કાંઈ કે અન્ય અનિવરણ તે અનુસરે? તો કાંઈ છે કે ના પણ પાચ

કંઠિયોના વિષયોને ગોપવનારા, ત્રણ ગુપ્તિએ સહિત, બ્રહ્મચર્યની નવ વાડે સહિત, મન, વચન ને ક્રિયાના યોગે પાપથી વિરમેલા એવા જે સાધુઓ હોય તે સાધુ માન્ય

નાટકીઓ કે ચોર સાધુ ન કહેવાય—નાટકિયાના ચિત્રમા દોગડા ઉપર ચાલવામા મન, વચન અને ક્રિયાને જે ગોપવવાં પડે તે કોઈ જુદી જ હોય તેમ ચોર ખૂણામાં સતાર્થ ગયો હોય તેને પણ ત્રણ કુરણ ગોપવવાં પડે છે ત્યાં દ્વાસ પણ ચલાવવો ભારે પડે છે એવું મન, વચન અને ક્રિયા ત્રણે અનુક્રમે એકાગ્ર, મોન અને સ્થિરરૂપે રહે છે

શાસ્ત્રધારનું સાધનું લક્ષણ—એકલી ગુપ્તિને ગણના નથી. ગુપ્તિ એટલે સમ્યગ્વિચારનિવૃત્તિ ગુપ્તિ. શાસ્ત્રધારે જણાવ્યું કે માથી રીતે યોગનો જે નિયંત્રક કરવો તેનું નામ ગુપ્તિ છે હવે દુનિયા-દારીની તમામ જાળ જેણે મૂકી દીધી છે, જે ગૂંથાયા નથી, ગુપ્તના ભંડાર. મન વચન ક્રિયાને ગોપાવનાર એવા વર્ગી અદ્વૈતા ચાર ચોરટાઉપ ચક્રરને ખમેડી નાખે એ ત્યાં મુધી નીકળે નહિ ત્યાં મુધી ગુપ્તિ આદિ કે મોક્ષમાર્ગની પ્રવૃત્તિ બને નહિ ક્રોધ, માન માયા કે લોભનું જે ચક્ર તેનું મૂળ કુદીએ ત્યારે જ આગળ વધી શકીએ. વર્ગી જેમણે કૃપાગોની રહને દબાવી નાખી છે તેવા સાધુઓ જ ગુરુઓ બની શકે તેવા ગુરુને તમે પાંચના પદે ધ્યાન કરો

હવે દેવના બે, ગુરુમા ત્રણ એમ પાંચ પદો જણાવ્યા હવે નવ પદમા ચાર પદ બાકી રહ્યા તેમાં પચપચ્ચે ? અને નવપદ એમ જુદા જુદા કેમ ? તેમા ચાર ભેદો કયા ? કુદી રીતે તે વગેરે હવે અનુક્રમે જણાવશે

વ્યાખ્યાન ૭ : ‘દશીન’—૫૬

સવ્વન્તુપણીયાગમપચ્છિયતત્તથસદ્દહણરૂવં ।

દંસણરચણર્ણવં તિચ્ચં ધારેહ મણમવણે ॥ ૨૧ ॥”

(સિરિસિરિવાલકહા)

નવપદનો મહિમા જણાવવાની જરૂર—શાસ્ત્રકાર મહારાજ શ્રીમાન્ રત્નશેખરસૂરીશ્વરજી લવ્યોના ઉપકારને માટે શ્રીપાલ ચરિત્રની રચના કરતા થકા આગળ જણાવી ગયા કે શ્રીપાલ મહારાજનું આખું ચરિત્ર ઋદ્ધિમમૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ, દેવતાઈ ચમત્કારો, આકર્ષિમક પ્રવૃત્તિઓ વગેરે સર્વ ચમત્કારોથી ભરપૂર છે તેમાં ચમત્કારાવાળાઓને તે વાતો ધ્યાનમાં ઉતરેલી હોય, પણ જેઓ તત્ત્વકારાવાળા કે પરમ શુશ્રૂષાવાળા હોય તેઓને તો સાધ્ય તરીકે મંદેલી વસ્તુ ધ્યાનમાં રહે છે તે વસ્તુ કુઈ? ‘નવપદ’ દોર કાપી નાખ્યો. દરિયામાં પડેલા લાગ્યા ત્યારે રાણીઓ કે મારી ઋદ્ધિ એમ નહિ પણ ‘નમો અરિહંતાણં’ બોલે છે ઋદ્ધિમમૃદ્ધિમાં આવવા છતાં ત્રણે અવસ્થામાં ‘નવપદ’નું આરાધન એટલે ઋદ્ધિ વિનાની વિધિમાં, મધ્યમ દશામાં અને મંપૂર્ણ ઋદ્ધિમિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થઈ ત્યારે પણ શ્રીપાલ મહારાજનું ક્યેય ‘નવપદ’ની આરાધનામાં જ હતું આ વાત કેના લક્ષ્યમાં આવે? જે પરમ શુશ્રૂષાવાળો કે તત્ત્વચક્ષુ હોય તેના મનજવામાં આવે અને તે જ પ્રયત્ન મનજવની જરૂર છે અને તેથી ‘નવપદ’નો મહિમા જણાવવાની જરૂર છે.

અવસ્થા કેવલીને દેવ તરીકે કેમ ન લીધા?—આસ્તિક ન ત્ર અને જેનો દેવને આગ્ય છે, પણ જેનો જે દેવને આગ્ય

ગુરુતત્ત્વ માનવાની જરૂરનું કારણ—હવે સર્વ કાળે સર્વ દેશે આત્માને સન્માર્ગની પ્રાપ્તિ થાય એવો નિયમ રહેતો નથી તીર્થેકર સિવાય ઘણા જીવોને ગુરુમહારાજ દ્વારા જ મોક્ષમાર્ગની પ્રાપ્તિ છે આ ઉપરથી મહાવીર મહારાજના કેવડી ૭૦૦ ત્યારે ગૌતમસ્વામી-જીના ૫૦ હજાર અને અષ્ટાપદજીના એકી સાથે ૧૫૦૦ તાપનો કેવડી એ બધું કેમ તે સમજાઈ જશે અહીં કારણ એ છે કે વ્યક્તિની અપેક્ષાએ ક્ષેત્રાતર, કાળાતરમા કોઈની પણ વ્યાપકતા રહેતી હોય તો તે ગુરુની જ છે. હવે સમગ્રિની અપેક્ષાએ તીર્થેકરને હયાતીને કાળ ગણીએ તો બે લાખ પૂર્વ પૂરા નહિ થાય છતાં કોડાકોડ આગરોપમ સુધીનો મોક્ષપ્રવૃત્તિનો જે કાળ તે કેના પ્રતાપનો છે ? કહો કે ગુરુના પ્રતાપનો છે અને તેથી જ ગુરુતત્ત્વ માનવાની હમેશા જરૂર રહે તેથી ત્રણ ભેદ જણાવ્યા એમ કુલ પાંચ ભવ્યોનું વર્ણન કરી ગયા

નવકારમંત્રમાં નવપદ કેમ નહિ ?—હવે જે પદોન વર્ણન કરીએ તેને માટે અવાજ ગેંદ છે કે શુ તે આરે પદો નકામા છે ? જે નકામાં ન હોય તો નવકારમા નવપદ મૂકવા હતા ને ? આ પદ : ‘નમો દંસણસ્સ’, ‘નમો નાણસ્સ’, ‘નમો ચારિત્તસ્સ’, ‘નમો તવસ્સ’ એમ કેમ ન કહ્યું ? અને એમ કહી ‘નમો નવનમજ્જા’ એમ કેમ ન કહ્યું ? પરમ ઉચ્ચ સ્થાનમા ગેંદલા તે પરમેકી કહેવાય તે હિનાએ શુ આ ઉચ્ચ સ્થાન થતા નથી ? જે થાય છે તે પદી તેને પાંચની અગ્ર ઉમેરી ‘નવપદ’ નમસ્કારવાળો નવકારમંત્ર કેમ નહિ ? ભગવતીજી આદિમા પાંચ પદની વ્યવસ્થા છે તેથી અહીંના આ પદો નકામા લાગે છે કારણ શ્રુતિ આદિમા પાંચ નથી અને તે માનવાની જરૂર નથી, એમ કોઈકે પડવાઈ ને હે છે, કાચકાર કહેતા નથી તો પદી નમસ્કારમંત્રમા અનિર્ગમ્ય આદિમા નવપદનો નમસ્કાર બતાવે ! વાત ખરી.

પણ જરા ધીમે થઈ વસ્તુને વિચાર પરમેષ્ઠી પાંચ જ છે, આરાધ્ય પાંચ જ છે, નમસ્કાર કૃત્વાલાયક પાંચ જ છે તેમા બે મત નથી તેથી ૫૪૫ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવામા અને પાંચ પદ નવકારમા રાખવામા અમને જગ પણ અડચણ નથી આ જીવને 'હીરો' ઘોષે જઈ આવ્યો તેના જેવું ન થાય

ગુણપ્રાપ્તિના ધ્યેયથી ગુણની આરાધના—આ જીવ અગ્નિહૃતાદિ પાંચને નમસ્કાર કરે છે કારણ કે 'ઘેડીના પહેરણા' જેવું ન થાય તે નમસ્કાર દર્શનાદિકની પ્રાપ્તિ, વૃદ્ધિના ધ્યેયથી ન થાય તો ક'ઈ નહિ ગુણી તો તે પાંચ જ પદ દર્શનાદિ ચાર તો ગુણો છે અગ્નિહૃતાદિ પાંચ ગુણી છે માટે નવકારમાં પાંચ ગુણીને નમસ્કાર કરવામા આવ્યો છે તેમ જ ભગવતીજ, મહાનિશીથ આદિમા પણ નવકાર છે તે ગુણીની અપેક્ષાએ છે આટલી ધ્યેય, સાધ્ય કે પ્રાપ્ત્ય અગર ઉદ્દેશ્ય તરીકે ગુણરૂપ ચાર પદો છે તેથી અગ્નિહૃતની સાચી આરાધના કુન્તાગ કાણુ ? સ્મૃત્યન્દર્શનાદિના ઉદ્દેશથી અગ્નિહૃતની આરાધના કું તે તો જ તે સાચી આરાધના કુન્તાર લેખાય એ જ રીતે મિહાદિમા સમજવું દરેકમા ચાર ઉદ્દેશ તો હોવા જોઈએ અન્ય ધ્યેય હોય કે ધ્યેયગન્ય હોય તો પણ સાચી આરાધના નથી, માટે અગ્નિહૃતની સાચી આરાધના ત્યારે જ થઈ ગણાય કે ત્યારે તે સ્મૃત્યન્દર્શનાદિના ઉદ્દેશથી કૃત્વામા આવે આ ઉદ્દેશ છે

નવકારમાં પણ સ્મૃત્યન્દર્શનાદિની આરાધના પ્રેરણા—જેમ મગલાચરણ કરીને દેવને નમસ્કાર કરીએ છીએ પણ સાથે વિખનને નામ કરી કાર્યની સમાપ્તિ થવાનું ઓલાનું નથી ખાતરના નવકારમંત્રના સ્મરણ સ્વેચ્છા મારે આત્મા નિર્મળ, પ્રજ્ઞે મારા આત્માનું આનંદ થશે એવું કહી ૫૪૫ સ્મૃત્યન્દર્શનાદિની સ્મરણ કરવાનું હોતું નથી હવે નવકારમંત્રના સ્મરણ કરી નાં

દહીં મંગાવનાર શેઠ [૯]—જેમ એક માણસે નોકરને એક મણ દહીં લાવવાનો ઓર્ડર કર્યો પેલો માટલા સાથે દહીં લાગ્યો દહીં લાવવાની પ્રેરણા કે હુકમ થવા સાથે ભાજન લાવવાની પ્રેરણા તો થયેલી જ છે, તેમ નવકારમા પણ સમ્યક્દર્શનાદિની આરાધનાની પ્રેરણા કે હુકમ થયેલો જ છે તો પછી અમે નવકાર તો રાતદિન ગણવાવાળા છીએ છતાં તે ચારત્તુ સ્મરણ અમને કેમ થતું નથી ? નવકાર માટે નિયમિત યોગ્ય સમય જ નથી તેના સ્મરણ માટે તો આહો શરીર પવિત્ર હોય કે અપવિત્ર હોય, શરીરે ગૂમડાં થયા હોય, પેશાબ આડ્યો જાય, આડા થતા હોય, અતમમય હોય, મર્વ અસજ્જાયના સ્થાનો હોય તો પણ નવકારમંત્રને વિમગ્ય નહિ આવી મહામૂઢ્યવાન્ ચીજ તેમા દર્શનાદિ છે એ માનવું શી રીતે ? હમણા નહિ માને તો પછી માનીશ.

સર્વ પાપનો નાશ કરનાર કોણ ?—આગળ ‘જસો પંચનમુ-
ક્કારો મઘવપાવણ્ણાસણા’ છે. અહીં સર્વપાપના નાશ કરનારને નમસ્કાર છે હવે કહો કે અહીં સર્વપાપનો નાશ શાથી ? પરપર કળ પાપનો નાશ, પણ અનંતર કળ શું ? સમ્યક્દર્શનાદિની પ્રાપ્તિ, વૃદ્ધિ કે પગદાંડા ન કરીએ તો સર્વપાપનો નાશ થાય જ નહિ અહીં પાપના નાશરૂપ પરપર કળ તો જાણવું પણ અનંતર કળ જ સમ્યક્દર્શનાદિની પ્રાપ્તિ આદિ છે તે તો આપોઆપ જ આવી જાય એટલે કે શાક્ર લેવા જવાનું થયું એટલે માકુટમા-ગન્તરમા તો જવાનું, તેમ અહીં વચ્ચેમાં એટલા દર્શનાદિ આવે તો આવી જાય, કહો ! કે તે પાપના નાશને કરનાર છે શાક્રથી ભલે ન જાણ્યા પે ! અર્થથી તે જાણ્યા વિના આવે તેમ નથી સર્વપાપનો નાશ અહિં તેમ નમસ્કાર માત્ર કરવાથી નથી પણ આગની અસરનું, પ્રાપ્તિ વૃદ્ધિ કે પગદાંડાકાર જ તે સર્વપાપનો નાશ થાય છે તે વિના સર્વપાપનો નાશ થતો જ નથી, તેમ ને કહો ! જેનું માન્ય વિનય કરે નહિ

પરંપર કળ અને અનંતર કળ—હવે તે કહી નીધેલા જ છે
 તો તમે પણ તેમ જ કહો ને ? નામવારી ગણતરી શા માટે ?
 એમ કહેવામા અડચણ નથી પણ અનંતર કળ વિના પરંપર કળ
 થતુ નથી પ્રથમ માળે ગયા વિના બીજે માળે જવાય નહિ ધ્યેય
 બીજા માળાતુ હોય પણ પ્રથમ માળે આવતુ પડે નવકાર ગણતા
 સર્વપાપના કયતુ ધ્યેય રાખો પણ સમ્યગ્દર્શનાદિની આગધનાતુ
 ધ્યેય ચૂકશે નહિ ને ચારને આરાધવાતુ ધ્યેય કે માર્ગ વૃક્ષ્યા
 તો સર્વપાપનો નાશ થવો મુશ્કેલ છે બીજા માળે જવાતુ ધ્યેય
 છતાં ભોયરામા ઉતરો તો નીચા જ લાગે ને ? હવે જેમ બીજા
 માળે જવાતુ ધ્યેય છતાં ભોયરામા ઉતરનારો ધ્યેયથી સાચો હોય
 પણ માર્ગથી તો ખોટો છે, તેમ અહીં સર્વપાપના નાશતુ
 ધ્યેય હોય પણ ને સમ્યગ્દર્શનાદિના માર્ગે ન આવે તો તે
 પરંપર કળ મેળવી ન શકે હવે પાપના નાશના ધ્યેયમા એક
 વખત ન પણ આવે પણ આ ચારની આગધનાના રહે તો પણ
 તે પરંપર કળ પામે જ સર્વપાપનો નાશ કરવો તે ધ્યેય
 તેથી તેનો નમસ્કાર ન હોય તેમ સમ્યગ્દર્શનાદિ ધ્યેય હું કે
 આગધ છે ? જેમ સર્વપાપનો નાશ કરવો તે ધ્યેય છે, તેમ
 અહીં સમ્યગ્દર્શનાદિ તે ધ્યેયરૂપ છે અને આગધ પા છે એ
 સમ્યગ્દર્શનાદિની પ્રાપ્તિ ધવાથી ધ્યેય સિદ્ધ થાય એવું માનવાતુ
 નહીં, પણ તેમા વૃદ્ધિ પામે અને તેની આગધના કરે તેથી
 અનંતર કળ તરફ એ જણાવ્યાં આપણુ ધ્યેય આ અનંતર
 ઉપર જ હોવુ જોઈએ ખરેખર મહત્તા પણ આ આગધના પ્રથમ છે

આરાધના કરે તેનો જ હિસાર—પ્રથમના અધિકાર
 પંચમા પા એ મહત્તા એટલી બધી નથી કરવું કે તે અનંતર
 મહત્તા હોય તો અધારે કરારના જે સિદ્ધ થયા હોય તેથી
 હાથ મેલિના પુણે અનિહનને અગત્ય છે છતાં ઉપર તેને

થાય ? જે તેમની આરાધના કરે તેનો ઉદ્ધાર થાય સોનામાં સ્વતંત્ર ક્રિમત તો છે પણ તેનો દાગીનો બનવાની વખતે સોનાની ક્રિમત સમજે ત્યારે ક્રિમતી. અરિહંત મહારાજ પાપનો ક્ષય કરનારા ખરા પણ તે બને ક્યારે ? આપણી આરાધનાએ જો અરિહંતાદિની હયાતી હોય તો તેટલા માત્રથી તે આપણુ કહ્યાણુ ન કરે પણ તેમની હયાતી હોય તો પણ તેઓ આપણી આરાધના દ્વારા આપણુ કહ્યાણુ કરે ‘નમો અરિહંતાય’ કે ‘અરિહંતાય નમો’ એ બનેમા અરિહંતને નમસ્કાર છે છતાં ‘નમો અરિહંતાય’ કેમ રાખ્યું ? અરિહંતમાં સત્તા રૂપે કહ્યાણુ મેળવવાનો માર્ગ છે પણ તેમની આરાધના જે કરે તે જ મોક્ષમાર્ગ પામી શકે નવકારમાં ‘એ પાંચને કરેલો નમસ્કાર’ ‘एस्मै पंचनमुष्कारो’ની જગે ‘एस्मै पंचपरमेष्ठि’ ‘એ પચ પરમેષ્ઠી’ સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે એમ ન રાખ્યું, કારણ કે નમસ્કારની મુખ્યતા, તેની આરાધના, તેની અધિકતા હોવાથી ‘નમો’ પદ પ્રથમ મૂક્યું

ખરો નમસ્કાર કયો ?—હવે ખરો નમસ્કાર કયો ? પચાંગ પ્રણિપાત કયો તે નમસ્કાર ખરો પણ તે દ્રવ્ય-નમસ્કાર ત્યારે હવે ભાવ-નમસ્કાર કયો ? નમ્યવર્તનાદિની પ્રાપ્તિના પરિણામ-દાતા જે નમસ્કાર કરવામાં આવે, આ જ પરાક્રાંદાએ પહેલાં આપનાર છે તેમ થાય ત્યારે જ તે ભાવ-નમસ્કાર અને તેથી ‘નમો’માં અવ્યય-પદ રાખ્યું ‘નમામિ’ કરી ‘નમ’ ક્રિયાપદ કેમ ન રાખ્યું ? અવ્યય બાબતની જરૂર શી ? અવ્યય એ દ્રવ્ય-પૂત, ભાવ-પૂત બંનેને જાણવવાવાળું છે ઓછામાં ઓછો મહત્ત્વ જ વચ મોકલે તે અવ્યય મૂક્ય છે અર્થી અરિહંતની દ્રવ્ય કે ભવ-પૂત તે જ કહ્યાણુનો માર્ગ, તે જ મોક્ષનો માર્ગ, તે જ નમસ્કારની જગે કરનાર છે તેથી ‘નમો’ પદ પ્રથમ મૂકાં અને મુકે જ અર્થીપ્રગાપિની શ્રીકામા એવમોય કયો છે

પર પર દ્રશ્ય ક્યારે મેળવી શકાય ?—હવે સમ્યક્દર્શનાદિના શુદ્ધ પરિણામ હોય તો જ કૃત્યાણુ થાય, સર્વપાપનો નાશ થાય અગ્નિહતાદિની આરાધના તો અનતીવાર કરી પણ તેમા દ્યેય દેવલોક, રાજ્ય મહારાજ્ય. ઇંદ્રાદિ થવા માટે હોઈ ઋદ્ધિસિદ્ધિની પ્રાપ્તિ માટે આગધના કરી માટે કૃત્યાણુ ન થયું. કેમ ન થયું ? સમ્યક્દર્શનાદિની પ્રાપ્તિ, વૃદ્ધિ કે પરાક્રાંદા માટે અગ્નિહતાદિની આરાધના કરવામા આવી નથી માટે જો સમ્યક્દર્શનાદિની વૃદ્ધિ પ્રાપ્તિ માટે અગ્નિહતાદિની આગધના કરવામા આવે તો પર પર દ્રશ્ય મેળવી શકાય

જૈનશાસનમાં ઈમાનદારીનું પ્રથમ સ્થાન—હવે આ આગમા મોક્ષના કારણભૂત તપ કે ચારિત્ર કે જ્ઞાનને પ્રથમ ન લેતા દર્શનને કેમ પ્રથમ લીધું ? દુનિયાનો નિયમ છે કે શરીરે રૂપાળા, અક્રલમા હોશિયાર, વર્તનમા તમે કહો ત્યારે ચાકરી કરનારો હોય અને કુપટથી કરનારો પણ ન હોય છતાં એમા વફાદારી ન હોય તો તેની કિમત કેટલી ગણાય ? જેમ જગતમા કામકરનાપણુ હોશિયારી વગેરે હોવા છતાં વફાદારીને પ્રથમ સ્થાન અપાય, તેમ અહીં અગ્નિહતાના શાસનમા ઈમાનદારીને પ્રથમ સ્થાન અપાય તેમા નવાઈ શી ? સમ્યક્દર્શન એટલે અગ્નિહતાદિ પ્રત્યે સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા. આવાની અક્રલ, પ્રવૃત્તિ તે સર્વ આત્મીવંદ અગામી રાંધ અને તેથી સમ્યક્દર્શનને પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવકારે અનિશ્ચયોક્તિ કરી નથી

નિશ્ચયદર્શનને માનવા કોઈ તૈયાર નથી—હવે તે સમજાવે છે કે તો પારે છે ? હું ખેડો ના મનુ હું કેમ કહેવા કોઈ પણ નેમાર નથી પણ સર્વ મનવાળાઓ ચાતુરની નાન્યત આવી છે જેમ કહે છે તો તો મનને વગડીને હું મારું કૃત્ય કરવા જેવું કહેવા કોઈ તૈયાર નથી એટલે નિશ્ચયદર્શનને માનવા કે નિશ્ચય

નથી, આમ છતાં 'નવપદ'મા પ્રથમ 'નમો દંસણસ્સ'થી અનુક્રમ કેમ ન રાખ્યો ? માળાપ વિના છોકરાની ઉત્પત્તિ ન હોય, તેમ અહીં અરિહુત પ્રભુ ન હોય, તેમનું શાસન કે તત્ત્વકથન ન હોય તો સમ્યક્દર્શનાદિ ચીજ જ ન હોય તેથી અરિહુતાદિ પ્રથમ કહ્યાં અને જ્ઞાન, ચરિત્ર કે તપસ્યામા પ્રથમ ઈમાનદારી તરીકે દર્શન જોઈએ માટે સમ્યક્દર્શન પ્રથમ કહ્યું

સમ્યક્દર્શન એ શી ચીજ ?—હવે સમ્યક્દર્શન શી ચીજ ?
 આરુ દર્શન, આરો મન, આરુ જોવુ એ શબ્દો સહુને ગમે છે.
 આચું મેળવવા માટે હુનયા મથતી નથી માટે કહે છે કે એક વાત
 ધ્યાનમાં રાખવી કે કોઈ પણ કડ્યાણુ કરવાની ઇચ્છાવાળાએ—
 જેને આત્માનુ કડ્યાણુ કરવું છે તેણે—આત્મા દેખ્યો નથી, તેનો
 માર્ગ જોયો નથી તેવા માણુમથી આત્મકડ્યાણુનો માર્ગ જતાવાય
 તો શું કડ્યાણુ થાય ? જે વૈદ્યને રોગની ખબર ન હોય તેવા
 વૈદ્યનો બેઝો આરો માણુસ ન રાખે તેમ અહીં જેઓ આત્માના
 ગુણ, તેના કર્મો, દેવસંજ્ઞાન, કર્મની નિર્જગ, તેના કાય આદિનું
 જ્ઞાનનારા નથી તેવા મનુષ્ય કર્મક્ષયના સ્થિતિ, મોક્ષમાર્ગનો સ્થિતિ
 જતાવે, કડ્યાણુનો માર્ગ જતાવે તે માનવાને છુદ્ધિમાન તો તેવા
 ન જ થાય, પણ તે તો તેવાને આત્માને ગીરવે મૂકી આવેલા જ
 માને એટલે અન્ધારને ઘરોને મૂકી છે એમ જ માનવુ પડે

મમ્યદર્શનની વિવિધ વ્યાખ્યા—૯૫૬ છે કે જિનેશ્વરે
કહેલ નન્દેની શ્રદ્ધા કરવી તેનું જ નામ મમ્યદર્શન અહીં પ્રાપ્ત
વર્તે મે મૃચવવા, કાન્તી કે—

• अहिंसे सत्ये च ज्ञाने च मृतमश्नुते सुखम् ।

निमग्नसं तत इव ममस्य मय मद्रिभं ॥ "याज्ञं मय्यदशं न,

‘પયાઈ’ નવપયાઈ’ વાળું સમ્યક્દર્શન કે તત્ત્વાર્થધારતું
 ‘તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાને સમ્યક્દર્શનિ’ વાળું સમ્યક્દર્શન એ ત્રાગમ
 નિશ્ચય કેનો? અહીં ત્રણ ત્રેખડ થયા

ત્રણ પ્રકારે સમ્યક્ત્વ [૧૦]—હવે એક શેઠે બહારથી માલ
 લાવવા માટે રૂા એક હંતરની હુંડી લખી, બહારમાંથી શાક લાવવા
 અડધો રૂપિયો આપ્યો. હવે અહીં હુંડીનું કાગળિયું તે પણ નાણાં,
 શેકડા પૈસા તે પણ નાણાં જ છે તેમ અહીં ત્રણ પ્રકારે સમ્યક્ત્વ
 થાય છે એટલે જે અપેક્ષાએ વિચારાય તે અપેક્ષાએ તે તત્ત્વને
 માને તો શ્રદ્ધા થાય એ જે અપેક્ષાએ તો સમ્યક્દર્શન હરે પણ
 તત્ત્વાર્થધારના વાક્યમાં શું માનવું? હવે તત્ત્વાર્થસૂત્ર કાની
 આગળ કહેવાતું છે? સર્વ પર્યદા આગળ ત્યારે ‘અગ્નિહંતો મહદેવો
 આદિ વાક્યો જેનોની પર્યદા આગળ કહેવાના છે તેની તત્ત્વાર્થધારે
 મધ્યસ્થપણે જણાવ્યું છે છતાં તેમનો છેલ્લો અર્થ દેખીએ તો
 તીર્થ કરે કહેલા તત્ત્વો માનવા અને શ્રદ્ધા કરવી તે જ સમ્યક્દર્શન
 છે તેમ અહીં સર્વજન લગવાને કહેલા આગમો અને તત્ત્વો તે
 સર્વ પ્રમાણ જ છે તે આગમો પૈકી એકને પણ અપ્રનામિયું
 ગણે તો કામ ન ચાલે માટે ત્રણે વસ્તુની શ્રદ્ધા કરવી તે જ
 સમ્યક્દર્શન

સમ્યક્દર્શનરૂપ દીપક સ્થાવલ’થી છે—હવે તે છે કેટલું
 જગતના રીવે પ્રાપ્ત થયું તે પાગળો છે દિવેટ કે જિવેટ
 હોય ત્યાં સુધી જ રીવે કામ કરે એના અભાવે રીપકનો પ્રકાર
 નહીં માટે તેને પાગળો કરીએ અહીં દર્શન પાગળો નથી પા
 સ્વયં પોતાના આલખને સ્હેવાવળે રીવે છે જગતના કાર્યપદ
 રીપક પોતાના આલખને સ્હેવાવળે નથી અને તેજસ્વી હોય તેના
 દિવેટ કે જિવેટ ન બેઠે એ સ્વતંત્ર રીવે સ્વવલ’થી છે નહીં

લંબી નથી, તેમ સમ્યગ્દર્શનરૂપી હીપકુ સ્વાવલંબી છે, પરાવલંબી નથી અરે, મનાદિ પર્યાપ્તિઓ કે કાયાદિ ભોગો ન હોય તો પણ તે સમ્યગ્દર્શન તો રહે માટે તે સમ્યગ્દર્શન તે રત્નનો દીવડો વાત ખરી, પણ તે રત્નનો દીવડો એટલે તિજોરીમાં મૂકાય ને ? કારણ કે વસ્તુ જેમ કિંમતી વધારે એટલે એને તાળાં પણ વધારે કોડિયાના દીવા બહાર ગોખલે મૂકીએ પણ રત્નના દીવા તેમ ન મૂકીએ જ્યાં કોઈ ચોરી જાય નહિ, કોઈ ઘુસે નહિ તેવા સ્થાને દર્શનરૂપી દીવો રાખવો તો તેને મનરૂપ મહેલમાં રાખો તેમાં અગ્નિ કે પાણીનો પણ પ્રવેશ થાય તેમ નથી. માટે હે ભવ્ય જીવો ! 'દર્શન'પદની આરાધના કરવી હોય તો તેને મનમાં ધારો.

આવી રીતે તેની આરાધના જણાવી તે સ્વાવલંબી છે હવે રત્નના દીવડાને ધારણ કરીએ તો તે ઉત્પન્ન થવાનો કયાં ? જ્ઞાનમ્ ! તે કેતુ, કેટલુ ઉપયોગી, તેની આરાધના શી રીતે, તે વગેરે અંગે જાણવાશે.

સમર્થ વિશેષણ વિશેષ્યને જણાવી જ દે—હવે ધર્મમાં પ્રવેશ કરનારાઓ માટે ચોથા લેહની ખામ જરૂર છે આ વાત ધ્યાનમાં રાખશે તો દર્શવૈકલિક જેવા નાના સૂત્રમાં પણ પ્રથમ ધર્મતું સ્વરૂપ, લેહો બતાવવાની સાથે ત્યા દૃષ્ટાન્ત પણ આપી દીધું એટલે ધર્મમાં જેતું મન સદા રહેલું છે તેને દેવતાઓ પણ આવી નમસ્કાર કરે છે પ્રતિજ્ઞા—હેતુ, દૃષ્ટાન્ત આદિથી વિચારવામાં આવે છે, તેમ દરેક વાક્યમાં દૃષ્ટાન્ત હોય જ ‘સમર્થો વિશેષણઃ વિશેષ્યમાનયતિ’ સમર્થ વિશેષણ વિશેષ્યને જણાવી જ દે પીળુ-રચક કહેવાથી એવું આવી જાય સો ટચવાળું બોલવાથી સોનું જ આવે પણ ચાંદી, લોહ કે હીરા માણેક કોઈ બોલતું નથી અહીં સમર્થ વિશેષણ વિશેષ્યને આપોઆપ લાવે છે તેમ દેવતાઓ જેને હું મેશા નમસ્કાર કરે છે તેવો જે પુરુષ હોય, લગ્ને કોઈનું નામ ન લેા પણ તે કોણ ? તીર્થંકર. કેવલી મહારાજના દેવજ્ઞાનનો મહોત્સવ દેવતાઓ નિયમિત કરતા નથી, કારણ કે અર્જુનઆળા અને મૃગાવતીને દેવજ્ઞાન થતા મહોત્સવાદિ થયા નથી ત્યા દેવતાઓ અજ્ઞાન રહ્યા છે આથી તીર્થંકર અને ગંગુધર નરખા મહાનુભાવો કે જે લવાનરથી ધર્મને સચિત કરનારા, કોકોને તારવાની બુદ્ધિવાળા, પોતાના મર્વસ્વનો ત્યાગ કરે એવા તીર્થંકરો મહાપુરુષો દેવોની પૂજા વિનાના હોય જ નહિ, મામાન્ય દેવતાઓ પણ યથાખ્યાન આત્મિકતા નથી આન્યા એમ નહિ કહી શકાય બાકે ગુણધ્યાનકે આવેલા કાયિકમાં નથી એમ નહિ કહી શકાય

દેવો કોને નમસ્કાર કરે છે ?—આથી મામાન્ય દેવતાઓને વેદા વિ તં નમંસંતિ નમ્સ ધમ્મે મયા મળો એ વાક્યમાં નમસ્કાર નથી તો પછી એ ગાથા શા કામની ? કોના માટે એ ગાથા કરવાઈ છે ? તીર્થંકરો અને ગંગુધરોને ઉદ્દેશીને જ. તે

પદોને જતાવતાં તેની અધિકતા શા માટે ? એનું કારણ એક જ છે. દેવ, ગુરુ અને ધર્મ એ ત્રણ તત્ત્વો દરેક આસ્તિક મતમાં માનવામાં આવેલાં છે તેથી કોઈ પણ આસ્તિકમતમાં તે ત્રણ મિવાય એથું તત્ત્વ મનાતુ નથી એ અગે મર્વ કોઈ મોત એવગે તેવી રીતે જૈન આસ્તિકમાં પણ પૂછવામાં આવે તો પણ તેઓ ત્રણ મિવાય કોઈ એથી ચીજ જાતલાવશે નહિ, પણ નકાર જ બાળ્યો પડે જે કોઈ ધર્મારાધનાની ચીજ છે તે આ ત્રણ જ છે જે આરાધ્ય, વંદનીય, પૂજનીય કે નમનીય છે તે આ ત્રણમાં આવી જાય. કયા ત્રણમાં ? દેવ, ગુરુ અને ધર્મમાં હવે બીજા બીજા પદાર્થો પ્રત્યેક પ્રત્યેક આરાધ્ય, દિવાળી તે મહાવીરનું કુડ્યાણુક, પોષશર્મી તે પાર્શ્વનાથનું કુડ્યાણુક. આ વ્યક્તિગત છે તેમ જ્ઞાનપંથગી આદિ તે ગુણના અગે છે, પણ આ ‘નવપદ’ એ એવો તહેવાર છે કે જેમા દરેકનો સમાવેશ થાય છે.

નવપદમાં આખા શાસનનો સમાવેશ—‘નવપદ’મા આખા શાસનનો સમાવેશ છે ‘નવપદ’મા જેનો સમાવેશ થતો નથી તે શાસનની બહાર છે તેમા દેવ, ગુરુ અને ધર્મ એ ત્રણનો સમાવેશ થાય છે, માટે જ ‘નવપદ’ની વ્યાપકતા અને તેની શાશ્વતી સ્થિતિ છે માટે તેની અકુર્ચને શાશ્વતી અકુર્ચ કુટીએ ‘કીએ તેમા અતિશયોક્તિ નથી કોઈ પણ તીર્થકરનું શાસન દે તો પણ દરેકમા ‘નવપદ’ની આરાધના હોય, તેથી દેવ, ગુરુ અને ધર્મની આરાધના થાય આવીય તીર્થકરના વારમાં વરીડીયા-ચાખી-સામાની વગેરે વિના આદે પણ દેવ, ગુરુ અને મોન આરાધના તો તેમને કયા વિના ન આવે એવું શાસન કયું કે જેમા અસ્તિક તે મિત્ર જેવા દેવ ન મનાયા હોય, અવસ્થાપક એ અર્થ ન મનાયા હોય, જિજ્ઞાસુ તરીકે ઉપાધ્યાય ન મનાયા હોય, તે જ નવપદ તરીકે આવુંજ ન મનાયા હોય ? કોને કે

નવશામનમા તે પચપરમેષ્ટી મનાય જ છે. પણ 'નવપદ' ને અગે શું ? પચપરમેષ્ટી શાશ્વતા, નવકાર શાશ્વતો તેમા બે મત છે જ નહિ

ઠાઠશાંગી અર્થથી શાશ્વતી પણ શબ્દથી નહિ-ઠાઠશાંગી અર્થથી શાશ્વતી પણ શબ્દથી નહિ મહાવીર મહાગજના શામનમા આચારાંગમા જે શબ્દો હોય તે જ શબ્દો પાર્થનાથજીના શામનમા હોય એવો નિયમ નહિ. પણ અર્થથી એ બધું સરખું હોય છ કાય, પાંચ મહાગતો પાંચ મિમિત્રા ત્રણ ગુપ્તિ વગેરે અર્થો એકસરખા જ હોય જેમ સ્ફૂલમા-શાળામાં છાકરાઓ પામે કોઈ વિષય ઉપર નિબંધ લખાવાય ત્યારે દરેકનો અર્થ એકસરખો હોય પણ શબ્દોમા ભિન્નતા રહેતી હોય છે તાત્પર્ય કે તત્ત્વ તો એક જ હોય, તેમ આરી જેનશામનમા અહાર પાપસ્થાનકાદિને અગે અર્થ એક સરખો હોય પણ શબ્દમા પરિવર્તન પ્રયા જ કરે તેથી દરેક શામનમા આતી ઠાઠશાંગી અર્થથી શાશ્વતી પણ શબ્દથી અનિત્ય છે. કોઈ પણ શામનના કોઈ, માન માયા કે લોભ, આત્મ પાપસ્થાનક એ કુર્મા બાધવાનું રવાન એમ એક જ શબ્દોમા હોય જ નહિ શબ્દો એકસરખા ન હોય પણ અર્થથી એક જ હોય

નવકારમંત્ર અર્થથી તેમ શબ્દથી પણ શાશ્વતો છે—
તેવે નવકારમંત્ર એ અર્થથી જેમ શાશ્વતો છે એટલે અનિત્ય નહિ પણ પામે કોઈ પણ શામનમા માન્યા વિના કારે નહિ તેની જ શાશ્વતા અનંત નમઃકાર હોય એન અર્થથી તે નિત્ય શાશ્વતે પણ શાશ્વતી જે તે નિત્ય જ છે શાશ્વત, નવકારે છાકરા કે કુલાઓ કાળ કુર્મા, જ ઉપરનો તે તે વળતે નવકારમંત્ર કાળ માને મરે ન્યાયે ચતુર્વર્ણ વૈતિકમંત્ર ઉપર, વૈતિકમંત્ર વૈતિકમંત્ર, રૂપ, શુભિકાને અગે કાવે નવકાર મંત્ર

ત્યારે પણ જાતિસ્મરણ થયું. આહીં શ્રવણગોચર શું થાય ? નવકારનો શબ્દ પણ અર્થ શ્રવણગોચર નથી, પરંતુ અર્થ તો મનનો વિષય છે. હવે શબ્દ નિયમિત ન હોય તો જાતિસ્મરણાદિકનો પ્રસંગ પરભવમા આવે જ નહિ આથી પચપરમેષ્ઠીનો નમસ્કાર શબ્દથી અને અર્થથી સર્વશામનનો એકસરખો છે, માન્ય છે અતીત-કાળમા, ભવિષ્યકાળમા અને વર્તમાનકાળમાં તે પાંચ માન્ય છે તેની આરાધના પણ યોગ્ય જ છે પરંતુ જે નવુ લકરુ ઘાટ્યું તેનું શું ? કારણ કે પચપત્રીની ઓળી નથી રાખી, નવપદની રાખી છે તેમા સમ્યક્દર્શનાદિ ચાર કે જેને પચપરમેષ્ઠીમા નથી ગણાવ્યા તેને આડી ઉમેર્યા છે. વાત ખરી, પણ ધ્યાન રાખ કે જે જે કાળમા અસ્તિતાદિની આરાધના થઈ તે ઘરગાર, સી, છોકરા કે ઋદ્ધિમમૃદ્ધિ માટે થઈ નથી પણ મિથ્યાત્વને તોડવા માટે જ્ઞાનાવગમીયાદિને તોડવા માટે, મોહનીય આદિને તોડવા માટે કરી છે

આરાધનામાં આવ્યા ક્યારે ગણાય ?—છોકરા ધૂળમાં લીટા ફેરે તેના હિમાળ નિશાળમાં ન હોય. સ્ફલમાં તો એકરાથી હિમાળ હોય પણ ધૂળમા આળોટ્યા વિના કે લીટા ક્યાં વિના તે નિશાળના હિમાળમાં કામ ન લાગે, તેમ આડી આરાધનાના માર્ગમા આવવા પહેલા જે મંળધ હોય તેની આડી જરૂર નથી પણ ભાવ આરાધનાનો આડો મંળધ છે આડી સમ્યક્દર્શનાદિ ચારનો હેશ કે ક્ષેપ રાખી અર્થી બને ત્યારે જ તે આરાધનામા આવેલા ગણાય આ ઉપરથી તો તેને સીધો આરાધનામા આવેલા ન ગણાવે ? 'નમો મિથ્યામ્બુશયાય' એમ કહીને પદ મંત્રાને ? એક પા. કામોપશમિક સમ્યક્ત્વ પામ્યા વિના મોક્ષ ગયા નથી પણ જે જે હુલે મોક્ષ ગયા તે સર્વ કાર્યિક જ્ઞાન, દર્શન અને અસ્તિત્વ નકા છે. વળી આગામ-પદ નેત્રવીને જ ગયા છે. પચપરમેષ્ઠી છે તે ભવે સ્વા પા. દર્શનાદિ ચાર પદમા 'નમો આદ્યમરુતમ્. નમો આદ્યનાણમ્' આદિ ભેદો ગણાવે ?

જાન-પદ

સાચા અધ્યાત્મીની સ્થિતિ કેવી હોય?—હવે દુનિયામાં કહેવન છે કે જે તાત્કાલિક જ્ઞાન પામ્યો નથી અને વ્યાવહારિક ક્રિયાથી છલકી જાય તે બિચારા અધ્યાત્મિકમાં આવી જાય પણ તે બિચારા ક્રિયાએ કુર્મ જોડી એને છોડે પણ છોડવા કે સ્ત્રી આવે ત્યારે મામે જાય સાચા અધ્યાત્મીની સ્થિતિ કેવી હોય? નિત્ય વર્ષ છોડે આવે તો તેને તુરં જાગામાં જોવારે 'પ્રલ્લ' જ્ઞાન પાયા નહિ ઓર કુર્મ ક્રિયા છટકા ગયા એટલે અચી નિશ્વરદશા આવ્યા પહેલા વ્યવહાર-ક્રિયાને ત્યજે તે તો બને જાણુથી રખડે છે અરે ધ્યાનિયુ પહેન્વુ તે પણ ક્રિયા છે છતાં નાંગા કુર્મ ફરતો નથી? તો કહું છે કે દુનિયા જોડા ત્યાં રાગ છે તે જ્ઞાન એ આમાન્ય પદ ન ગણવામાં આવે તેમ દર્શન, ચાંદ્ર કે તપ ન ગણવામાં આવે અને ત્યાં દાયિકપદ જોરે તો તે દાયિક ભાવ હલકા મળતો નથી અને આ પદની આગળના અને નહિ ત્યાં ધર્મની, આગયિક પ્રતિકભાગીની વાત થાય ત્યાં મિત્ર કૃતી તરફોરે તેનો વિચાર ન કરે કે આ તરવને હાવનારી છે કે નહિ? વધીકતુ માણુ વધારે જાણુ ખાય? માનો દાયદાનો ભોગે વધીક હોય તે તેમ અહીં જૈનશાસ્ત્રના ભોગે જાણુ માણુ કોઈ જાણા હોય તો જૈનશાસ્ત્રના જે દાંદો ભણેલા ન ખાય છે

જે દાંદો?—હવે જેઓ આગયિક પ્રતિકભાગીનાં

મનમથિન કયાને ધાય ?—હવે તેઓ નાનાથિય પ્રતિભા
પૂન પાસે આવી કિયે એક દેવે તેઓને મનમથિન પૂના દેવ
એને નાનાથના મોંએ બાંધી કિયાઓ છે મોંએ તે દેવે
દેવે પિય તો રવને હાય વ છે અને તેથી મનુ દેવે નવના
પે તેથી નાના વગરની કિયા ની કયા ને તે નેના નવના
મનમથિન પૂના પાસે તેને તેના નવના દેવે નાના
તેને મનમથિન પૂના પાસે તેને તેના નવના દેવે નાના

ક્યારે ? મોહનીયની ૬૯ કોડકોડીથી અધિક સ્થિતિ જે ત્રુટવાની તે જ્ઞાનથી કે અજ્ઞાનથી ? અજ્ઞાનથી ૬૯ કોડકોડી તોડે પણ તેથી આગળની સ્થિતિ તોડવા માટે ? જેમ અનુકંપાથી મામાયિકાદિ ચાર સમ્યક્ત્વો પામે તેમ અકામનિર્જરાથી પણ ચારે પ્રકારનાં સમ્યક્ત્વો મેળવી શકાય છે. અહીં જૈનશાસનના જ્ઞાન વિનાના. ધ્યેય વિનાના, કેવળ સુખદુઃખ વેડનારા તેઓ અકામનિર્જરાએ સમ્યક્ત્વાદિ પામે છે, અહીં જ્ઞાનથી સર્વ થાય છે. પણ કિયાને ધક્કો મારવાનો ન હોય તેવો ધક્કો મારવો તે જૈનશામનને પાલવતો નથી

દિલ્હી દરવાજે એટલે શું ?—તત્ત્વાર્થકારે પણ મોક્ષમાર્ગ કહ્યો પણ હેતુ ન કહ્યો. આગણું આગણું કાર્ય અને પાછડું પાછડું કારણ જેમ અહીંથી દિલ્હી જતાં બે માઈલ ગયા ત્યારે બીજા માઈલનું કારણ પ્રથમ માઈલ અને બીજા માઈલ તે કાર્ય ગાળાય, તેમ અહીં પ્રથમ પ્રથમની અવસ્થા તે કાણુ અને આગળ આગળનું કાર્ય લેવાય તેમ અહીં સમ્યક્જ્ઞાનાદિ ઠાંગ છેવટે સન્માર્ગ જ આવે જેમ દિલ્હી દરવાજે કાઢીએ ત્યાં શી લક્ષણ ? છેડે દરવાજે છે પણ તે ચડતેથી તે આવશે તેમ અહીં સમ્યક્જ્ઞાનાદિ આરાધ્ય પદો છે

કાલે દર્શનની વિચારણા, જરૂરિયાત વગેરે જાગ્રુવી ગયા અને તેને મનમદિગ્મા સપ્તરુ નેડીએ તેમ કહ્યું. હવે જ્ઞાન

દર્શન પ્રથમ અને જ્ઞાન પછી કેમ ?—હવે કોઈ કોઈ કે જ્ઞાન વિના શ્રદ્ધા અને કેમ ? વસ્તુને જાણ્યા વિનાય માનશે શું ? જેમ કાગડી લાવ મેળવી દેખે ત્યારે તે માનવાનો હક આવે પણ

દેખ્યા વિના માનવાનો વખત ક્યાથી ? તો કહો કે જગતમા
 જ્ઞાન સિવાય માન્યતાનો વખત હોય જ નહિ. તેમ અહીં
 જેનશાસનમા પદાર્થના જ્ઞાન વિના શ્રદ્ધા કે માન્યતા હોય જ
 ક્યાથી ? આમ છતા જ્ઞાનને પ્રથમ નહિ મૂકતાં દર્શનને પ્રથમ
 કેમ મૂક્યું ? ચાર પદ માનવામા અડચણ નથી પણ જેમ
 'નવપદ'માં પાંચ પદનો અનુક્રમ માન્યા છતા છઠ્ઠા પદ તરીકે
 જ્ઞાન રાખવું હતું અને સાતમું દર્શન રાખવું હતું તેમ છતાં
 દર્શન પ્રથમ અને જ્ઞાન પછી કેમ રાખ્યું ? વાત ખરી, પરતુ
 એક વાત ધ્યાનમા રાખજે કે જેઈમાન મનુષ્યની બુદ્ધિ એ
 જગતમા બુદ્ધિશાળી કહેવડાવવાને લાયક નથી અરે. ચાંચની
 ચતુરાઈ ચાહે તેવી હોય પણ પચમાં તેને ચતુર કહી કોઈ
 નોવડમા ન જોમાટે કહો તે ચતુર અંકગ હોવા છતા તે ચોરને
 તેમા કેમ ન જોમાટે ? ચતુરાઈ ચક્રોરાઈ હોવા છતા તે દુનિયાને
 ઘાપ નમાતે હોઈ વ્યવહારી મનુષ્ય તેને હિસાબમા ન ગણે. તેમ
 અહીં જે જ્ઞાનમા આત્માતું ધ્યેય ન હોય, આપ્રવને છાડવાની
 બુદ્ધિ, નવરને આદરવાની બુદ્ધિ, આત્મકુહ્યાણની ભાવના ન
 હોય તેવા જ્ઞાનને ચોરની ચતુરાઈના મૂકી દેવાય ભારી ચોર
 જગતમા વધારે ઊંચલપાચલ કરે. તેમ અન્યદર્શન વિનાના જ્ઞાન-
 વાળા હોવાને જગતમાં વધારે દુખારે કહો કે પદ્મા અને જ્ઞાન
 જેનાનો જગતમા હોવાને જેટલા નહિ દુખારે તેના કરતા અધિક
 પદ્મા વિનાનો કોઈકે જાનવાળે દુખારે ચતુર કે ચક્રોરાઈની
 નાં નાણુમાઈ જેવી પડે તે પછી તેની દુનિત ગણાય તેમ
 ન પડે તે દેવવાનું. નવરને આદરવાનું ધ્યેય હોય તેવા
 વાદુને આત્માતું અપનાતું એવું તોય પણ તેના જાનવી કુષ્ઠની
 ને પેદા, એકરમા પતન : ૩ તેવા જ્ઞાનને અરે. જ્ઞાન કે
 ને નવર તેવા નહીં અને તેવી 'દર્શન'ના અર્થમા રાખ્યું તે

જ્ઞાનદાન કેને કહેવાય?—હવે જ્ઞાન વિના દર્શન એટલે શ્રદ્ધા થવાની નથી પણ આરાધ્યકોટિમાં તે જ જ્ઞાન આવી શકે કે જે જ્ઞાન પવિત્ર માન્યતાવાળું હોય. આશ્રવ ત્યાજ્ય, સંવર આદરણીય એવી માન્યતાવાળું હોય તે જ જ્ઞાન વાજળી છે આ ઉપરથી કોઈ કહેશે કે શાસ્ત્રમા જ્ઞાનદાન સરખું દાન થયું નથી, થતું નથી અને થશે પણ નહિ એમ કહ્યું છે તેનું શું ? એવાને આપણે પૂછીએ કે જ્ઞાનદાન તે કયા જ્ઞાનદાનની અપેક્ષાએ કહો છો ? ઇતિહાસ ભૂગોળના જ્ઞાનને જ્ઞાનદાન કહો છો ? અહીં એવા જ્ઞાનની વાત નથી ક્ષત્રિયાલમ્બજા મહારાજ જણાવે છે કે ધર્મનું સ્વરૂપ જેઓ જાણતા નથી તેવાઓને વાચના દેશના એટલે વચાવનું દેશના દેવી, શકાસમાધાન કરવા દ્વારા તત્ત્વમળધી જે જ્ઞાન આપવું તેનું નામ જ્ઞાનદાન હવે વાચના પૃચ્છનાદિ કરવા તે જ જ્ઞાનદાન ને ? જીવાદિ તત્ત્વોનું જ્ઞાન જેનાથી થાય તેવા સર્વ નાથનો પૂરા પાડવાં તે જ્ઞાનદાન કહેવાય ધર્મના રસ્તાથી બહારના-દુનિયાદારીનાં જે જ્ઞાન છે તે ‘નવપદ’ની અપેક્ષાએ અજ્ઞાન જ છે.

અજ્ઞાન કેને કહેવાય?—જે એમ ન હોય તો અજ્ઞાન કહેવાય કેને ? તમારી દ્રષ્ટિએ જ્ઞાનનો અભાવ તે અજ્ઞાન. પણ તેમ નથી શાસ્ત્રકાંડે કહે છે કે સમાજને વધાવનારું જ્ઞાન તે જ અજ્ઞાન છે, મોટે ધર્મને સમજાવનારું જે જ્ઞાન તે જ્ઞાન નાન અને તે જ ઉત્તમ છે હવે તે જ્ઞાન શાનું ? જીવાજીવાદિ પદાર્થો એટલે જીવ અજીવ આદિ પદાર્થોનું જ્ઞાન જીવ કેનું જ્ઞાન ? જેનું જીવના છતાં ઉત્તરમા એમ કહીશું કે મુખડીની જગે પ્રશ્ન અવગે, એટલે કે પ્રાણને ધારણ કરે તે જીવ કહેવાય પ્રથમ પ્રાણ તે પછી અંદ્રિય, વચન, બુદ્ધિ, આદિ આત્મા અને આત્મા કેમ દર્શાવે તે જડ પ્રાણ છે. જડને અજ્ઞાન આપનાર પ્રાણને

ગણ્યા છે. પણ હવના જે ભાવપ્રાણો જ્ઞાનાદિ ચાલુ છે તેને મ્યાનમાં લીધા જ નથી નાસ્તિક પણ પ્રાણુ ધારણુ કુન્દારને હવ માને છે પણ તમારે કયા જવાનું? ભૂતકાળમાં પ્રાણુને ધારણુ કર્યા. વર્તમાનમાં કુરે છે અને ભાવિમાં કુરશે તે હવ 'અર્જાયત્, જીવતિ. જીવિશ્યતિ' એમ દીકાકાને ગ્રંથકાળ કહે છે પ્રાણુને ધારણુ કર્યા. કુરે છે અને કુરશે તે જ હવ મનાય આ ઉપરથી ગયા જન્મને, આવતા જન્મને અને વર્તમાન એમ ત્રણું ભવોને માનવા પડે જે તેમ ન માનો તો વર્તમાનમાં હવ આગ્યો કયાથી? ભૂતકાળના અનતા ભવો માનીએ ત્યાં હવ ઓડી શકાય

હવઅહવાદિ તત્ત્વો સાત કે નવ? — જ્ઞાન્નિકોને વર્તમાન કાળનો હવ મનાવવા ઊગ્રાદિનો 'અ' પ્રત્યય લાવી તેમ કુન્દ પડે છે પણ પ્રાણુ ધારણુ કુન્દારો જે હવ અમે કહીએ તેને કુન્દપ્રાણુ અને ભાવપ્રાણુ ધારણુ કુન્દારો ગાળી શકાય અર્થ પદાર્થો જ્ઞાન કુન્દારી જરૂર છે તેમ તેનાથી વિકલ્પ પદાર્થ લક્ષ્યે તો હવ નહિ તે અહવ એમ કહીએ અને તે લક્ષ્યે તો જુ ગાય ? તેમ હવરૂપ પાણિભિક્ષુ ભાવ છે તેમ અહવરૂપે પણ પાણિ ભિક્ષુ ભાવ છે તે અહવ ધર્મનિક્ષાયાદિ ચાર રૂપો હવપાણિ ભિક્ષુ ભાવવાળા નથી પણ અહવપાણિભિક્ષુ ભાવવાળા છે તેથી તે પણ માણેકાના માનવોએય છે તેના પગલે ન નવા તે પણ માણેકાના

જ્ઞાન શીખવાના એ પ્રકાર—આથી જીવાજીવનો સમુદાય તે જગતની અપેક્ષાએ તો તત્ત્વરૂપ જ છે જગતના પદાર્થોનું પૃથક્કરણ કરવામા આવે તો આ નવ સિવાય અન્ય કોઈ સભવે જ નહિ તે નવમા સર્વનો સમાવેશ થાય. એ નવના મુદ્દાએ તત્ત્વરૂપે જાણવામા આવે તે જ જ્ઞાન હવે તે કેવું ? સર્વ ગુણો-દર્શન, આરિત્ર, સમિતિ, ગુપ્તિ, પરિષદ જે કંઈ હો તેના મૂળ રૂપે જ્ઞાન જ છે આવી રીતે જ્ઞાનની અધિકૃતા સાંભળીને મહુ કોઈ આરાધવા તૈયાર થાય સારાના પક્ષમાં જવાનું સહુને ગમે. ખરાબ પક્ષમા પ્રવેશ કરવો કોઈને ન ગમે તેમ અહીં જ્ઞાનની અધિકૃતા ઉત્તમતા સમજી આરાધના કરવાનું મન થાય

એક વાત ધ્યાનમાં રાખજો કે દર્શનને મનભવનમાં રાખી મૂકવા જણાવેલું એટલે દીપક કુરો એટલે આલ્યા કરે તેમ શ્રદ્ધા એવી ચીજ છે કે એક વખતના નિશ્ચયથી કામ લાગે જ્યારે આ જ્ઞાન એવી ચીજ નથી પણ પ્રતિજ્ઞાએ તેને માટે મહેનત કરવાની જરૂર છે એને દીપકની જેમ મૂકશો નહિ. જો તે ઉત્તમ લાગનું હોય તો તે શીખા

જ્ઞાન વિનય અને પ્રિયતાની દૃષ્ટાંતે—તેની આરાધના મુખ્યત્વે શીખવા ઠાગ એટલે પ્રિયતા હોય એટલું જ ને ? જ્ઞાન એ પ્રકારે પ્રિયતા એક વિનયથી, બીજા પ્રિયતાના અવનારથી પ્રિયતાને સ્વમાય ચીધુ આવનાં ન હોય પણ તે દે મને જય કોટાને વાટો પાડે મરી તેમાંથી વસ્તુ કોટાને તો ને જય, તેમ કેટલાકની એ વિચિત્ર હોય કે મદ્યપુર પાકે જન ન શીખી એટલે જ્યારે ગાંધીમાદિતની જેમ આવનાર છે.

પણ તેમ ન હોવા વિનયપૂર્વક જ્ઞાન લેવું જોઈએ ‘ જ્ઞાન ’પદ આગધવાનુ માન્યુ હોય તો તે વિનયથી જ આગધવું અને શિષ્યણુ દ્વારા જ્ઞાનની આરાધનાની જરૂર છે

આવી રીતે જ્ઞાનનો અધિકાર જળાગ્યો પણ જેન શાસ્ત્રકાર એકલા જ્ઞાનને જ્ઞાન તરીકે માનતા નથી પણ ચારિત્રના દ્વારાજ તરીકે માને છે તે અધિકાર અંગે જળાવાશે

વ્યાખ્યાન ૯ : ‘ચારિત્ર’—૫૬

‘અસુહકિરિયાણ ચાત્રો સુહાસુ કિરિયાસુ જો ય અપમાઓ ।
તં ચારિત્તં ઉત્તમગુણજુત્તં પાલહ નિહત્તં ॥ ૩૧ ॥’
(સિરિસિરિવાલકહા)

ઋદ્ધિસિદ્ધિ એ માત્ર આનુષંગિક કૃણ—શાસ્ત્રકાર મહારાજ
શ્રીમાન્ રત્નશેખરસૂરિજી મહારાજ આગળ જણાવી ગયા કે જે
પ્રકારના શ્રોતાઓ હોય છે એક તત્ત્વરમ્ભિક અને બીજો કુથારમ્ભિક
કુથારમ્ભિકને અર્થાત્ બધ કરવાના નથી પણ તેમના મગજમાં
એક વાત નાખવાની છે કે કુથારમાથી તમારે તત્ત્વમાં જોડાવાનું છે,
તથી ધર્મકુથાનુયોગ નામનો વિભાગ મનમાર્ગે પ્રવેશ કરવા માટે
ગામ્વદારોએ રાખેલો છે તેથી દશવૈકલ્પિકની પ્રથમ ગાથામાં તેને
સ્થાન આપવું પડ્યું આવી રીતે કુથાનુયોગ જરૂરી હોઈ તેની
નિરૂપયોગિતા દોડવાની નથી પણ કુથારમ્ભિકોએ માત્ર તેમાં જ રમ
ન લેતા તત્ત્વરમ્ભિક પણ બનવું જોઈએ અહીં શ્રીપાસને મળેલી
ઋદ્ધિમમૃદ્ધિ, દેવનાર્થ ચમન્દારાદિ જોઈએ પણ તે અર્થ ઋદ્ધિમિદ્ધિ
મેળવવા માટે જાણવું નથી પણ માત્ર કૃણ તરીકે જાણવેલ છે.
તે કૃણ તરીકે પણ કૃણ તરીકે નહિ વળી આનુષંગિક કૃણ-
જવારનું પી નાનું, તેનું ચાટું પણ નાનું પણ વચમાં માઠો તે
મેળે તે મેળે તે મેળે ઉપર જ ન આપવા કૃણા બી અને દાગ
ઉપર જ જ્યાં આપવું જોઈએ, તેન અહીં અવિરમ્ભા ઋદ્ધિમિદ્ધિ
જાણવું તે અનુષંગિક કૃણ તે પણ ખરું કૃણ શું ?

નવપદની આરાધનાનું ખરું કળ શું ?—આત્મા કર્મના સર્વથા દાય કરી આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરે તે જ 'નવપદ' ની આરાધનાનું ખરું કળ છે. પણ તે બાહ્ય આરાધનાથી ન મળે. ઋદ્ધિમમૃદ્ધિ તે બાહ્ય ક્રિયાથી પણ મળે, પરંતુ કેવલજ્ઞાન આદિ ગુણની પ્રાપ્તિ મોક્ષની પ્રાપ્તિ ન થાય. સર્વથા કર્મના દાય મોટે 'નવપદ' ની આરાધના કરે પણ તેના ગુણો જાણી, તેની ક્રિમત જાણીને ભાવપૂર્વક આરાધના કરે તો જ તમે મુખ્ય કળાને મેળવી શકો. આવી દ્રવ્ય-ક્રિયા તે ભાવનું કારણ ખરું પણ જેમ સ્પર્શ કરવામા ચૂંકો મળવાવડો એ કારણ ખરું પણ તેમા કાર્ય ધણ જોઈએ. આવી કારણમા દ્રવ્ય આરાધન ઉપયોગી ખરું પણ તે ખરું કળ આપે ક્યારે ? ભાવ-આરાધનામા જાય ત્યારે. હવે ભાવ-આરાધના કળે ક્યારે ? 'નવપદ' ના ગુણો જાણી તેની ક્રિમત જાણીને આરાધના કરે ત્યારે તે મુખ્ય કળ પામે.

નવપદમા છ છ માસે જૈનપણની પરીક્ષા—હવે તે નવ પદનાં જૈનપણની પરીક્ષા પણ છ છ માસે હાથ છે. તે ત્રણ દામ કુમાય એકલા જેવકે એકલા શુદ્ધ કે એકલા ધર્મને આત્માનીને નહ પરંતુ ત્રણની આરાધનાપૂર્વક તે પરીક્ષા થાય. હવે 'નવપદ' માં ૧૦ પદ જેવતા જૈનો અમિત ન અને અિત એ જ નિવાય અન્ય કોઈને જેવ તરીકે માને નહિ અને એ જેમા એકલા પદ કહે નામે અર્ધત્વ હલયાવધાન કરે એકલાધાન ન કરે નામો એ છુપ જોમે પણ છુપ જો નામી જે વાત જોઈ કાઠ કે છુપ ને નામ નામી હોય એમ ન કરવાય. એકે જેવ અનુચિત પણ છુપે તે જો એકે યાવડા નામી જે આવી છુપે તે જ જૈનતાપણે તે જૈનતાપણે તે જ છુપ જેવ વિવેકે કોઈ છુપ ને નામી જેવતા અને છુપ અને નામ નામ નામ હોય એમ અને એને નિશ્ચિત નિશ્ચય નેમા કાઠકે નામ ને

જીવે મંત્રે ! જીવહ ? પ્રશ્નના જવાબમાં જીવ હોય તે જ પ્રાણ ધારણ કરે અને પ્રાણ ધારણ કરે તે જીવ, તે સિવાયનો જીવ ન હોય એમ કહ્યું. તેમ અહીં અરિહંત અને સિદ્ધ એ બંનેપણુ અને દેવપણુ તેનો નિયમિત નિયમ એટલે જેટલા અરિહંત અને સિદ્ધો તે મર્થે દેવો. તે સિવાયના કોઈ દેવ છે જ નહિ. માટે ઉભયાવધારણવાળો દેવતત્ત્વનો સંબંધ અરિહંત અને સિદ્ધમાં છે.

અવધારણ નિયમ— તેવી રીતે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ એ ત્રણને અગે ગુરુતત્ત્વ મનાય ત્યાં પણ એ ત્રણ જ ગુરુ છે તે જ મનાય, એવો અવધારણ નિયમ છે. જેને માને અને ત્રીજાને ન માને તો તે આરાધક નહિ ત્રણમાંથી કોઈ પણ એકને ન માને તો તે ગુરુતત્ત્વ આરાધાતુ નથી. ત્રણેને આરાધ્ય જ માને અને આરાધ્ય, તે સિવાયને ન આરાધ્ય તો જ ગુરુતત્ત્વની આરાધના થાય.

દર્શન, જ્ઞાન, આશિષ અને તપ—દેવતા જે, ગુરુના ત્રણ, તેવી રીતે ધર્મના ચાર તત્ત્વો. હવે તે ચારમાં ધર્મસંહિતપણુ છે, તે સિવાયનામાં ધર્મપણુ નથી તે ચાર પૈકી એકમાં પણ ધર્મસંહિતપણુ નથી તે ચાર સિવાય જગતમાં કોઈ જગાએ ધર્મ છે જ નહિ. દર્શન, જ્ઞાન, આશિષ અને તપ એ ચાર જ ધર્મના ભેદ છે. હરેક મનવાળા પોતાના દેવ, ગુરુ અને ધર્મને માને જ છે. કોઈ પણ અગ્નિકૃત્રાતત્ત્વને માન્યા વિના એતો નથી, પરંતુ જનો જ દેવતત્ત્વ માને છે તે કોને અગે ? અરિહંત અને સિદ્ધને અગે તે સિવાય ત્રીજો ભેદ જ નહિ. તેમ ગુરુમાં ત્રણ નિયમ અન્યને ન માને, ત્રણને જ માને તેમ ધર્મમાં આ ચાર ભેદને જ માને તે સિવાયનાને ધર્મ માને નહિ અને તે સિવાય ધર્મને જ માને તે સિવાયનાને ધર્મ માને નહિ. નિયમિત આદરના માટે ‘નમસ્કાર’માં જે ચાર તત્ત્વો આચાર્યના છે તે છ છ માટે આનંદાની પરીચા માટે આચાર્ય માટે છે તેથી તેનું નામ આચાર્યી મળેલ છે.

‘પદ્મં નાણં તઓ દયા’ ઓટલે શું ?—જૈન શાસ્ત્રકાર જ્ઞાનને જ્ઞાન તરીકે સમજતા નથી પણ તેને આચારમાં મૂકવાનું છે જેઓ આચારમાં વધતા જાય તેમ તેમ તેઓ જ્ઞાનમાં આગળ વધે માધુષણમાં પરિણત થતો જાય, યોગમાં પાસ થતો જાય તેમ તેમ વાચવાની છૂટ મળે કહો (પહેલાં) કેમ છૂટ નહિ ? જ્ઞાન જ્ઞાન માટે નથી પણ આચરણ માટે છે આ ઉપચી તમે ગાથાનો અર્થ બગાડો છો તે હવે નહિ બગાડો “પદ્મં નાણં તઓ દયા, एवं चिद्वट् सव्वसंजर। अज्ञाणी किं काही० (દ૦ અ ૪ ગાથા ૧૦)” આ ગાથાનો અર્થ આપણે શું કરીએ છીએ ? પ્રથમ જ્ઞાન પછી ક્રિયા ઓટલે ક્રિયા રખડતી અને જ્ઞાન મુખ્ય એમ કરીએ છીએ પણ પ્રથમ વિચારો કે ‘પદ્મં નાણં તઓ દયા’ એમાં ‘તઓ દયા’ પછી દયા ઓટલે એકલી દયા કે બીજું અમ્યક્ત્વ આદિ નથી તો પછી ‘તઓ સવ્વં’ કહો ને ? છતાં ‘તઓ દયા’ કરીને દયાને કેમ આગળ કરી ? આડ વિના કશું ન હોય એ આશ્ચર્ય પાત્ર મુશ્કેલી તો કળની જ છે પ્રથમ વ્યાપાર પછી લક્ષ્મી તેમાં મુશ્કેલી લક્ષ્મીની છે, તેમ આડી પ્રથમ જ્ઞાન પછી દયા ચારિત્ર ન મુશ્કેલી કારણ કે શક્ય દયાને આંગે હતી. પ્રથમ શાસ્ત્રકારને પ્રશ્ન કરતા જાણ્યું કે (પ્રશ્ન) તમે નિયમિત કરી દો કે માટે કેમ ચાલવું, બેસવું, સૂવું, ખોલવું, ખાવું ? એ સર્વ તમે નિયમિત કરી દો નિયમિત કરી કવું શું છે ? તો કહે છે કે ‘વાચ કમ્મ ન વંધદ’ પાપકર્મ ન બધાય તે માટે, પાપકર્મથી બચવા માટે પોતાની સર્વ પ્રવૃત્તિ નિયમિત કરવા કહેવું જાણ્યું, ત્યારે જ્યાંમાં જ્યાંમાં ‘જયં ચરે જયં ચિદ્દે’ ઓટલે જયજયથી ચાલવું, બેસવું, સૂવું, ખોલવું, ખાવું એમ કરીશ તે પાપકર્મ તને બધાશે નહિ આવી રીતે જ્યાંમાં કે દયાને

પ્રવચનમાતાનું પણ જ્ઞાન હોય અને તેરમે દેવજ્ઞાન જાને વચ્ચે આતરુ એક મમય ક્રિયા-ચારિત્ર એવી ચીજ છે કે જે અનતાભવે તૈયાર થાય અક્ષર સારા કે નરમા ક્રિયા તે જાણવા એક મિનિટ જમ થાય પણ તેવા અક્ષર લખવા શીખવુ હોય તો તો ક્રિયામા કેટલો ચે વખત જોઈએ ? કેટલા વર્ષના શિયાળા મરોડ વાળવામા ગાળો ત્યારે શીખી શકો ! લખવાની સ્થિતિ માટે વર્ષો જોઈએ, તેમ અહીં જેને ભાવચારિત્રમાં આવડું હોય તેને અનતી વખત દ્રવ્યચારિત્રો કરવા પડે, તે કુર્યાં સિવાય ભાવચારિત્ર આવી શકે જ નહિ આવે નિયમ હરિભદ્રસૂરિજી જાંધે છે

મરુદેવા માતાનું દૃષ્ટાંત વિરલ-ભાવચારિત્ર તેને જ આવે કે જેણે અનતીવાર દ્રવ્યચારિત્ર લીધાં હોય. તે અહીં શિષ્યે શકા કરી કે મરુદેવા માતામા શું ? તેમનો જીવ અનાદિ દાગથી નિગોઢવનરૂપિમાં હતો. પ્રથમ જ મનુષ્યભવ મરુદેવા વખતનો છે અને દ્રવ્યચારિત્ર તો લીધુ પણ નથી વાત ખરી. કેટલી વખત લીટા થયા પછી એટલે થાય ! એટલે વખત લીટા કુર્યાં પછી એટલે આવે એમ નિયમ જાણીએ પણ ત્યારે કેઈ ભવાનરૂપતા જાનવાળો તીર્થકરનો જીવ લાય તો તે લીટા વિના એટલે કરે તેનું શું ? તે અપવાદ મમજવા ઉપરનો નિયમ જગતનો મમજવા. વગર લીટાએ એટલે આવડે તે અપવાદ તેમ મરુદેવા માતા તે અપવાદ તે કાગળમા-નિયમમા ન ગણાય આળી ચાવીચીમા તે મરુદેવા માતાનું એક જ દૃષ્ટાંત ને ? અનાદિદાગની વનરૂપિમાંથી આવી પ્રથમ મનુષ્યમવતા અવતારમાં જ દેવ થય તેવાનો આ એક જ ને ? આવું અન્ય દૃષ્ટાંત અનર્થ. ઉત્તરિ-અવગર્પિ-મા એક પા. પીઠું નેવમ. આવતુ નથી આ એક જ દૃષ્ટાંત છે તે અપવાદ અને અશર્યને વત છે તે વતને દૃષ્ટાંત નહીં હઈ શકાય જ

આત્માને માટે ચાર પાનાંની ચોપડીની જરૂર—અરે દુકાના કે કાકરાના વ્યવહાર માટે મોટા ચોપડા, પગારદાર મુનીમો છે પણ આ આત્મા માટે ચાર પાનાની ચોપડી પણ નથી. તેમાં શો લાભ કે શું નુકશાન? પુણ્યપાપ ફેટલું જાન્યું? સવર નિર્જરા ફેટલી કરી? કોઈ દુકાન માટે કે પેટી માટે અને ચોપડા ન રાખે તો તેને કોઈ વેપારી કહેશે ખરે? આહી કોઈ કહે કે ધર્મઆગધનાનાં ટાઇમ તો ગાર્થિક છે ને? તેમ દુકાનનાર લેવડ-દેવડ કરે, વેપાર ચલાવે પણ નામું ન રાખે તો આણે ને? ત્યાં તો કહેશે કે ન આણે તો પછી આત્મા માટે ચાર પાનાની ચોપડી મળતી નથી એ શું? કાઠની કતરીની કિમત પણ કાઠની કિમત નહિ આત્માએ જ કાઠ તેની કતરી રૂપે કુટુંબકુળીસા છે તેને અગે ચિતા પણ આત્માએ શી શુભ પ્રવૃત્તિ કરી, શું કર્મબંધ કર્યો તે અગે કશી વિચારણા જ નહિ આત્માને અગે તો આધર્મ જાણુ કુટાય છે તેને અગે તપાસ કે ટાઇમ પણ નહિ આત્મામાં શું સારું જાન્યું, શું ખાતું થયું, ખોતું થયું તેને જમ ઘટાડવું વગેરે માટે ટાઇમોટગણ નથી, તેમ તેવું કંઈ વાગવાનાં વળત નથી, તેમ ચોપડી પણ નથી.

આરિય એ શી ચીજ?—આત્મી રીતે અનાદિ કાળથી વચ્ચે રહે તે સમયે તે જમ-ઉધાર શી ચીજ છે એ અનુભવ પછી જ ચોપડ ચોપાય આત્મામાં જમ-ઉધારનો નામ દેખે તે સમયે અશુભ ક્રિયા એટલે દુષ્ટિએને અનુભવી તેને આત્મીન કહી કૃપાને અનુભવી તેને આત્મીન જાણી, આરબ વિચારને અનુભવી આત્મીન નથી જે ક્રિયા કરાય તે નર્મ અશુભ ક્રિયા જે તેને અગે કોઈ નહિ ચીજ નથી, પણ દુષ્ટિએને કૃપાએ અનુભવી અનુભવી વિષય અને પરિણામે આત્મીન કહી કુટુંબકુળ નહિ તેને નિદમ તે અરિય.

પણુ ધર્મમાં પરચડખાણુ ન કરવામા પાપ માન્યુ નથી અવિર-
તિમા કર્મળધન માન્યુ નથી માત્ર જૈનો અવિરતિમાં કર્મળધ
માને છે એટલે ન વિરમ્યા, ત્યાગ ન કર્યો એટલે કર્મળધનુ કારણુ
કેઈને કહીએ કે કદમૂળનો ત્યાગ કરે તો ફલે કે પ્રસંગ આવે
તો ? આહી પોતે વિરાધના કરવા તત્પર છે પણુ પ્રસંગ વિના
અટક્યા છે. રાત્રિભોજનત્યાગના પરચડખાણુ કરીએ કારણુ તે
પશુ-અવતાર લાવનાર છે પણુ પ્રસંગ આવે તો શું થાય ?
વખત આવે તો દાખલ થનાર જ છે.

યાવજીવનનાં પરચડખાણુ—હવે હિંમા, ચોરી, જૂઠ આદિ
પાપ આશ્રવ મોટે પ્રસંગ આવે કે ન આવે પણુ તમે તેનો ત્યાગ
કરો તો જ પાપથી બચો મોટે આવી પ્રતિજ્ઞા કરો. મતીઓમા
જે નામ લખાયા છે તે ગાથી ? પ્રસંગ આવે બચ્યા મોટે તેમ
અહીં પ્રસંગ આવે કે ન આવે પણ મોટે ન કરવું એ જ ધર્મ
તેથી આમાયિક, પોષધ, પ્રતિક્રમાગતિ નિયમો તે ગાને મોટે ?
જૈનધર્મ નિયમ ગણે છે કે પરચડખાણુ ન કરો તો પાપ નથી
મિથ્યાન્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગને કર્મળધ તરીકે લઈએ
છીએ આથી અવિરતિ કે જ કર્મળધન કારણુ છે તે તમે
અમરુ શક્યા હશે એક પરચડખાણુની વાતમા કેટલી આનાકાની
કરો છો ? અરે, કરો તે ગરબને લીધે મૃતિ, દહાણી ખામીને
લીધે તે કમય છે

કેડ ને આરમ્ભ [૧૧]—એક ગે પાપે કેઈ આરમ્ભ મિપાર્જ
મેકરી મોટે ગયો નિપાર્જકો જે મને કહ્યું કે પમારની વાત નહી
કરવા પહેલાં એ વાત આજેના પગલ એકો આગરે. પણુ નતનને
અને ગાને અગે બધુ ગાય તે મારી મેકરી નહિ, પારી
એવું જ કહ્યું હું મેકરી અર્પણ આદિ બધની વખત મૂકી
એ મેકરે જાય ? તેમ આદિ અનપરચડખાણુને કરવાના

ને આવેને ભવ કે ગતિ મુધાવ્યા મોટે કુટીએ પાણ મદવાડ
આવે અને પચાવમા જવાનુ થાય ત્યારે મોટુ મોટુ ગમે ગર્ભ
પેલા આજી મિયાઈના પગાં વેંટલી ન દ્રિમન ને ? પચાવના
આશુઅળાંધ મગમે બધી છૂટ નો પછી આરાધનાના દા મુ
આવા 'સાગરથીગડાવાળા પ્રત્યાગ્યાન ન દા પણ આવતુવનના દા

જેનસાસનમાં વિરતની જરૂરી ? ગાનનીવાર ન મમતા
કૃયાં. પણ આરાધના એક વખત નથી માર ને નથી મળી
ને નજવી જોઈએ આવી ને નિજીની આધના અપવા
વિનાના મને કુવાના આવે ને ન વિરતિ કે પ્રત્યાગ્યાન હોવાય
આ હપચી દિગા, મેલી આગની વે અગળ મિયાઈના નેની
અપન પ્રતિજ્ઞા ભાવી જોઈએ. તે વ વિરતિની જરૂર કે એટલે વ
મળા મિયાંના ત્યાગ આવી વાંસ મોળે આવે પચાવના મ
મળા મિયાંનીની અને આવી વિરતના અપવાના ત્યાગ મદરેમિ મેં
સામારલી મા અપન જ્ઞાનાની આરાધનાપ દાળ, દિગા મળી
અને ના મળ મિયાંના ત્યાગ મળી નાળે આવે મળેત ને
પાન મળી મળ મિયાંના ત્યાગ, આગની પ્રતિજ્ઞા વ મળે
ને ના મળે મળ મળી મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે
મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે
મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે
મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે

ચારિત્ર યાવજીવન પાળવાની ચીજ—હવે ચારિત્ર તો તમે જણાવ્યું તેનો વિષય કયો ? જેમ તમે દર્શનને રત્નનો દીવો જણાવી મનભવનમાં ધારવાનું જણાવ્યું અને જ્ઞાનને વિનયથી ક્રેવા જણાવ્યું તો હવે ચારિત્ર માટે શું સમજવું ? તે શીખવાની કે મૂકવાની ચીજ નથી પણ તે પાલેદ્દ એટલે વર્તનમા મૂકવાની ચીજ છે, રોજ પાળવાની છે. કોઈ કામ શીખી ગયા તે આવડ્યા માત્રથી પાર પામી ગયા એમ ન સમજશો. પણ તે ચારિત્રને યાવજીવન પાલન કરવાનું.

કર્મના ક્ષય માટે કરવામાં આવે તે ચારિત્ર—હવે ચારિત્ર પાલન કરવું તેમા ત્રણ વસ્તુ જણાવી અશુભનો ત્યાગ, શુભનો આદર અને શુભનું ધારણ એ ત્રણ હોવા છતાં દસ્તાવેજ આપેા લખાયેા પણ સહી ન કરી તો તેની કિમત કેટલી ? મહી વિનાના દસ્તાવેજની કિમત જેમ કોડીની પણ ન હોય તેમ અહીં પણ અશુભનો ત્યાગ કરે, શુભનો આદર કરે, શુભને આથે રાખે, પણ એક વસ્તુ જો ન હોય તો કોડીની પણ કિમત નહિ શું ન હોય તો ? જો કર્મક્ષયનો મુદ્દો ન હોય તો કોડીની પણ કિમત નહિ મારાં કર્મો ક્ષય કરવાને હિમાએ હું આ કરું છું એ મુદ્દો ન હોય તો ઉપરની ત્રણ વાત હોવા છતાં કંઈ ન નીકળે. ‘ચય’ એટલે આઠ કર્મનો સંચય તેને ‘રિત્ત’ રિત્ત એટલે ખાલી કરે તેનું નામ ચારિત્ર. કે જે વાત પૂજાની હાગમા પણ ખોલેા છેા કર્મના ક્ષય માટે કરવામા આવે તે ચારિત્ર આ મુદ્દો દરેક ક્ષણે લક્ષમા રાખવેા જોઈએ અને ઉપન્ના ત્રણ નિયમો પણ રાખવા આવી રીતે ચારિત્ર પાળવું તે આઠમે પદે.

બાંધેલા કર્મની નિર્જરા માટે તપ—આ બધી વાત ખરી. નવા કર્મો બાધતાં તમે અટકાવ્યાં પણ જૂનાં બંધાયા હોય તેનું શું થાય ? ભૂડો કરી દસ્તાવેજ લખાયા અને ગળે પડ્યા તેનું શું ? નવાથી સાવચેતી રાખીએ પણ જૂનાનું શું થાય ? તેની ભૂડો મુધારવાનો જગતમાં રસ્તો નથી પણ અહીં પૂર્વના અનંતા ભવોમાં હવે પાપો તો બાંધેલા છે તેનું ઔષધ કયું ? તો કહે છે કે મમ્યદ્ તપ. આ તપ ભૂલના ભોગોને ગચાવનારું છે તે તપ કયાં વિના ભવાંતરની ભૂડોના પરિણામથી ગચી શકીએ તેમ નથી. તે તપના કેટલા ભેદ, તે શું કરે વગેરે જણાવી તે નવમે પદે કેમ તે અગ્રે જણાવાશે

વ્યાખ્યાન ૧૦ : ‘તપ’-૫૬

“ ઘણકમ્મતમોભરહરણમાણુભૂયં દુવાલસંગઘરં ।

નવરમકસાયતાવં ચરેહ સમ્મં તવોકમ્મં ॥ ૨૨ ॥ ”

(સિરિસિરિવાલકહા)

સાચો જૈન કોણ ?-શાસ્ત્રકાર મહારાજ શ્રીમાન્ રત્નશેખર-
મૂર્તિજી લખ્યોના ઉપકારને માટે શ્રીપાલચરિત્રની રચના કરતા
થકા આગળ જણાવી ગયા કે જે આ શ્રીપાલનું ચરિત્ર કહેવામાં
આવેલ છે તે ઋદ્ધિસિદ્ધિનો અધિકાર જણાવી તેના અર્થો
બનાવવા માટે સંભળાવવામાં આવેલ નથી દેવતાઈ સાહેબી,
હકુરાઈને ધ્યાનમાં રાખી તે લેવા ઇચ્છા રાખો તેટલા માટે
આ સંભળાવ્યું નથી. આ સંભળાવવામાં આવ્યું છે તેમાં જો કે
દેવતાઈ આદિ અધિકાર છે પણ તે વસ્તુ ઘાસતુપ સરખું છે
ખરો ઉદ્દેશ કયો ? નવકારનું સ્મરણ રોજ કરે, તેમાં તમારો
ઉદ્દેશ કુર્મનાશ ‘સવ્વપાવવ્વણાસણો’ તેમ જ ઇરિયાવહિયાના
કાહિસ્સગમાં ‘પાવાણં કમ્માણં’, પાપ પદની કે નવપદની
આગધનામાં ચાવત્ ચરિત્ર પાળો તે સર્વમાં ધ્યેય એક જ સરખું
નવકાર જેવી નાની ચીજથી માડીને સર્વસ્થાને કુર્મનાશનું જ ધ્યેય
આ ઉપરથી નક્કી થયું કે જૈનશાસ્ત્રના પર્જાયે ચઢેલો, તેમાં
આગળ વધેલો કેને ગણવો ? જેને કુર્મક્ષયનું ધ્યેય હોય તે
સન્માર્ગે જે ચઢેલો હોય તે જ સાચો જૈન બની શકે

જૈન ધર્મ કે દર્શનનો મુદ્દો—આ ઉપરથી શાસ્ત્રકારે જણાવ્યું
છે કે આ લોકના કોઈ પણ પદાર્થની અપેક્ષાએ આ ચારની
પ્રવૃત્તિ કરવાની નથી તેમ જ પરલોક માટે, કીર્તિલાઘાદિ માટે

આ આરતી પ્રવૃત્તિ દરમિયાન એમ નથી લાગે કે તે શાને આરતી
રોય ? 'કસ્મનિજ્ઞમ્દુષ્ટ' કેવળ કસ્મનિજ્ઞમ્દુષ્ટ માટે જ કેવળ કસ્મ
દુષ્ટ કે તે તો મોટા જાણી પુરુષો માટે છે અમને તો આ લોકો,
પરલોકી આદિની ધુણ આપે છે એવી આ વાત આડ વચ્ચેના
મનક નામના સાધુ આગળ શ્રી શર્યંભવસૂરિએ કહેલ છે તેથી
જનધર્મનું કોય છે આ કોય અમજશે ત્યારે જ તેને જનધર્મ
કહેશે. જંતી રીતે જિનેશ્વર મહારાજને દેવ માને તેથી તેઓ
જન કહેવાય 'જિનો દેવતા ચસ્ય' એટલે જિન છે દેવતા જંનો
તે જન આલો કળ સાધ્યા છે આ ઉપરથી શું ગિદ દેવ નહિ
ને ? કારણ પાનુ ગિદ મોડવાળા જાનાવળીયાદિવાળા નથી, તેથી
ત્યા પાનુ જિનપાનુ ને જ જિનપાનુ વિના ગિદપાનુ નથી.
ગિદપાનુમાં નવ દાળને માટે અગ્ર, દ્વેષ અને મોહની પશિમિતિ
છે જ નહિ માટે 'આડીત' શબ્દ મોહના વાપરી 'જન' શબ્દ
વપરણ છે 'કર્મન દેવતા ચસ્ય' એમ નથી કહેતા અશિલન
વેવતા છે જંતી ન આરતી એવી અશિલનની વ્યાખ્યા નથી વેવતા,
દાના ન સાચવી રિયા પાન નક્કી કરે છે કુઈ ? તમે જુનો,
જાનાવળા અગ્ર અંત, વેવતા બચ્ત અને જન ધર્મનો કે
જનનો મનુષ્યનો

[illegible]

વ્યવહારમાં હિતારીએ તો પછી છોકરો જે ભૂલ ન કરે તેનાથી અધિક ભૂલ આપણે કરીએ છીએ. કારણ કે જિનેશ્વરનાં વચનો છતનારા બનવા માટેના છે. છતનાગના શબ્દો નહોતા મારી નાતનો-વ્યાપારનો વિરોધી એવાને છતવા માટેનો એ ઉપદેશ નથી અને તેમ માનીએ તો છોકરા કરતા પણ આપણે નફરત ગણાઈએ

‘જા બિલ્લી કુત્તેકુ માર’—જિનેશ્વર મહારાજ જેને છતવાને અગે બલિહારી ગણે છે તે કેવળ કર્મશત્રુને અગે. કર્મ સિવાય કોઈમા શત્રુતા રાખવાનો હુક જૈનશાસ્ત્રમાં છે જ નહિ કર્મમાં જ શત્રુબુદ્ધિ રાખવાની. ખીજું નહિ આથી જૈનપણુ, જૈનશાસ્ત્ર, તેની ભક્તિ, એ સર્વમા ધ્યેય શું હોવું જોઈએ ? કર્મનો ક્ષય કરવાનું. એ વાત ખરી, પરંતુ ‘જા બિલ્લી કુત્તેકુ માર’ ત્યાં બિલ્લીમાં તાકાત શી કે કૃતરાને મારે ? ત્યાં કૃતરાના એક જ અપાટામા બિલ્લીનો પ્રાણ નીકળી જાય તેમ અહીં અનાદિકાળથી આ છવ કર્મમા જકડાય રહેલો, માર્યોપર્યો રહેલો છે તેને મારે, છતો એમ કહેવું તે બિલ્લી જેવી જ વાત ને ? બિલ્લી તો કૃતરાના અપાટામા અનાદિથી નથી પણ આ છવ તો અનાદિથી કર્મના અપાટામા આવેલ છે, તેમાથી નીકળવા આ ભગવાન્ કહે છે તો મારે શું કરવું ? રાંકડો સત્તારી છવ, કર્મ સરખા ચક્રવર્તી ઉપર પોતાનો વિજય કેમ કરે ? કર્મની શુભામગીરીમાં, તેના હુકમમા રહેલા છવને જિનેશ્વર શું જોઈ કહે છે કે ચૌદ ગજ-લોકના ચક્રવર્તીને તું ચૂર અહીં એક વાત ધ્યાનમા રાખવી કે ચક્રવર્તીના ચક્રમા એટલો બધો પ્રભાવ હોય છે કે જે પ્રભાવ દેવાઓને છરવ્યો ભારે પડે, તેમ અહીં જિનેશ્વર લગ્યછવમા તાકાત નથી તે બાણે છે, આ છવ અનાદિથી કર્મની શુભામગીરીમાં જકડાયેલો છે તે બાણે છે પરંતુ જિનેશ્વર મહારાજ કહે

છે કે હું તમને ચક્રરત્ન આપુ. સગર ચક્રવર્તીનું પ્રધાનરત્ન ભગીરથાદિના હાથમાં આવ્યું તેથી હજારો યોજન મુધીની જમીન ખોદી નાંખવામાં જરા યે અડચણ ન આવી. તેમ જિનેશ્વર મહારાજ કહે છે કર્મ નામ ન હો તેવી દશા લાગુ. પણ તે ચક્રરત્ન એક જ હિસાબે તમારે આધીન કરુ કયું ચક્રરત્ન ? ‘સિદ્ધચક્ર’

કર્મ ચૂરવાનુ સાધન સિદ્ધચક્ર—હવે દેવ, ગુરુ અને ધર્મ, તેમાં જે પ્રકારના દેવ, ત્રણ પ્રકારના ગુરુ અને ચાર પ્રકારનો ધર્મ એમ ‘નવપદ’વાળું નવ આચારવાળું જે ‘સિદ્ધચક્ર’ તેને જે તમે આરાધ્યા તો કર્મ નામી જ જાય એ ત્રણ તત્ત્વોની આરાધના, આધીનતા, તેના હુકમે વર્તવાનું અગીકાર કરો, તેની બહાર ન જાઓ તો કર્મરાજની તાકાત નથી કે તે તેના મનને ગમે તેમ તમને ચલાવે જિનેશ્વર જે જીવેનો ઉદ્ધાર કરે છે તેમાં સાધન શું ? કર્મરાજના સમહને કાઢી મૂકવાનું સાધન જે કંઈ હોય તો તે આ ‘સિદ્ધચક્ર’ના ચક્ર મિથાય અન્ય કંઈ છે જ નહિ. તે વિના તમે કર્મને ચૂરી શકો તેમ નથી જિનેશ્વર મહારાજને તમારી પાસે કર્મ અગતી ન આવવા હોય તે માટે આ સાધન ‘સિદ્ધચક્ર’નું જ છે દેવ, ગુરુ અને ધર્મ એ ત્રણ તત્ત્વો તમારામાં જોતપોત થયા હોય તો જ કર્મરાજ નાની જાય

સિદ્ધચક્રરત્નનો પ્રભાવ—‘વે ચક્રવર્તીના મોહમાં ચક્ર મોહ ત્યા મૂંઝી; પાડ તેનું પુણ્ય પાતળું થાય ત્યારે તો ચક્ર રત્ન પણ આવ્યું જાય અગર આવ્યુંય દૃઢ હોય તો જીવનના પર્યાવરણ પડી તે ચક્ર કામ ન લાગે. પાડ જિનેશ્વર જે ચક્ર આવે તેમાં તમારું જીવન આવ્યું જાય અને ચક્રરત્ન પાડ આવ્યું જાય તો પણ શત્રુ તરફો ન કરે એવો પ્રભાવ છે દુનિયામાં વાત મની ગયેલો કે મર્થ પાડ મરી ગયેલો હોય છતાં અમરકાંડે કર્મરાજની જીતે દેવ ગુરુ અને ધર્મની આરાધના કે પ્રવચ્નો કે અનુશીલન તે બધું થઈ જાય. સિદ્ધચક્રમાં અસિદ્ધતાની

આરાધના કે પૂજા નથી. સમ્યક્દર્શનાદિ અગે પ્રયત્નો પણ નથી છતાં જ્યાં આ 'નવપદ' નું ચક્ર નથી ત્યાં પણ મોહરાજા ફરીથી તેનું નામ ન લે એક વખતના જયે સર્વ કાળનો જય આવી તાકાત 'સિદ્ધચક્ર' માં છે ચક્રવર્તીના ચક્રમાં તાકાત નથી ખુદ મહાવીર મહારાજા મુકામાં ચક્રવર્તી થયા પણ પાછા રખડપટ્ટીમાં આવ્યા, કારણ કે તુરત મોક્ષ થયો નથી.

સિદ્ધચક્ર દ્વારા જગતના જીવોનું કલ્યાણ—હવે ચક્રવર્તીનું ચક્ર કામ કરે તે વર્તમાનકાળ પૂરતું, ભવિષ્યમાં નહિ 'સિદ્ધચક્ર' કે ચક્ર તો વર્તમાનમાં કામ કરે અને ચાલ્યું જાય તો પણ ભવિષ્યકાળમાં પણ શત્રુની ચઢાઈ ન થાય અને સર્વ કાળ માટેની જીત મેળવી આપે આવું ચક્ર તે 'સિદ્ધચક્ર' તે દ્વારા જગતના જીવો કલ્યાણ માધી શકે અને જિનેશ્વરો સંધાવી શકે

જૈનો માટે છ છ માસે પ્રવેશક પરીક્ષા—હવે દેવ, ગુરુ અને ધર્મ એ ત્રણની મમજણ કે ઓળખાણ વિના તીર્થંકર મહારાજા કોઈને ઉદ્ધરી ન શકે એ ત્રણની આરાધનાથી જ પોતે જિંચા આવે અને ખીજાને તે આરાધના દ્વારા જિંચા લાવી શકે આ ચક્રમાં ત્રણ વસ્તુ છે જૈન ધર્મની પરીક્ષા આરાધના માટે છ છ માસે હોય છે તે પણ નવ દહાડાની, તેમાં બે દિન દેવની આરાધનાના, ત્રણ ગુરુની આરાધનાના અને ચાર ધર્મની આરાધનાના એમ ક્રમ છે. આ છ છ માસની પ્રવેશક પરીક્ષામાં જ્યારે પાર ન ઊતરીએ ત્યારે જૈન તરીકે નામ શોભે કેમ ? છ છ માસે થતી દેવ, ગુરુ અને ધર્મની આરાધના આકરી પડે તો પછી કહેવું શું ? રોસીને જાનમાં આવવા કહે તે વખતે દાયજામાં શું જોઈએ તે વખતે કાનફાડ કહેવી ન શોભે તેમ અહીં છ છ માસની પ્રવેશક પરીક્ષામાં દેવ ગુરુ અને ધર્મની આરાધનાના માત્ર નવ દિવસો આકરા પડે પછી કહેવું શું ?

નવપદની જે અકૂર્ણ ઓ શાશ્વતી છે—વળી આ જે અકૂર્ણ તો શાશ્વતી. પર્યુષણ અને ત્રણ ચોમાસીની અશાશ્વતી અકૂર્ણ ઓ જૈનીપણ કહેવા માટે તેની પગકાપડા માટે છ છ માસની પ્રવેશક પરીક્ષા પામ કરવી જોઈએ હુવે ઓળીમા ‘નવપદ’મા દેવ ગુરુનું વર્ણન કરી ધર્મના ચારમા ત્રીજા ભેદનું વર્ણન કરી ગયા એટલે આડમે પદે ચાગ્રિની વાત કહી પણ હવે દુનિયામા વાંકાપણુ વાતમા નથી પણ વેતગ્વામા વાંકાપણુ છે. અગિડતને દેવ માનવા, આચાર્યાદિને ગુરુ માનવા તેમા કોઈની આડખીટી નથી તેવી જ રીતે અમ્યજ્ઞર્શનમાં શ્રદ્ધા કરે પછી જીવાદિને માનો, પ્રયાણ કરે, દ્રવ્યાદિક પદાર્થોને માનો તેમાં આડખીટી નથી પણ જે જ વસ્તુ આ ચક્રમા જોવી છે કે ચક્રગવામા પડવું પડે તે જોમાથી એક ચાગ્રિ અને બીજી તપસ્યા

જૈન ધર્મમાં ચાગ્રિ અને તપસ્યા—જો જૈનધર્મમા ચાગ્રિ અને તપસ્યાનું સ્થાન ન આપવામા આવ્યું તો આખા જગતને જૈનધર્મ માનવામા કે આરાધવામા વાધો નથી વાધાવાળી એક જ વાત કે વર્તનમા મૂકવું તે વરો કરવો આકરો લાગે પણ તેની વાતો આકરી નથી અગિડતાદિને દેવ માનવામા અડચણ આવતી નથી. જ્ઞાન મુધીનાં માને પદોમા આ દૃષ્ટિ દાવા પાનુ આડી નહિ આવે આજ્ઞુ તો જરૂર પાનુ એકા એકા કલ્પના કરે ધન, માલ, કુટુંબ શરીર છોડી નિષ્કામિની થઈ, વિચરવાની કલ્પના કરે તો ગૂંચવાળામા આવે અને, આ મર્વ કેમ છોડાય? આપો. કેવળજ્ઞાનીને દેવ માનીએ તેવી રીતે તે અને પદોની આગધના કરવી તે જગતની જમીન જગતની તેના જેવું છે પણ જે પદોની આગધનામા તો નહીં રજપૂત જેવી રિયતિ એક તમુ જમીન મળે, કેમચિયં કરી નીકળે અર્થ ચાગ્રિની આગધનામાં નહીં

રજપૂતને હઠાવવા જેવી વાત છે કાયાને હઠાવવી મુશ્કેલ છે મનને કે હૃદયને સમજાવવું સહેલું છે જંગલની જમીન છાનવા જેવા છે પરંતુ જાડા રજપૂતનું સ્થાન હોય ત્યાં એક તમુ માત્ર લેતા પ્રાણ નીકળી જાય તેમ અહીં કાયાને કરવાનું સ્થાન ચારિત્ર છે માન પદોમા તો મનની મોજ હતી પણ 'ચારિત્ર' - પદમા મોમરું નીકળી પડે તેમ છે

માન્યતા થયા પછી વર્તન માટે સંજ્યાતી ચોટી - હવે અહીં વિચારશે તો શાસ્ત્રકાજ કહે છે કે માન્યતા થયા પછી વર્તન માટે સંજ્યાતી ચોટી વચમા પડી છે શ્રાવકપણામાં જોઈતું રાખી બાકીનાનો ત્યાગ સ્થૂલ જૂઠા છોડાય પણ બારીક ન છોડાય તો મોટાનું ઠ ઘટ, તેમ ચોરી આદમ સમજવું પણ પરિચયમાં તો સર્વથા આગળ વધ્યા છે એટલાની છૂટ અહીં તો ધાર્યા જેટલી છૂટ મન માને તેટલી પ્રથમના આનંદ વગેરે શ્રાવકો તેવા હતા કે જેમને કરોડોની ઋદ્ધિ હતી છતાં કોડી માત્ર વધારવાની છૂટ નહિ કરોડોની મિલકતવાળાને કોડી ન વધારવી અને તેના પરચરખાણ કરવા મુશ્કેલ છે

સર્વથા ત્યાગ ક્યારે થાય ? [૧૨]—જેમ શાસ્ત્રમા દર્શાવે દેવાય છે કે રાજાએ બુદ્ધિની પરીક્ષા માટે કોઈને બોલારો આપ્યો પણ પંદર દિન પછી તે વજનમાં તેટલો જ થયો જોઈએ એવી શરત કરી આ ત્યારે જ બને કે બ્યારે પૌષ્ટિક ખોરાક અપાય અને લયકર લયમાં રખાય બે પાજગ ભેગા કરાવ્યા તેમા એક વાઘ માટે અને બીજું બોલારો માટે તેથી વાઘના શબ્દ માત્રથી પૌષ્ટિક ખોરાક લેવા છતાં તેની તે સ્થિતિ રહી હવે અહીં કરોડોની મિલકતમા કોડી પણ ન વધવા દેવી એ કેવી આકરી સ્થિતિ ? હવે જોઈતું રાખી બાકીનો ત્યાગ કરવો તે નવ પથોપમમા બની જાય પણ સર્વથા ત્યાગની વાત માટે સંજ્યાતા સાગરોપમ જોઈએ

તપપદની વિશિષ્ટતા—હવે ‘ચારિત્ર’ પદ તે મનના મલકાયા મલકે મનનુ માર્યું શરીર મારે તો જ ચારિત્રમા સફળત. કાયા અને મન બંને ભેગાં મળી કાવતરું કરે તો મુશ્કેલી, પણ મનને વેગળ મૂકે તો ન ચાલે પરંતુ મનને વશ કરી આરાધનામાં જોડે જોડાયા તો કાયા પાછળ પાછળ પણ ચાલી આવે તેમ આ તપ એવી ચીજ છે કે તેમાં મન ન પરોવવું પડે પણ કાયા તેને પકડીને લાવે અને પોતાની ચાલે ચલાવવા માંડે તેવું સ્થાન આ ‘તપ’ પદ છે તે એવી ચીજ છે કે જે ઉપવાસ દુર્યા ત્યાં કાયાની અશક્તિએ મનને દોરાવવું પડે પણ કાયા મમર્થ હોય તો તપસ્યામાં મનનું કંઈ ચાલતું નથી. દર્શનમાં જાત્રામાં મન થતા કાયા દોરાય પણ ‘તપ’ પદ એવું છે કે જેમાં કાયા મનને જોડે જોડે ઉપવાસમા ચામડાની ઝુપડીની આગ મનને નોતરું દે છે કાળી કોડીનો ખખડાટ મનને જોડે છે. અટ્ટી મન પોને જોડવા જતું નથી પણ કાયાની ઝુપડી ચામડાની ઝુપડીરૂપ કાયા તે જ મનને જોડે છે મત્તર વખત ખાવાના સંકલ્પો કાટી નાખે પણ કાયાની અશક્તિ થઈ કે મનના સંકલ્પો ખાવાના થાય આ ‘નવપદ’મા નવમું પદ જ એવું છે કે કાયા જ મનને જોડે જોડીના આડ પદમાં મન કાયાને જોડે મન વશ કરવા માટે આડ પદ લેા પણ કાયા વશ કરવા નવમું પદ લેા

કર્મકાય માટે તીર્થંકરને પણ તપની જરૂર—આ વાત વ્યનમ! કેળો એટલે તીર્થંકર ભગવતો કે જેઓ પગાવથી તપુ જાનવાળ છે, જેમને તીર્થ કેળા ચાલું જાન થાય છે અને ચર વાતી કર્મનો દબ કરવાથી દેવવગ્દન ઉપજે. તેથી તેઓ આજ નુ જ નવાળ, પેશાપદિતનરિ આપને તો પાયાપદિત જેવા

ગણાઈએ-તેવાઓને કૃર્મક્ષય માટે તપસ્યાની આરાધનાની જરૂર પડી, આર આર જ્ઞાનવાળાઓ તપ કરે પણ પોથાપડિતો કહે કે તપ કરવાથી શું ? કૃર્મક્ષયનો રસ્તો તપસ્યા જ મહાપુરુષોને માલમ પડ્યો અને તેઓ તેનું આલબન લે તો પછી ખાવા-પીવાવાળાઓ કૃર્મક્ષય ક્યાંથી કરે ? ‘ખાંડાને બે’ ક્યાંથી મળે ? સારા ઘરનો હોય પણ પ્રજાચક્ર હોય તો કન્યા ક્યાંથી મળે ? તપસ્યાને આદર્યા સિવાય સતો કૃર્મક્ષય ન કરી શકે તો પછી પોથાપડિતો તપ વિના કૃર્મક્ષય કરવાની વાત કરે તે ખાંડાને બે બેઈએ તેવી વાત છે તપનું કામ એવું કઠિન છે કે તમારા ભાઈઓને ડગલે ને પગલે ભડકવું પડ્યું તપસ્યા એટલે શું ? નકામું મોટું રૂપ આપો છો. અશાતાનો ઉદય ભોગવવો તેનું નામ તપ. હવે જેને તેવો ઉદય હોય તે જ ભોગવે, તીર્થંકરને તેવો લાંબો અશાતાનો ઉદય હતો તેથી તેમણે તેવાં ભોગવ્યા, થોડો હોય તે થોડો ભોગવે. તપ કરે તે શૂરવીર, ન કરે તે કાયર આ બધું શું ? હવે અહીં તપ કરી શરીરમાં માત્ર હાડકાં રહે, નસો માત્ર રહે તેવી દેહસ્થિતિ કરનારને બહાદુર ગણો તો પછી રોગી બિચારો છ માસ બીમારી ભોગવે અને એના શરીરમાં માત્ર નસો રહે તે બહાદુર કેમ ન ગણાય ? ક્ષયરોગ દ્વારા કે તપ દ્વારા નબળા કરવા છે આવું તપસ્યાના વૈરીઓ બોલે છે.

રોગો કૃર્મના ઉદયથી, તપસ્યા કૃર્મક્ષય માટે—એવાની કહેવાની વાણીને સાંભળવા પહેલા એક જ વિચાર કરો કે તીર્થંકર કમલાચ્ચશાળી ને ? એમને છ છ માસ મુધી અશાતા રહી ને ? પ્રથમ તપસ્યા તે ક્ષાયોપશમિક ચીજ છે કે ઔપશમિક છે ? જૈન હોય તે સમજે કે રોગો ઘાય તે કૃર્મ પાતળાં પડ્યાં હોય તેવાને જ આવે બ્રહ્મચારી પાવંયાનો ભાઈ છે એમ કોઈ

કહે તો પછી પાવૈયાને અધિક ગણવો ને ? કહો કે બ્રહ્મચર્ય તે જીવનના વિકાસ માટે, આત્મકલ્યાણ માટે લેવાય છે, પણ પાવૈયાપણું તે જીવનની હલકાર્થ માટે, ખરાબ કામને અંગે મળે છે. જો તપથી કૃશ બનેલાને ક્ષયરોગવાળાની જેમ ઉપમા આપે તો તે બ્રહ્મચર્યને અડધા પાવૈયાપણાની જેમ ગણે. તેમ અહીં તપને અશાતાનો ઉદય ગણે તો તે પણ તેવા સમજવા

બુદ્ધે તપસ્યા કેમ તજી દીધી?—હવે તપસ્યા જો કર્મક્ષય માટે છે તો જેટલા તપ કરે તેટલા તેટલા પ્રથમ ભવના પાપી ને ? જો તેઓ પ્રથમના પાપને બાધનારા ન હોય અને તપ કરે તો તે નિર્દુષ્ટ જ જાય ને ? આમ ધારીને બુદ્ધે તપસ્યા ત્યાગ કરી દીધી તેનો મુદ્દો એ જ કે પ્રથમ ભવનું પાપીપણું ઓળવવા માટે તપ કુચ્વાનો છે માટે જ્ઞાનીએ તેને પૂછ્યું કે આ ભવમાં કેવલજ્ઞાન, દર્શનાદિ પામ્યા નથી તે પુણ્યના ઉદયે કે પાપના ઉદયે ? દરેકને કબ્બલું પડ્યું કે જ્યાં મુધી કેવલજ્ઞાન, દર્શન થયા નથી ત્યાં મુધી પાપનો ઉદય છે હવે પાપી છતાં હું પાપી નથી તેમ કહેવા ધારે તો ખરેખર શિયાળાની પાછળ વાદ્ય પડ્યો અને પન્તમા આવ્યા પછી તે આખા મીચવાથી છૂટે નહિ ગુનેગાર પાત્ર આખા મીચવાથી છૂટે નહિ, તેમ કેવલજ્ઞાન વિનાનો દિર્ઘ તું કહે કે હું પાપી નથી તેથી પાપ તને છોડી દે એમ બનવાનું જ નથી

પાપના ક્ષય માટે તપસ્યાની જરૂર—આથી માનો કે અન્મના નવાગવિકૃત ગુણો મળે નહિ ત્યાં મુધી પાપીપણું છે અને તે પાપના ક્ષય માટે તપસ્યા કુચ્વાની જ વાત ખરી પણ વાદ્ય મેળો છે એ તપસ્ય તમે કહેવો તે આ ભવમાં પાપ ગયા નવની તપસ્યા તે કુચ્વાની ગેર નેમ નથી પણ આગ વાગી ત્યાં અને પાપી કેટલા અડધા ને કેમ બને ? કહેવો ત્યાં અને તપ

અહીં તે કેમ બને ? મહાનુભાવ, વિચાર કર કે ખાઈમાં લૂગડાં ખરડાયા તે તળાવમાં ધોવ.ય કે નહિ ? તેમ ગયા ભવમાં આત્મા ખાઈ જેવો હોતો અને મનુષ્યભવમાં તળાવ જેવો હોઈ તપ કરે. હવે તે તપ મનની કે વચનની ચીજ નથી તો પછી તે આત્મામા પ્રવેશ કેમ કરશે ? મન વચન સુધી જે તપ પોતાની શક્તિને દ્વારવી શકતું નથી તે આત્માનાં કર્મોને કેવી રીતે તપવે ? અહીં એક વાત ધ્યાનમાં રાખજે કે ‘મન વચનને તપ તપાવતું નથી પણ કાયાને જ તપાવે છે’ એ જે તું કહે છે તે માટે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે દીર્ઘ તપસ્વીઓને વચન બોલતા વિચારતાં કેટલું ભેર પડે છે ? તપસ્યા તે કાયાનું તાપણુ નથી પણ તે મન વચન ઉપર પણ અસર કરે છે

સૂર્ય સાથે તપસ્યાની તુલના—હવે ભલે તે ત્રણની ઉપર અસર કરતી હોય પણ છે તો રૂપી ને ? આત્મા તો અરૂપી છે ને ? તે માટે જણાવ્યું કે તપસ્યા રૂપી શાથી ? તપસ્યાના પરિણામ ત્યારે અરૂપી છે તે પણ આત્માના જ છે અને ચંદ્રપર્શી કર્મો જે આત્માને લાગેલાં છે તેનો તે ક્ષય કરે હવે અમ ખ્યાતા ઊંડાં લાગેલાં કર્મોનો નાશ તે તપ કેમ કરે ? જેમ સૂર્ય અધારાનો નાશ કરે તેમા નવાઈ નથી અને એ સૂર્ય અધારાનો કેમ નાશ કરશે એવું બોલવું બાળકને પણ શોભે નહિ બારે રાશિનું રૂપ એટલે ઠાઠશાત્મા—ખાર સ્વરૂપનાં એ સૂર્ય છે તેમ આ તપના પણ અનશન વગેરે બાર ભેદો છે

તપસ્યાથી સન્નિવડમાં સન્નિવડ કર્મોનો ક્ષય—આવું ધારણ કરનાર હોઈ સન્નિવડમાં સન્નિવડ કર્મો (વન્ધન)—‘કઢાણ કમ્પ્રાણ ન મુક્તો અસ્થિ’ કરેલા કર્મોનો મોક્ષ હોતો નથી પણ એક સ્ત્રોત છે કે તપસ્યા ઠાન તેનો નાશ કરે તો મોક્ષ ધવામાં અડ-ચણ નથી તે કર્મો સન્નિવડ છે. આત્મા સાથે દીરની

મળેલાં છે તેમજ લોહાગ્નિની જેમ પણ મળેલા છે. એકેક આત્મ-
પ્રદેશે અનંતી અનંતી કુર્મવર્ગણુ છે અમાવાસ્થ્યાની રાત્રિના
અંધારાનો નાશ કરવા માટે અરુણોદય બસ છે. બિંબોદય ન હોય
તો આલે તેમ અનાદિ કાળના ક્ષય માટે તપસ્યા. તપ તેનો
સજ્જડ નાશ કરનાર છે. પરંતુ સૂર્યમાં એક પચાત. સૂર્ય
શિયાળામાં વહાલો અને ઉનાળામાં અળખામણો લાગે પણ અહીં
તપસ્યા તેવી રીતે નથી આ તપની રીતિમાં તેવો દ્રશ્ય નથી.
તાપ નથી કાયાના વચનના કે મનના તાપને તપસ્યો મ વળગાડી
દેશે પણ તેના સ્વરૂપને જુઓ.

નવપદની આરાધના કરી કલ્યાણની માળા વરો—કેવે તે
તપનુ સ્વરૂપ શું? ઉપનીય રૂપ ધમધમવાની રીતિ તપસ્યોમાં
નથી. અહીં દ્વીપ બહાર સૂર્ય તપે તેમ અહીં નથી. નોકારવાળી
ગણવામાં, ખમામમણા દેવામાં, કેસરના છાંટા નાખવામાં વાંધો
નથી, તેમ અહીં આ ચારિત્રને પાત્રન કરવાનું કહેલ તેમ નહિ
પણ આ તપ તો ‘ચરેહ’ આચરવાનું નવપદમાં પંચપરમેષ્ઠીનું
ધ્યાન, બાકીના આરમાં પહેલાનું ધારણ, જીતનું ગિજ્ઞાણ, ત્રીજીનું
પાત્રન અને ચોથાનું આચરણ આવી રીતે જેઓ ‘નવપદ’ની
આરાધના કરશે તેઓ કલ્યાણની માળાને વરશે

